

**FAKULTET ZA MEĐUNARODNU POLITIKU I BEZBEDNOST
UNIVERZITET “UNION — NIKOLA TESLA“
BEOGRAD**

MASTER RAD

***HUMANITARNA MEĐUNARODNA INTERVENCIJA
IZMEĐU HUMANITARNIH CILJEVA I POLITIČKOG
ANGAŽMANA***

Mentor:

Prof. dr Violeta Rašković Talović

Student:

Meelad Mohammed Maetouq

Beograd, 2020.

Posveta

Posvećujem ovaj rad svima koji su mi pomogli.

Specijalna posveta

Miladu, za upućivanje, sažimanje i izlaganje

Četiri reči koje je brat, drug, dragi prijatelj, utiskivao na marginama svih knjiga, periodičnih publikacija i naučnih časopisa koji su mu bili poslani.

Ove su reči bile važna prekretnica u mom naučnom životu i doprinele rezultatu do kojeg sam danas stigao.

Njihovom autoru, profesoru Husseinu Al-Suwaidiju, posvećujem ovo istraživanje.

Sadržaj

Uvod	6
Značaj istraživanja	8
Ciljevi istraživanja	8
Problem istraživanja	9
Hipoteze istraživanja	9
Metodologija istraživanja	10
Poglavlje I	11
Teoretski okvir za međunarodnu humanitarnu intervenciju	11
Uspostavljanje porekla koncepta	12
1.2 Definicija humanitarne intervencije i problemi kontrole koncepta	18
1.2.1 Definicija humanitarne intervencije	19
1.2.2 Glavni trendovi u definisanju međunarodne humanitarne intervencije	22
1.3 Humanitarna intervencija kroz teorijske pristupe međunarodnim odnosima	23
1.3.1 Realistička teorija	23
1.3.2 Liberalna teorija	30
1.3.3 Marksistička teorija	34
Poglavlje II	38
Međunarodna humanitarna intervencija u svetlu globalnih transformacija	38
2.1 Međunarodna humanitarna intervencija u svetlu kriza Ujedinjenih nacija i efekata javnog mnjenja	39
2.1.1 UN i rasprava o principu suvereniteta i humanitarnoj intervenciji	39
2.1.2 Efekti javnog mnjenja na međunarodne humanitarne intervencije	44
2.1.2.1 Američki mediji i humanitarna intervencija	45
2.1.2.2 CNN i njegov uticaj na humanitarnu intervenciju	48
2.1.2.3 CNN i javno mnjenje	51
2.1.2.4 CNN i njegov uticaj na vladu	52

2.2 Veza između međunarodne intervencije i ljudskih prava	53
2.2.1 Odnos države prema manjinama i njen uticaj na koncept međunarodne intervencije	58
2.2.2 Međunarodna humanitarna intervencija i teza svetskog poretka o ljudskim pravima	63
Poglavlje III: Rezultati praktičnih primena humanitarne intervencije	68
3.1 Međunarodna intervencija u Somaliji	68
3.2 Međunarodna intervencija u Iraku	73
ZAKLJUČAK	79
LITERATURA	82

REZIME

Cilj studije je definisanje koncepta humanitarnih načela u svetlu različitosti i raznolikosti kulturnih, verskih i pravnih referenci kao komponenti međunarodne zajednice, te otkrivanje nedostataka u definisanju jasnih kriterijuma za merenje stepena njihovog pridržavanja i utvrđivanje učinaka legitimnosti međunarodne humanitarne intervencije u svetlu razlika u konceptu humanitarnih načela, s jedne strane, i u svetlu nejednakosti ravnoteže snaga i hegemonije velikih sila nad Ujedinjenim narodima i rezultirajuća pragmatična upotreba humanitarnih pitanja, koja male zemlje čini ranjivim na spoljne pretnje i pritiske.

UVOD

Međunarodni odnosi krajem drugog i početkom trećeg milenijuma bili su svedoci međunarodnih ratova pod parolama moralnih i humanitarnih dimenzija, što je bilo glavno opravdanje njihovog uspostavljanja i otpočinjanja, i postalo glavni pokretač ili opravdanje za njihovo pokretanje. Slična je situacija i sada, gde su ljudska i moralna načela postali glavna osa oko koje se vrte međunarodni odnosi, i najistaknutiji slogan na svim forumima.

Poslednjih decenija svedoci smo nastanka međunarodnih saveza unutar i izvan Ujedinjenih naroda, uvođenja političkih i ekonomskih sankcija, pokretanja ratova, svrgavanja i demontiranja režima i država s opravdanošću i legitimitetom humanitarne intervencije i odbrane humanitarnih načela i vrednosti. Međunarodni motivi i opravdanja bili su u ime odbrane moralnih i ljudskih vrednosti i principa, kao što su ljudska prava, demokratija, zaštita civila i održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Uprkos razlici u konceptu ljudskih vrednosti i načela među konstitutivnim društvima međunarodne zajednice zbog povezanosti tih vrednosti i načela sistema verskih, kulturnih i istorijskih verovanja tih društava, ipak, međunarodni odnosi svedoče o rastućem interesu za ljudske vrednosti i pretvaraju se u moralne i pravne obaveze putem međunarodnih konvencija i ugovora, ponajviše Povelje Ujedinjenih naroda. Njegov preliminarni memorandum, njegova preambula i prvo poglavlje sadržavali su jasne i eksplicitne tekstove u kojima su snažno bile prisutne ljudske vrednosti i načela, a oni su bili glavni motiv i svrha izrade Povelje i osnivanja Ujedinjenih naroda.

Međutim, ovde se postavljaju pitanja da li rastući interes za humanitarne principe u međunarodnoj zajednici uopšte, i Ujedinjenim narodima posebno, i njihova sve veća prisutnost odražava činjenicu da su oni postali glavni motiv i svrha u međunarodnim odnosima? Jesu li sve rezolucije koje su donele Ujedinjene nacije, i sankcije i ratovi, koji su se dogodili na temelju jedne od njih, a koji su rezultirali državama i režimima, i naneli ogromnu ljudsku i materijalnu štetu, bili samo radi konsolidacije i odbrane tih vrednosti i načela? Je li pojava principa međunarodnog poravnanja računa i humanitarne intervencije dovela do zaštite etičkih i humanitarnih načela u međunarodnoj zajednici? Je li širenje upotrebe humanitarne intervencije dovelo do pozitivnog razvoja u međunarodnim odnosima ili je imalo suprotan efekat i dalo dominantnim silama u međunarodnoj zajednici moralno opravdanje da se mešaju u poslove drugih zemalja i vrše pritisak na njih, te da ih izlože negativnom uticaju na najvažnije načelo

međunarodnog prava, a to je princip suvereniteta države i nemešanje u njene unutrašnje poslove, što je proizvelo jedan novi oblik hegemonije koji su velike sile ostvarile pod humanističkim i moralnim parolama i opravdanjima.

Ovo je pitanje privuklo znatnu pažnju i izazvalo kontroverze između istraživača i onih koji su zainteresovani za međunarodne odnose. Tačke gledišta i stavovi su različiti između pristalica humanitarne intervencije, smatrajući je pozitivnim razvojem u međunarodnim odnosima, i njihovih protivnika, koji tvrde da to predstavlja kršenje najvažnijeg načela međunarodnog prava, načela državnog suvereniteta i načina neuplitanja u unutrašnje stvari države, i nije ništa drugo do puka fraza koju glavne sile koriste za postizanje političkih i ekonomskih interesa i ciljeva, kao formalno opravdanje usmereno na polaganje semena za uspostavljanje nove međunarodne pravne strukture, koja se ugrađuje u postojeću strukturu i stvaranje presedana koji se pretvaraju u međunarodni običaj koji ima pravosnažnost, iz čega se zatim razvijaju pravila međunarodnog humanitarnog prava koja kodifikuju i donose pravo na intervenciju.

S obzirom na važnost ove teme, njen smo odabir videli kao naslov ove studije, gde ćemo pokušati da definišemo i utvrdimo koncept humanitarnih načela i opseg slaganja istih u svetlu različitosti i diverziteta u kulturnim, verskim i istorijskim referencama komponenti međunarodne zajednice.

Takođe ćemo raspravljati o definiciji humanitarne intervencije, fazama njenog razvoja, položaju međunarodnog prava u njoj, te oblicima i vrstama međunarodne intervencije i njenim različitim učincima. Takođe ćemo se baviti realnim situacijama međunarodne humanitarne intervencije i njenim posledicama. Pokušaćemo da odgovorimo na pitanje: Da li je humanitarna intervencija postigla zaštitu humanitarnih načela?

Ovo je jedna od najvažnijih tema koja je privukla pažnju intelektualnih i istraživačkih krugova zainteresovanih za međunarodne odnose, posebno poslednjih godina, tokom kojih smo bili svedoci međunarodnih intervencija, koje su dovele do ratova, koji su pridoneli ozbiljnim promenama, koje su uticale na stvarnost i budućnost čitavih naroda i rezultirale ogromnim materijalnim i ljudskim gubicima.

Nastanak načela međunarodnog poravnanja računa i međunarodne humanitarne intervencije na štetu principa suvereniteta i nemešanja u unutrašnje stvari, i polemika oko verodostojnosti slogana zaštite humanitarnih načela i opravdanosti međunarodne intervencije, kao i opravdanja da se međunarodna intervencija odbrani, čini da je istraživanje i proučavanje međunarodne humanitarne intervencije od velikog značaja, kako bi se došlo do stvarnog opisa i tačne dijagnoze razloga i motiva za širenje njene upotrebe i njenih posledica i efekata na budućnost međunarodnih odnosa i načela međunarodnog prava.

S jedne strane, istraživanje ove teme je za mene lično od velikog značaja, jer pripadam regionu koji je izložen međunarodnim intervencijama sa humanitarnim opravdanjima koja su dovela do pada režima i država, koje još uvek pate od političkih i sigurnosnih implikacija tih intervencija, kao i pretnji ljudskom životu i ljudskim vrednostima i načelima uopšte.

Ciljevi istraživanja

S obzirom na široku zainteresovanost za pitanje međunarodne intervencije i zaštite humanitarnih načela, i veliku polemiku koja se oko toga vodi u svetlu izuzetne ekspanzije njene upotrebe u međunarodnim odnosima, bili smo svedoci u poslednjoj deceniji prošlog veka i početkom trećeg milenijuma, mnogim slučajevima međunarodnih političkih, ekonomskih i vojnih intervencija sa humanitarnim opravdanjima pod krinkom Ujedinjenih naroda i šire. Kroz ovu studiju ćemo raditi na osvetljavanju nekih mračnih aspekata njihovih tvoraca, povezanih sa najvažnijim aspektom istog, a to je osnova na kojoj je izgrađena i na kojoj počiva većina njenih pristalica, naime, humanitarni principi i nužnost međunarodne intervencije da bi se oni zaštitili.

Cilj studije je definisanje koncepta humanitarnih načela u svetlu različitosti i raznolikosti kulturnih, verskih i pravnih referenci kao komponenti međunarodne zajednice, te otkrivanje nedostataka u definisanju jasnih kriterijuma za merenje stepena njihovog pridržavanja i utvrđivanje učinaka legitimnosti međunarodne humanitarne intervencije u svetlu razlika u

konceptu humanitarnih načela, s jedne strane, i u svetlu nejednakosti ravnoteže snaga i hegemonije velikih sila nad Ujedinjenim narodima i rezultirajuća pragmatična upotreba humanitarnih pitanja, koja male zemlje čini ranjivim na spoljne pretnje i pritiske.

Problem istraživanja

Razmatrajući posledice širenja upotrebe humanitarne intervencije za zaštitu humanitarnih i etičkih načela, i široku polemiku oko njenog uticaja na međunarodne odnose, koja se vodi između njenih protivnika, koji je smatraju kršenjem najvažnijeg načela međunarodnog prava, a to je princip suvereniteta, koji je pretvoren u sredstvo za nametanje dominacije i podređenosti država politikama glavnih zemalja, i njenih pristalica, koji je smatraju pozitivnim razvojem međunarodnih odnosa i jačanjem međunarodne saradnje u slučaju pretnji čovečanstvu, i zaštitom humanitarnih načela i etike, problem kojim ćemo se baviti u ovom istraživanju, jeste da li je moguće intervenisati radi zaštite humanitarnih načela u svetlu različitih i raznolikih kulturnih, moralnih i religijskih referenci kao komponenti međunarodne zajednice, s jedne strane, a s druge strane, u svetlu dominacije Velikih sila nad statusom međunarodnog odlučivanja (Savet bezbednosti), ili je to izgovor koji Velike sile koriste za postizanje političkih i ekonomskih interesa i ciljeva, kao i izmišljotina koja se zove presedan, koji se pretvara u međunarodni običaj koji ima pravosnažnost, i gura prema uspostavljanju nove međunarodne pravne strukture koja kodifikuje i daje legitimost pravu na humanitarnu intervenciju, na štetu načela državnog suvereniteta i nemešanja u unutrašnje stvari države.

Hipoteze istraživanja

U ovom istraživanju polazimo od glavne hipoteze da međunarodna humanitarna intervencija u svetlu razlika i diverziteta u kulturnim, verskim i istorijskim referencama komponenti međunarodne zajednice, i razlike u uravnoteženosti političkih i vojnih snaga među njima, dovodi do njenog korišćenja u interesu glavnih sila i ostvarivanja njihovih političkih i ekonomskih ciljeva i sredstava za vršenje pritiska na male države i uplitanje u njihove poslove.

Druga hipoteza je da je međunarodna intervencija u senci prevlasti glavnih sila nad ravnotežom snaga i njihove kontrole nad središtem međunarodnog odlučivanja, samo dovela do više ljudskih

tragedija, i izazvala još veći kaos i nestabilnost, te stvorila takvo okruženje koje je postalo razlog nastanka sukoba, konflikata i kriza u područjima intervencije.

Metodologija istraživanja

Budući da se istraživanje bavi problemom oblikovanim kroz istorijske faze, i povezanim sa međunarodnim političkim i pravnim varijablama, istorijski analitički pristup jedna je od najboljih istraživačkih metoda za proučavanje situacije i praćenje faza njenog razvoja, kao i oslanjanje na deskriptivni analitički pristup kao jedan od najčešće korišćenih i primerenih metoda u pitanjima i pojavama međunarodnih odnosa.

Isto tako, sistematski induktivni pristup, kroz koji se proučavaju dimenzije i aspekti fenomena međunarodne humanitarne intervencije, pomoći će nam u ekstrapoliranju razloga za raširenu upotrebu humanitarnih i etičkih principa i sve veće učestalosti humanitarne intervencije.

POGLAVLJE I

TEORETSKI OKVIR ZA MEĐUNARODNU HUMANITARNU INTERVENCIJU

UVOD

Iako su moralne vrednosti ostale prisutne u ljudskoj misli i činile važan deo znanja i njen glavni stožer i osovinu, one su i dalje predmet široke polemike u polju političkih nauka i, posebno, u polju međunarodnih odnosa, naročito sa rastućom i sve većom upotrebom istih kao opravdanja za vođenje ratova i usvajanje kaznenih mera preko Ujedinjenih nacija i van njih, a u kontekstu onoga što je poznato kao humanitarna intervencija, gde sada vidimo drugu vrstu rata koji vode međunarodne alijanse uz humanitarna opravdanja i motive, koji mobilišu međunarodno mnjenje pokrivajući ga međunarodnom legitimnošću.

Rat je ostao etički problem donoseći niz negativnih činjenica i preokreta tokom čitavog prošlog veka, ali sa završetkom Hladnog rata između Istočnog i Zapadnog bloka, raspadom Sovjetskog Saveza i dominacijom Zapadnog bloka nad svetskim poretom i pojavom unipolarnog sistema, ratovi se vode kao rezultat izbora, a ne da bi se odbranila zemlja. Stoga se pojavila hitna potreba da se ukaže na moralnu jasnoću u pogledu opravdanja, vremena, lokacije i načina ratovanja.

Uprkos argumentima koji podržavaju tendenciju jasnog razdvajanja između rata i etike, poput one koju zagovara mislilac Teodor Darber¹, da to ne znači nikakve teške izuzetke, koji i dalje ostaju izvor zabrinutosti elitističkih intelektualaca, kako objašnjava i Adam Roberts, da su se "svi incidenti genocida i etničkog čišćenja dogodili u dvadesetom veku tokom velikih ratova ili odmah nakon njih, pri čemu su oblici haosa i mržnje, kojima je čovečanstvo svedočilo u ratno vreme i tajnovitost, za koju su ovi uslovi bili neophodni, bili u stanju da obezbede potrebne uslove za takvu kolektivnu surovost i brutalnost."²

Stoga debata o humanitarnoj intervenciji ne dobija na značaju iz te rasprave između onih koji su zainteresovani za ljudska prava i onih koji su, s druge strane, optuženi za ravnodušnost i nečovečnost, već je njen značaj predstavljen u glavnoj raspravi usredsređenoj na temeljne vrednosti međunarodne zajednice, naročito zato što čin humanitarne intervencije uvek predstavlja

¹ Theodore Darber (1912–2006), istoričar, socijalni kritičar i poslednji predstavnik generacije intelektualaca, koji je učestvovao, bez akademske pripadnosti i zvaničnog mandata, u raspravi o nuklearnom oružju sa stavom da je rat antimoralan rečima: "Ako je potrebno ugristi jezik pre nego što izgovorite jednu reč u ovoj debati, onda je to reč etika." vidi: David Fisher: *Etika i rat: Može li rat biti fer i pravedan u dvadeset prvom veku?* Prevod: Imad Awad, Kuvajt, Svet znanja, Nacionalno veće za kulturu, umetnost i knjevnost, 2014, str. 29.

² Adam Roberts: „*NATO's humanitarian war over Kosovo*“. *Survival global politics and strategy*. Vol 41, No 3 Autumn 1999, p. 114.

konfrontaciju između reda i pravde, svaki pojedinačni pokušaj unapređenja pravde ima posledice po međunarodni sistem, dok je stepen nepravde utkan u telo postojećeg poretka.

Razumevanje i analiza ovog problema zahteva proučavanje kulturne, filozofske i civilizacijske pozadine koja je doprinela formulisanju koncepta humanitarne intervencije na način koji je učestvovao u formiranju dva sukobljena tima.

Međunarodna humanitarna intervencija postavila je složena pitanja na moralnom nivou, a mislilac Martin Vajt pripisao je to različitim interpretacijama ovog fenomena, tačno onako kako političke doktrine variraju.³

Kriza zajedničkog koncepta u humanističkim naukama uopšte, i u političkoj nauci, posebno, i stvarna dilema koja se postavlja, odrazila se i na stvarnost političkih praksi, jer su se mnogi kontroverzni politički koncepti pojavili u određenim istorijskim okolnostima koje su proizvele dominantne sile pretvarajući sve u neosporne činjenice, što nam u ovom istraživanju nameće potrebu da se uspostavi poreklo koncepta humanitarne intervencije i istorijski uslovi u kojima je nastala, kao i da se utvrde njene implikacije.

1.1 Uspostavljanje porekla koncepta

Ideja izgovora da se spreče kršenja ljudskih prava ili spasi život stanovništva od neposredne opasnosti i mešanje neke zemlje ili grupe zemalja u unutrašnje stvari druge zemlje bez njenog pristanka, nije nova, jer prvi koreni ove ideje sežu nekoliko vekova unazad. U svim epohama bili smo svedoci pokušaja da se u ime zaštite stanovništva i ljudskih prava legalizuju intervencije i mešanja u unutrašnje poslove država, i u tu svrhu, pojmovi pravednog rata i intervencija u ime čovečanstva, pravo na intervenciju ili dužnost intervencije i odgovornost zaštite, i davanja imena ovim pojmovima jesu promenljivi, ali u suštinskom smislu oni su gotovo i u istoj meri identični, jer se vrte oko iste ideje, koja treba dati moralni i, ako je moguće, pravni karakter vojnim intervencijama u drugim zemljama.

Ideja slanja vojnih snaga u stranu zemlju pod izgovorom da se njeno stanovništvo spasi od represije, masakra ili progona, stara je ideja, gde su mnogi pisci i filozofi poput rimskog filozofa Cicerona (106. – 43. godine pre nove ere) i svetog Augustina (430–354. g.p.n.e.) – prozvali ideju pravednog rata. Hugo Groschius, Vattel, Schwarz i de Vitoria⁴ imaju svoju teoriju o pravednom

³ Martin Wight and others: *“Power politics”*. London : Leicester University Press, 1995, p. 191.

⁴ Za više detalja videti: Franco Benion, *Pravedni rat, agresijski rat i međunarodno humanitarno pravo*, Međunarodni pregled Crvenog krsta, br. 847 od 2002, str. 38.

ratu protiv zemalja koje postaju žrtva tiranije ili represije. Španski teolog Francisco de Vitoria (1483–1546), koji je bio savremenik otkriću američkog kontinenta, opisao je ratove, koje su hrišćanske evropske države vodile protiv indijanskih naroda, kao pravedne. Francisco de Vitoria branio je ideju primene zakona naroda na sve nacije sveta, uključujući američke Indijance, koji, kako je rekao, imaju legitimne interese i koji su obuhvaćeni svetskim zakonom o prirodi, ali, uprkos tome, nije došao do priznanja pune ravnopravnosti između indijanskih naroda u novom svetu i hrišćanskih zemalja u Evropi, i zato ga vidimo kako podržava ratove koji su vođeni protiv njih opisujući ih kao pravedne ratove.

Holandski pravnik Hugo Groschius (1583–1645), poznat kao otac međunarodnog prava, u svojoj knjizi *Rat i mir*, opisao je prirodni zakon kao čvrsti zakon zajednički za sva vremena i mesta, dodajući da pomenuti zakon dozvoljava oružanu intervenciju kako bi se zaštitila osnovna prava čoveka kada je progon države nad građanima očigledan, a njenu okrutnost prema njima ne može prihvatiti nijedan pravedan čovek.⁵ Za razliku od Groschiusa, koji je mislio da je pravedni rat onaj koji ima za cilj uklanjanje nepravde, švajcarski pravnik Aimer de Vattel smatrao je sredinom XVIII veka (1714–1767) da svaka strana sila ima pravo da podrži neki progonjen narod koji traži njenu pomoć.

U potpunom odsustvu ikakve pravne osnove, neki pravници u XIX veku izmislili su novo opravdanje međunarodnih intervencija nazivajući ih intervencijom u ime čovečnosti, pod pretpostavkom postojanja jednog imperativnog i obavezujućeg pravila za svaku državu i za svakog pojedinca, a koje je iznad svih nacionalnih zakonodavstava i međunarodnih sporazuma i predstavlja ono što se naziva zajedničkim zakonom o čovečnosti. Antoine Roger, profesor međunarodnih odnosa na Univerzitetu Purdue, jedan od najistaknutijih zagovornika ove teorije, rekao je da, kada su ljudska prava nekog naroda predmet ignorisanja od strane njegovih vladara, neka država ili grupa zemalja ima pravo da interveniše u ime međunarodne porodice kako bi nadgledala ove vladare i zaustavila njihove postupke koji ugrožavaju ova prava ili sprečavaju njihovo obnavljanje u budućnosti, i time privremeno stavljaju namesto njihovog suvereniteta suverenitet države koja je intervenisala s tim u vezi.

Ovaj mislilac opravdava međunarodne intervencije iz humanitarnih motiva time da vlada, koja odstupa od obavljanja svoje funkcije, zanemaruje humanitarne interese svojih građana i upotrebljava silu izvan funkcija koje su joj dodeljene, čini ono što se naziva odstupanjem od

⁵ Muhammad Ghazi Nasser Al-Janabi, *Humanitarna intervencija u svetlu međunarodnog javnog prava*, Al-Halabi Publikacije o ljudskim pravima, Prvo izdanje, 2010, str. 23.

suvereniteta, tako da države nisu u obavezi da poštuju njihove postupke, jer se ne mogu podvesti pod postupke koji imaju suverenitet, drugim rečima, država koja počini teška kršenja prava svojih stanovnika, ne smatra se državom sa suverenitetom, tako da države imaju pravo da intervišu kako bi stale na kraj tim kršenjima, ali ovo se pravilo ne primenjuje na odnos između urbanizovanih država, već je „njegova primena ograničena na odnos između civilizovanih i polucivilizovanih ili varvarskih država“, kako ih opisuje Roger. Ovaj pisac se nije ustručavao da brani ono što je nazvao pravom „civilizovanih zemalja“ na stalnu intervenciju kod Visoke Porte i kod zaostalih plemena u Africi, kako je to opisao na osnovu onoga što je nazvao pravom na civilizaciju, već je išao dalje od toga, jer nije isključio aneksiju teritorija ovih država, ako je to potrebno.

Polazište Rogerovih teza je njegov inferiorni pogled na "divlje" ili "varvarske" države, u kojima se moć zasniva na onome što je opisao kao moć oružja i čiji se vladari ne ustručavaju od genocida nad svojim građanima, a da ne plate račun za to i budu kažnjeni. On, zauzvrat, veruje da savest civilizovanih naroda, koja se temelji na svetosti etike i zakona, ne prihvata brutalnost koja preovlađuje u varvarskim zemljama i rezultat toga je, kako on to vidi, pravo civilizovanih država da poseju seme civilizacije u drugim zemljama, čak je to i obaveza prema njima.

James Lorimer, profesor prava na Edinburškom univerzitetu u XIX veku, klasifikovao je čovečanstvo na civilizovane, zatim, druge, polucivilizovane, i treće, varvarske ili divlje zemlje, i dao prvim zemljama pravo da se mešaju u druge dve kategorije zemalja koje ne pripadaju civilizovanim državama.

Pravnik George Cel, (1878–1961), tvrdio je da je međunarodno pravo isto što i lokalno pravo koje se primenjuje na pojedince u različitim lokalnim društvima. Taj pravnik ne govori o međudržavnom pravu niti o međunarodnom pravu, već o pravu "ljudskih bića", što znači o pravu pojedinaca, dodajući da suverenitet pripada međunarodnoj zajednici, a ne državama, a pravo na život je najistaknutije pravo, čije kršenje od strane određene države koja se meša u poslove drugih država, opravdava time da je to intervencija iz humanitarnih razloga, opisujući ovo kršenje kao stravičan zločin koji potresa ljudsku savest i koji treba da bude sprečen ili zaustavljen svim sredstvima, uključujući i vojnu intervenciju.

Realno, intervencija iz humanitarnih razloga bila je evidentna u međunarodnim odnosima već u XVI veku nakon raskola između protestantske doktrine i hrišćanske religije, iz čega se izrodio oštar spor i sukob, nakon što su prava manjina postala naročito ugrožena u takozvanom Tridesetogodišnjem ratu (1618–1648) koji se vodio između grupe zemalja koje su obuhvatale

nemačke katolike, Špance i austrijske Hasburgovce, i grupe drugih zemalja koje su obuhvatale protestantske vladare iz Nemačke, Švedske, Francuske i Danske. Iako je Francuska katolička, ona se ujedinila sa protestantima, što je sukobu dalo jednu versku i interesnu dimenziju, i što je učinilo da ove zemlje požure da zaključuju međunarodne sporazume o zaštiti manjina, bilo da je u pitanju verska, etnička ili jezička zaštita, kao i zaštita građanskih i političkih prava.

Humanitarna intervencija u XIX veku bila je poznati sistem u ponašanju evropskih zemalja, budući da su Rusija, Britanija i Francuska vojno intervenisale u Osmanskom carstvu prema sporazumu sklopljenom između njih 1827. godine pod izgovorom da zaustave krvoproliće. Ta intervencija rezultirala je nezavisnošću Grčke i nastankom Grčke Kraljevine 1830. godine. Velika Britanija, Rusija, Pruska, Austrija i Francuska potpisale su 1860. protokol kojim su Francuskoj poverile vojnu intervenciju u Libanu pod izgovorom da zaustave progon hrišćana Maronita i Druza. Ta intervencija rezultirala je time da je Liban dobio autonomiju od 1861. do 1915. godine. Iako su ove države vojno intervenisale pod izgovorom da zaustave neprijateljstva koja su vršena nad lokalnim stanovnicima, ova intervencija je bila selektivna, jer su te zemlje ignorisale činjenice o velikim masakrima, poput genocida nad Jermenima koji je počinilo Otomansko carstvo 1915. i 1916. godine, kao i zločini genocida koji su pretrpeli Indijanci u Americi i starosedeoci australijske Tasmanije, pored toga što su te iste države takođe činile zločine nad stanovništvom zemalja koje su kolonizovale, i koji su legalizovani Berlinskim sporazumom sklopljenim između evropskih zemalja 1855. godine, a koji im je omogućio da nametnu svoj suverenitet na teritorijama koje su okarakterisale kao da nemaju vlasnika i vodile ratove sa tamošnjim lokalnim stanovništvom ako bi se oduprli kolonijalnoj dominaciji.

Povelja Lige naroda u Članu 22 napravila je svetim fenomen kolonijalizma kada je stvorila ono što se nazivalo mandatni sistem, koji je dozvoljavao zemljama pobednicama u Drugom svetskom ratu da kontrolišu teritorije i države koje su bile pod kontrolom poraženih kolonijalnih država, pod opravdanjem da rade na postizanju blagostanja i napretka ovih naroda, što se smatralo svetim amanetom ostavljenim na vratu civilnih država.

Uprkos odbranama teoretičara humanitarne intervencije, oni priznaju da njen cilj nije bio uvek iz razloga zaštite stanovništva, pri čemu jedan od najistaknutijih teoretičara i njenih branitelja Antoine Roger priznaje da humanitarni motivi nisu bili jedini cilj ovih intervencija u kojima su zemlje koje su intervenisale, istovremeno i protivnik i arbitar, pri čemu one odlučuju da intervišu sa čisto ličnog stanovišta i u svetlu svojih posrednih interesa.

George Cel je priznao da se ove intervencije ne odnose na osiguranje poštovanja zakona savremenih naroda i održavanje mira, da su često neefikasne i vođene političkim ambicijama i potragom za agentima među potlačenim stanovništvom i specijalnim privilegijama, uključujući aneksiju teritorija u kojima se interveniše. Ono što privlači pozornost jeste da nijedan od ovih teoretičara zagovornika intervencije na humanitarnim osnovama uopšte ne pominje prava stanovništva na zaštitu, već je njihova pažnja usmerena isključivo na pravo država da vojno intervišu u drugim zemljama pod izgovorom da tamo zaštite civilno stanovništvo, dok se pitanje procene potrebe intervencije ili ne prepušta upravo zemljama koje žele da intervišu.

Koncept humanitarne intervencije vratio se poslednjih decenija u ruke profesora međunarodnog prava na Univerzitetu u Parizu, Mario Battatija i Bernarda Kouchnera, koji su 1987. godine objavili knjigu pod naslovom „Pravo na intervenciju, hoćemo li ih ostaviti da umru“.

Konferencija pod nazivom „Zakon i humanitarna etika“ na kojoj su Battati i Kouchner smislili termin „pravo na intervenciju“ tj. "dužnost humanitarne intervencije", zadobila je veliku pažnju francuske vlade, a glavna ideja bila je novi izraz "pravo na intervenciju" da regionalni suverenitet država ne predstavlja prepreku pomaganju ljudima u opasnosti i da ljudi pogođeni oružanim sukobom i prirodnim katastrofama imaju pravo na humanitarnu pomoć, a ideja dužnosti mešanja ima za cilj stvaranje moralne obaveze kod svake države za pružanje pomoći ljudima koji su izloženi grubim kršenjima ljudskih prava.

Teorija "prava na humanitarnu intervenciju" ili "dužnost humanitarne intervencije" malo se razlikuje od teorije "intervencije iz humanitarnih razloga" jer se ne ograničava samo na vojnu intervenciju, već uključuje i slobodu humanitarne pomoći žrtvama oružanih sukoba ili prirodnih katastrofa. Međutim, ona ne isključuje vojnu intervenciju, već je ograničava na samo dva slučaja: „Treba zaštititi humanitarne konvoje i zaštititi žrtve od njihovih mučitelja, nakon što Savet bezbednosti odobri oružanu prisilnu operaciju“, rekao je Battati.

Zemlje Severa pozdravile su ovu novu teoriju, jer su bile jedine zemlje koje mogu da intervišu, a što se tiče zemalja Juga, koje su nakon dugog stradanja bile ponovo nezavisne, one su odbacile svako uplitanje koje bi moglo da povrati njihova gorka iskustva tokom kolonijalne ere.

Koncept intervencije ili dužnost mešanja razvio se u termin „Međunarodna zaštita“, budući da se novi termin pojavio u izveštaju Međunarodnog komiteta za intervenciju i državni suverenitet, objavljenom u decembru 2001., koji je zaključio da je termin „pravo na intervenciju“ ili „dužnost

intervencije“ kontroverzan i oprečan termin i preporučio da se zameni novim terminom "Odgovornost za zaštitu".⁶

Odbor za intervenciju i državni suverenitet složio se sa terminom "Odgovornost za zaštitu", favorizujući ga u odnosu na pojam "Pravo na intervenciju" ili „Dužnost intervencije, što opravdava rečima da se termin “Odgovornost za zaštitu“ fokusira na humanitarne potrebe onih kojima je potrebna zaštita, a ne na tačke gledišta onih koji razmišljaju o intervenciji i da jezička formulacija „Pravo na intervenciju“ ili „Dužnost intervencije“ više skloni konfrontaciji i sučeljavanju⁷.

Pomenuta komisija postavila je niz obaveza koje država mora da ispuni da bi zaštitila svoje stanovništvo od najtežih oblika kršenja koja međunarodna zajednica smatra međunarodnim zločinima, posebno nakon uspostavljanja Međunarodnog krivičnog suda devedesetih godina prošlog veka, a predlog Odbora dobio je široku podršku nevladinih organizacija koje su se tako brzo okupile u alijansu pod nazivom "Međunarodni savez za odgovornost za zaštitu".

Tim na visokom nivou, koji se bavio pretnjama, izazovima i promenama, formiran od strane generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Kofi Annana, u svom izveštaju („Ka sigurnijem svetu je naša zajednička odgovornost“), objavljenom u decembru 2004. godine ukazao je na odgovornost za zaštitu, opisujući ga kao nov princip kolektivne odgovornosti za zaštitu koju sprovodi Savet bezbednosti, odobravajući međunarodnu intervenciju kao krajnje sredstvo kada se dogodi genocid, etničko čišćenje, ubistva najšireg opsega ili gruba kršenja međunarodnog humanitarnog prava, a gde su se suverene vlade pokazale nesposobnima ili nisu želele da ih spreče.

1.2 Definicija humanitarne intervencije i problemi kontrole koncepta

S obzirom na istorijsku fazu u kojoj se pojavio koncept humanitarne intervencije, okolnosti koje su pratile njegovo nastajanje i razvoj i kontroverze koje ga okružuju, problem iznalaženja njegove definicije postao je toliko kontroverzan i oprečan među naučnicima, da se ovaj spor u suštini sveo na isti termin, koji je menjan od „pravednog rata“ u „intervenciju iz humanitarnih razloga“, iz „dužnosti intervencije“ u „odgovornost za međunarodnu zaštitu“, a koja su sva

⁶ Videti Izveštaj Komiteta: *Odgovornost za zaštitu: Izveštaj Komiteta za intervenciju i državni suverenitet*, Međunarodni istraživački centar za razvoj, Kanada, decembar 2001.

Pogledajte takođe kritičku monetarnu studiju izveštaja: D. Chandler, *Constructing Global Civil Society, Morality and Power in International Relations* (UK: Palgrave Macmillan, 2005), pp. 82–108.

⁷ *Izveštaj komisije o intervenciji*, stavovi 2, 22, 29.

imena za jedno te isto ponašanje, i zato ćemo u ovom istraživanju pokušati da razmotrimo pokušaje pravnika da definišu koncept humanitarne intervencije i glavne smernice za kontrolu i utvrđivanje njihovih implikacija i mehanizama.

1.2.1 Definicija humanitarne intervencije

Toni Coady definiše intervenciju kao namerni čin jedne zemlje, grupe zemalja ili međunarodne agencije s ciljem vršenja vlasti izvan onoga što je uobičajeno „unutrašnja politika“ druge zemlje ili grupe zemalja.⁸

Humanitarna intervencija, prema Villu Furriu, predstavlja pretnju ili upotrebu sile od strane jedne zemlje ili grupe zemalja sa jedinom svrhom sprečavanja masakra i okončanja ozbiljnih kršenja ljudskih prava, naročito onih koja su označena kao osnovna, posebno prava na život osoba bez obzira na njihovu nacionalnost. Ova se zaštita automatski nameće bez dozvole nadležnih organa Ujedinjenih nacija, niti dozvole legitimne vlade ciljane zemlje.⁹

Holzgrefe smatra da je humanitarna intervencija pretnja ili upotreba sile od strane države ili grupe zemalja s ciljem sprečavanja ili okončanja široko rasprostranjenog i ozbiljnog kršenja osnovnih ljudskih prava, ne zahtevajući saglasnost države, čija teritorija svedoči takvoj praksi.¹⁰

U srodnom kontekstu Wilson Roberts tretira humanitarnu intervenciju kao proces oružane intervencije u drugoj zemlji bez pristanka te zemlje da odgovori na pretnju humanitarnom katastrofom, posebno ako postoji, bilo široko, bilo usko kršenje osnovnih ljudskih prava.¹¹

Arentz definiše međunarodnu humanitarnu intervenciju kao uplitanje države ili grupe zemalja u poslove druge zemlje, koja je prekršila ljudska prava, istovremeno vršeći svoj suverenitet, bilo da su to radnje koje štete ili utiču na drugu državu, bilo da još dodatnu povećavaju surovost i nepravdu, što je sramota u našim civilizacijama, i stoga se pravo na intervenciju ostvaruje u zakonu, jer pravo na čovečnost i ljudsku zajednicu poništava pravo na suverenitet i nezavisnost države.¹²

⁸ C.A. J. Coady: „The ethics of armed humanitarian intervention“, Washington : United States institute of peace, 1 st published, July 2002, p. 1.

⁹ John M. Kabia: „Humanitarian intervention and conflict resolution in West Africa: From ECOMOG to ECOMIL“. U.K : Ashgate Publishing limited, 2009, p.10.

¹⁰ J.L. Holzgrefe, „The humanitarian intervention debate“. In : J.L. Holzgrefe and Robert O. Keohane : Humanitarian intervention : ethical, legal, and political dilemmas. U.K : Cambridge university press. 1 st published, 2003, p. 18.

¹¹ Guy Wilson Roberts: „Humanitarian intervention: definitions and criteria“. Wellington : Centre.

¹² Dr Hussam Hassan Hassan, *Humanitarna intervencija u savremenom međunarodnom pravu*, Fondacija Arapska renesansa, Kairo 2004, str. 65.

Što se tiče Rogera, on ga je definisao kao pravo na vršenje međunarodne kontrole od strane jedne od država nad delima koja krše humanitarne zakone, a koja spadaju u domen suvereniteta druge zemlje, u ime ljudske solidarnosti i radi regulisanja funkcije civilne vlade.¹³

Pravnik Oppenheim je međunarodnu humanitarnu intervenciju definisao kao intervenciju zemlje ili grupe država u poslovima druge zemlje radi ograničavanja grubog postupanja koje je ona sprovela prema svojim građanima na način koji potresa savest čovečanstva.¹⁴

Stovell je to definisao kao upotrebu vojne sile od strane države ili grupe država radi zaštite građana zemlje na koju se ova intervencija odnosi od fašističkog tretmana kojem su izloženi i koji je u suprotnosti sa standardima pravde i mudrosti koje su usvojile zemlje intervencije.¹⁵

Samuel M. Makinda, Kurt Mills, Michael i James Kurth definišu međunarodnu intervenciju kao upotrebu vojne sile države ili grupe država radi zaštite ljudskih prava i zaustavljanja njihovih grubih kršenja.¹⁶

U drugom kontekstu, dr Muhammad Talaat Al-Ghunaimi, Mario Bettati i Zorgbibe, definisali su je kao sprovođenje oružanih vojnih operacija države radi spašavanja svojih građana na teritoriji druge zemlje, kako bi se potvrdila neposredna opasnost koju su izazvale vlasti te zemlje.¹⁷

Što se tiče dr Hossama Al-Hindawija, on je znao da jedna ili više osoba međunarodnog javnog prava pribegavaju političkim, ekonomskim ili vojnim načinima prisile protiv neke zemlje ili zemalja koji dovode do ozbiljnih i uzastopnih kršenja ljudskih prava, sa ciljem da se ta država natera da prekine takve prakse.¹⁸

Muhammad Ia'koub Abd al-Rahman ju je takođe definisao kao dobrovoljnu i organizovanu akciju međunarodne političke jedinice, bilo da se radi o državi ili grupi država ili međunarodnoj ili regionalnoj organizaciji, pomoću prisile i pritiska koji uključuje sve oblike političkog, ekonomskog, diplomatskog i vojnog pritiska ili neke od njih, kako bi se zaustavile gruba i organizovana kršenja ljudskih prava i osnovnih načela u određenoj zemlji, u slučaju da ona nije u stanju da zaštiti svoje građane, kao ni one koji u njoj borave, ili ako to ne želi, ili ako država sama

¹³ Muhammad Ia'koub Abdul Rahman, *Međunarodna humanitarna intervencija u međunarodnim odnosima*, Emirates Center za strateške studije i istraživanja, Abu Dabi, 2004, str. 20.

¹⁴ Abeer Basiouni Arafa, *Spoljna intervencija u unutrašnjem sukobu*, magistarski rad, Ekonomski fakultet i političke nauke, Kairo univerzitet 1997, str. 37.

¹⁵ Samuel. M.Makinda. *Human right. M .Humanitarianism and Transformation in the Global community Gover. Global Governance* . BOULDER : July – Sep 2001. Vol.7155.3:PG.343 20 PGS . <http://WWW.Proquest.com>.

¹⁶ Richard Falk. *Reading Humanitarian Intervention: Human Rights and the use of force in International Law*, New York: Spreng 2005. Vol.120.Iss 1:PG .144.2 PGS . <http://WWW.Proquest.com>.

¹⁷ Nicholas. C. Wheeler, *Humanitarna intervencija i njen odnos prema međunarodnoj politici*, prevod i publikacija Zalivskog istraživačkog centra, Dubai, 2004., str. 819.

¹⁸ Muhammad Ia'koub Abdel-Rahman, *Op.cit.*, str. 22–23.

postupa prema njima okrutno i progoniteljski na način koji nije u skladu sa humanitarnim načelima i zakonima.¹⁹

Nicholas J. Wheeler smatra da je međunarodna intervencija intervencija neke zemlje ili grupe zemalja radi postizanja humanitarnih ciljeva, ali R. J. Vincent veruje da su međunarodne intervencije akcije neke zemlje ili grupe zemalja, ili bilo koje međunarodne organizacije da se mešaju u unutrašnje stvari druge zemlje i da ovo mešanje ima početak i kraj, a usmereno je protiv autoritarnog entiteta ciljane zemlje intervencije i ne zahteva da ova akcija bude zakonita ili nezakonita, iako zapravo krši tradicionalni model međunarodnih odnosa.²⁰

Mahmud Shawki je definisao intervenciju kao upotrebu vojne sile države ili grupe država protiv države radi pružanja humanitarne zaštite državljanima te zemlje ili nedržavljanima, sve dok su u toj zemlji počinjena kršenja ljudskih prava.²¹

Što se tiče Walsh, on je u definiciju intervencije stavio pet osnovnih tačaka, uključujući to da se radi o pravnom konceptu koji se može odrediti; da postoji prisan odnos koji ga veže za suverenitet države; da je to koncept koji se zakonski odbacuje; da pojam intervencija uvek podrazumeva ilegalnu i zabranjenu radnju; i da je to širok pojam i da su njegove političke upotrebe brojne.

A kod Harklesa, intervencionističko ponašanje dovodi do razdvajanja jer intervencionistička država ima za cilj uglavnom jačanje položaja separatista, a intervencionistička akcija jača položaj separatista čak i ako intervencionistička država to nije imala za cilj. Akcije intervencionističke države su od strane separatista definisane kao pomoć njima.

1.2.2 Glavni trendovi u definisanju međunarodne humanitarne intervencije

Obzirom na prethodne definicije, čiji se zagovornici nisu složili ni u jednoj konotaciji koncepta humanitarne intervencije, i obzirom da se značajno ističe razlika u određivanju njegove prirode i stvara kontroverza koja ga okružuje, kao i različitost između naučnika u definiciji ovog koncepta, moguće je razlikovati dva glavna trenda međunarodne humanitarne intervencije:

¹⁹ Hussam Hassan Hassan, Op.cit., str. 22–23.

²⁰ Abeer Basiouni Araf, Op.cit, str.44.

²¹ Dr Hossam Ahmed Mohamed Al-Hindavi, *Međunarodna humanitarna intervencija: Nadležna i primenjena studija u svetlu vladavine međunarodnog prava*, Fondacija Arapska renesansa, Kairo 1996 – 1997, str. 15–42.

Prvi trend: Zagovornici ovog trenda ograničavaju međunarodnu intervenciju na zaštitu brige eksterne države, što je nazvano mešanjem u interesu čovečnosti i ne uključuje pružanje zaštite građanima zemlje koja je izložena šteti od svoje države.

Što se tiče drugog trenda, njegove pristalice povezuju koncept međunarodne humanitarne intervencije sa grubim i sistematskim kršenjem ljudskih prava, a tada se raspoloživa sila može koristiti za odbranu osnovnih ljudskih prava koja su podložna grubim kršenjima, i uprkos ovom slaganju između pristalica ovog trenda, oni su se razlikovali u određivanju mehanizama intervencije i podelili ih u dva pravca:

Prvi trend: Njegove pristalice ograničavaju intervenciju na upotrebu vojne sile od strane države ili grupe država ili preko međunarodne organizacije s ciljem zaštite ljudskih prava i uz argument da nevojnim političkim i ekonomskim sredstvima treba vremena da se postignu ciljevi vezani za spas pojedinaca koji su izloženi smrti u drugim zemljama. Međutim, ova sredstva često ne uspevaju da postignu željene ciljeve zbog razlika u politikama zemalja uključenih u intervenciju i usled njihovih interesa, što ograničava izvodljivost pribegavanja ovim sredstvima i čini upotrebu vojne sile neophodnom za spašavanje života ovih pojedinaca.

Drugi trend: Njegove pristalice pozivaju da se koriste politička i ekonomska sredstva pre nego što se pribegne vojnim merama za postizanje ciljeva intervencije, a među tim merama je i prekid diplomatskih veza, zaustavljanje ekonomske pomoći ili nametanje ograničenja na kretanje razmene sa ciljanom državom intervencije, zbog čega zemlja optužena za kršenje ljudskih prava prestaje sa svojim postupcima.

Proučavanjem ovih trendova u definisanju međunarodne humanitarne intervencije, nalazimo da su svi oni usmereni ka utvrđivanju ciljeva intervencije i određivanju njenih sredstava, kao i opravdavanju zaštite ljudskih prava i zaštite ljudskih vrednosti, ali ne razmatraju koji su kriterijumi po kojima možemo identifikovati koji su to akti koji se konfrontiraju čovečnosti, ko određuje standarde i ko na terenu proverava njihov kredibilitet?

To je prepušteno zemljama koje vrše intervenciju ili Ujedinjenim nacijama, koje to sprovode preko Saveta bezbednosti, što podleže hegemoniji pet glavnih zemalja, imajući za posledicu selektivnost u pribegavanju intervenciji i selektivnost u određivanju njenih sredstava u mnogim slučajevima kojima je međunarodna zajednica svedočila, kao i politički interes za upotrebu međunarodne humanitarne intervencije, jer mnoge od tih definicija humanitarne intervencije su pokušaji da se karakteriše i opravda određeno ponašanje država i da mu se dodeli ljudska i

intelektualna dimenzija kako bi se kasnije pretvorilo u intelektualne teorije i činjenice koje svako želi da prihvati i prizna za ispravne.

1.3 Humanitarna intervencija kroz teorijske pristupe međunarodnim odnosima

Na početku se mora naglasiti da sve teorije, uključujući teoriju međunarodnih odnosa, imaju tendenciju da objasne stvarnost u nekom trenutku, ali promena situacija kojima se bavi bilo koja teorija otežava primenu te teorije, jer stalna promena komponenata realnog okruženja nameće postojanje različitih teorija. Te su teorije bile od velikog značaja u interpretaciji političkih pojava, njihovoj analizi i prognoziranju budućeg razvoja, u tom pravcu ćemo pokušati da preispitamo položaj najvažnijih političkih teorija o međunarodnoj humanitarnoj intervenciji i njihove pokušaje da nađu objašnjenje za ovaj fenomen i izgleda za njegov razvoj.

1.3.1 Realistička teorija

Iako realistička teorija ima brojne pravce, ona je ostala jedinstvena u smislu suštine i osnovnih aksioma, koji sadrže centralizaciju bezbednosnih problema, centralizaciju država i centralizaciju snaga koje stoje iza ovih napora. Pre nego što upoznamo stav realista po pitanju humanitarne intervencije, vredno je pažnje da krenemo ispočetka od najvažnijih ideja koje su uopšteno vezane za međunarodnu stvarnost nakon završetka Hladnog rata. U tom kontekstu nalazimo da pristalice realistične škole i dalje veruju da će države i ubuduće određivati svoju zainteresovanost za bezbednost u skladu sa svojim interesima, a ova hipoteza naići će na jak odraz u pesimističkom poimanju prirode međunarodnih odnosa. To je borba za vlast, u kojoj je država koja se bavi sopstvenom bezbednošću i sobom, daleko od bezbednosti drugih, i želi samo da ostvari svoje interese, što potvrđuje i Hans Morgenthau, rekavši da je glavna referenca za realizam u međunarodnoj politici koncept interesovanja, zasnovana upravo na sili.²² Trajni mir je teško postići i verovatno ga nećemo ni dostići. Sve što država želi da učini kako bi izbegla rat jeste postizanje ravnoteže snaga sa drugim zemljama, kako nijedna strana ne bi mogla da postigne apsolutnu dominaciju. Stoga se koncept ravnoteže snaga smatra najpraktičnijim mehanizmom za stabilizaciju i rešavanje međunarodnih sporova.

²² Jean –Jaques Roche, *Théories des relations internationales*, Paris, 5eme éditions, Montchrestien, 2004, p.33.

Uprkos završetku Hladnog rata, realisti su i dalje verovali da su njihove interpretacije i dalje efikasne u pogledu neizbežnosti sukoba, ali što se tiče raspada Sovjetskog Saveza i kraja Hladnog rata, oni u tome nisu videli fundamentalnu promenu u sadržaju borbe savremenika.²³ Što se tiče njihove interpretacije razvoja Evropske unije i toga što neki smatraju da je država postala manje važna nego ranije, oni to objašnjenje odbacuju i veruju da je ono što se desilo zapravo samo transformacija evropskih država u jednu veću državu, a da je uloga Evropske unije postala slična ulozi države u međunarodnim odnosima.

Prema toj viziji, međunarodni odnosi predstavljaju borbu za moć i uticaj između zemalja koje se brinu samo za svoje nacionalne interese. U nedostatku međunarodnog sistema u kojem ne postoji centralna vlast koja štiti države jednu od druge, postaje neophodno da se država oslanja na svoju snagu da bi sačuvala svoje postojanje. Rat u ovom sistemu je neizbežan. Mir i bezbednost u njemu ne zasnivaju se na međunarodnom pravu ili međunarodnim organizacijama, već na ravnoteži snaga. Zbog toga je intervencija možda potrebna da bi se održala ta ravnoteža. Primeri za to su intervencije Sovjetskog Saveza u fazi Hladnog rata u Istočnoj Evropi i intervencije Sjedinjenih Država u Centralnoj Americi.

Realistička teorija zasniva se na skupu pretpostavki koje oblikuju njene intelektualne premise:

- 1) Međunarodni odnosi se ne zasnivaju na moralnim osnovama i standardima.
- 2) Spoljna politika država u velikoj se meri zasniva na konceptu nacionalnog interesa koji uzima u obzir mogućnosti i raspoložive kapacitete zemalja. Države nastoje ostvariti svoje međunarodne interese u svim okolnostima i stoga se ne pridržavaju moralnih principa i međunarodnog prava ukoliko nisu kompatibilni sa njihovim nacionalnim interesima.
- 3) Pojmovi nacionalnog interesa i moći nisu kruti pojmovi, ali se obnavljaju i u skladu su sa promenljivim uslovima okruženja na unutrašnjem ili spoljnom nivou. Nacionalni interes zemlje u određenom vremenskom periodu nije nužno isti nakon toga kao rezultat političkih, ekonomskih ili kulturnih promena.²⁴
- 4) Nacionalni interes svake zemlje zahteva od nje ofanzivnu vojnu sposobnost da se odbrani i proširi svoju kontrolu.
- 5) Sistem država je pretpostavljeni sistem, što znači da ne postoji centralni organ koji bi mogao da kontroliše ponašanje države.

²³ Za više detalja pogledajte: Ismail Sabri Mekal, *Teorije međunarodne politike: Usporedna analitička studija*, Prvo izdanje, Kuvajt, Kuvajtski univerzitet, 1982, str. 4 i dalje.

²⁴ Chris Brown, *Razumevanje međunarodnih odnosa*, prevod i publikacija Gulf Research Center, Dubai, Ujedinjeni Arapski Emirati, 2004, str. 26.

6) Zemlja koja želi sačuvati svoju politiku i nezavisnost mora postati moć glavnim pokretačem svog ponašanja.

Elementi realističke teorije

Uprkos mnogim pravicima, pristalice ove teorije složili su se sa sledećim elementima:

I Država: Ona je osnova realističke teorije i ima dva stuba. Prvi stub je da je država najistaknutiji akter i da su drugi akteri u svetskoj politici od manjeg značaja, a drugi stub je da se državni suverenitet odnosi na postojanje nezavisnog političkog društva koje uživa legalnu vlast i svoje podele u zemlji.

II Opstanak: Primarni cilj svih zemalja je opstanak, i to je vrhovni nacionalni interes koji se svi lideri i političari moraju obavezati da će ga čuvati. Ostali ciljevi, kao što je ekonomski prosperitet, su sekundarni ciljevi i lideri u cilju očuvanja sigurnosti svojih zemalja treba da usvoje metodu kojom se upravlja postupcima i akcijama prema rezultatima. Presuda nije u skladu s tim da li je pojedinačna radnja ispravna ili pogrešna.

III Samopomoć: Nije moguće osloniti se na bilo koju drugu zemlju kako bi se osigurao opstanak jedne zemlje, struktura sistema ne dozvoljava u okvirima globalne politike postojanje vrednosti kao što su prijateljstvo, poverenje i čast, već trajno stanje haosa koje proizlazi iz odsustva globalne vlade, suživot se postiže održavanjem ravnoteže moći.²⁵

Na osnovu tih temelja i elemenata, neki zagovornici te teorije vide da postoje dva glavna faktora koji doprinose tome da saradnja između zemalja bude ograničena i nakon završetka Hladnog rata. Prvi faktor je varanje: pristalice ove teorije ne negiraju postojeću saradnju između zemalja, ali veruju da postoje određena ograničenja ove saradnje, jer zemlje su bile i ostaće uplašene od drugih, i odbiće svaki sporazum za koji smatraju da je dozvoljava drugim zemljama da prethodno izvrše istragu nad njima, jer to se smatraju velikim rizikom zbog prirode modernih vojnih tehnologija koje bi prouzrokovale velike promene u ravnoteži snaga između država, što široko otvara put praksi varanja da bi se postigao odlučujući poraz druge zemlje.

Što se tiče drugog faktora, to je da je interes država za davanje prioriteta relativnom dobitku nad apsolutnim dobitcima jedna od prepreka saradnji država, zato što će zemlje nastaviti svoje napore

²⁵ Timothy Dunn, *Liberalizam, Globalizacija svetske politike*, prevod i publikacija Zalivskog istraživačkog centra. Dubai, 2004., str. 26.

za postizanje maksimalnih dobitaka u međunarodnom okruženju koje karakteriše sumnja i nedostatak poverenja, a saradnja ostaje uvek cilj koji je teško postići i održati.²⁶

Realisti potvrđuju da ono što je trebalo da bude zasnovano na principima univerzalnosti kojima streme Velike sile (kao što je promovisanje ljudskih prava i samoopredeljenja naroda) nije, ustvari, ništa drugo do odjek neosećajnosti za nacionalnu politiku, što sledbenici realističke škole smatraju da je potraga za usvajanjem ljudskih prava u spoljnoj politici, što zapravo samo znači da jedna država nameće svoja moralna načela drugoj.²⁷

Ovo je pitanje povezano sa jednim od temelja realističke teorije, a to je da se proces postizanja ravnoteže snaga koji neke zemlje preduzimaju protiv drugih uvek ponavlja. Realistička teorija predviđa povratak ravnoteže snaga koju oni zauzmu sa drugom stranom. Snažna zemlja poput Sjedinjenih Američkih Država – može se smatrati da radi za mir, pravdu, prosperitet i ljudska prava u svetu. Uprkos tome, želja Velikih sila je ta koja određuje značenje ovih reči, što kod slabijih država stvara osećaj zabrinutosti koji ih podstiče da ojačaju svoje pozicije.²⁸

Ako bi intervencije u humanitarne svrhe trebalo da budu čin diktiran ljudskim osećanjima, simpatijom ili bratstvom, tada realisti potvrđuju da države uzimaju u obzir samo svoje interese, eliminišu se bilo čiji drugi interesi i jedini pokretač vlada krije se isključivo u njihovim sopstvenim interesima.

Polemika realista ne svodi se samo na to da države ne ometaju rad u humanitarne svrhe, već takođe potvrđuju da se države ne bi trebale tako ponašati. Vođe zemalja koje misle i deluju u ime drugih država nemaju pravo na prolivanje krvi u ime progonjene čovečnosti. Bhikhu Parekh se o tome izrazio rečima: "Država je odgovorna samo za svoje državljane, njene obaveze i dužnosti su ograničene samo na njih. Ako bilo koja civilna vlast izvrši grozne postupke prema svojim građanima, onda je odgovornost na njima, građanima te zemlje i njenim liderima u njihovoj političkoj ideologiji. Oni su u stanju da poboljšaju situaciju i zaustave ubistva."²⁹

Realisti upozoravaju da intervencije u unutrašnjim poslovima zemalja umnožavaju i pojačavaju faktore nemira, a ne doprinose njihovom sprečavanju, tako da u jednom svetu aktera koji su u

²⁶ John Bellis i Steve Smith, *Globalizacija svetske politike*, prevod i publikacija Zalivskog istraživačkog centra. Dubai, 2004., str. 8.

²⁷ John Bellis i Steve Smith, Op.cit., str.820.

²⁸ Kenneth Valtz, *Strukturalni realizam nakon hladnog rata*, Arapski časopis za međunarodne studije, br. 1, zima 2003., str. 41.

²⁹ John Bellis i Steve Smith, Op.cit., str. 821.

međusobnoj konkurenciji, pojačano dešavanje intervencija dovodi do njihove još veće produkcije i loših rezultata, kako za strane koje interveniše, tako i za one u kojima se interveniše.

Na osnovu prethodnog, pristalice realističke teorije odbacuju međunarodnu humanitarnu intervenciju i prigovaraju joj iz sledećih razloga:

1) Države se ne mešaju u međunarodna humanitarna razmatranja, jer zagovornici realizma potvrđuju da države uzimaju u obzir samo svoje nacionalne interese i da je malo verovatno da će države u svom političkom ponašanju uzeti u obzir ljudska osećanja, saosećanje ili bratstvo, jer jedini pokretač država leži u onome što vide da im je u najboljem nacionalnom interesu.

2) Državama nije dozvoljeno da rizikuju živote svojih vojnika kako bi zaustavili kršenja ljudskih prava i promovisali ljudske vrednosti. Zemlje se ne smeju mešati u humanitarna razmišljanja i ne smeju da postupaju na ovaj način. Šefovi država koji razmišljaju i deluju u ime svojih država nemaju moralno pravo da prolivaju krv svojih vojnika iz humanitarnih razloga. Država je odgovorna samo za svoje građane i njene obaveze i dužnosti ograničene su samo na njih.

3) Nije dopušteno opravdati intervenciju izuzetnim oblikom principa da upotreba sile nije dozvoljena, jer bi to dovelo do zloupotrebe, pa pristalice realističke teorije ističu zabranu ovog izuzeća, a to je njegovo prikazivanje zloupotrebe od strane države pod izgovorom samoodbrane. U nedostatku pravednog mehanizma koji cení uslove koji omogućavaju međunarodnu humanitarnu intervenciju, države mogu uzeti princip humanitarne motivacije kao izgovor da opravdaju žurbu iza sopstvenih nacionalnih interesa, a pitanje zloupotrebe ostaje oružje koje moćni koriste protiv slabih.

4) Te države vrše intervenciju selektivno, što dovodi do kontradikcije u politici. Zemlje se ne mešaju, osim kada vide da uplitanje služi njihovim interesima. Problem selektivnosti nastaje kada su prihvaćena moralna načela izložena riziku u više okolnosti, ali nacionalni interes nameće varijaciju u odgovoru. To znači neuspeh u rešavanju dva slična pitanja sa istim stepenom odgovora ili istim stilom.

5) Postoji neslaganje oko principa koji uspostavljaju pravo na međunarodnu humanitarnu intervenciju, gde se realisti zalažu da humanitarna intervencija ne sme biti dozvoljena kada postoji spor o značenju grubog kršenja ljudskih prava u međunarodnoj zajednici. Oni takođe potvrđuju da odsustvo zakonskog konsenzusa definiše principe koji moraju da upravljaju pravom pojedinca ili kolektiva u međunarodnoj humanitarnoj intervenciji, što bi im dalo takvo pravo u narušavanju svetskog poretka. Svetski poredak bi se postigao boljim podržavanjem principa

nemešanja, a ne dopuštajući ga u nedostatku međunarodnog konsenzusa o definisanju njegovog koncepta. Ova intervencija zasniva se na kulturnim sklonostima onih koji imaju moć.³⁰

Pošto međunarodna humanitarna intervencija zavisi od opravdanosti moralnih vrednosti, zagovornici realističke teorije usprotivili su se upotrebi moralizma u spoljnim politikama. Stanley Hoffman je često isticao da Sjedinjene Američke Države prihvataju precenjenu politiku ponosa, kroz koju traže međunarodnu dominaciju pod maskom benignih globalnih ideala.³¹ Na osnovu toga, prema realistima, uvek je potrebno obratiti pažnju, kadgod se radi o intervencionističkom ponašanju, na sledeće tačke:

Opasnosti moralnog samopojačanja: Moguće je instinktivno prigrliti poziciju duhovne transcendencije i moralne superiornosti nad drugim zemljama, bez ravnodušnosti prema samoispravljanju, gde realisti citiraju govor američkog predsednika Viliijama Mekinlija (Wiliam McKinley) o uključivanju ova dva fenomena kako bi ukazali na opasnosti od klizanja prema transcendentnom humanizmu i njegovim verskim i moralnim osećanjima; Modelirajući preteranu retoriku licemerja i pretvarajući se da je pobožan, želeo je da utiče na svoje slušaoce iz metodističkog crkvenog klera, gde je rekao: "Ne osećam se stidljivo kada vam kažem da ću da kleknem na kolena i molim se Svemogućem Bogu da me vodi ispravnim putem više nego jedanput, a jedne noći došao sam do ovog saznanja, ne znam kako, ali došao sam: Ne možemo ih vratiti u Španiju, ne možemo ih pustiti u Francusku ili Nemačku, naša dva rivala sa kojima ratujemo na Istoku, ne možemo ih ostaviti ni same, jer oni nisu dostojni da vladaju, nemamo izbora nego da uzmemo sve Filipince, obrazujemo ih, unapredimo ih, pripremimo ih, uputimo u hrišćanstvo i iskažemo našu najveću energiju blagosiljajući Gospoda na njihov način, jer oni su naša braća, koja su umrla za Hrista."³²

Realisti to vide kao izobličenje istine morala i stereotip koncepta zle politike. Moralna tendencija u spoljnim politikama ima sklonost da bude usmerena i usredsređena na određene regione i ljude, tako da aksiom "Dobri momci/loši momci" isključuje njen paranoični karakter u složenoj i tačnoj mreži odluka. Moralno i politički gledano, predstavljanje duše često ide ruku pod ruku sa demonizacijom druge strane, a ovo kruto umnožavanje prepreka je sprečavanje oblikovanja čvrste etike u odnosu na međunarodnu odgovornost i može pogoditi suštinske postupke i percepcije vezane za kontekst intervencije.

³⁰ Timothy Dunn, Op.cit., str. 324–330.

³¹ Stanley Hoffman: „*America goes backward*“. U.S.A: New York review books, 2004, p. 74.

³² Niall Ferguson, *Uspon i pad američke imperije*. Prevod: Moeen Muhammad Al-Imam, Rijad Obeikan biblioteka, 2006, str. 86.

Rizici pojednostavljenja koncepta morala: Kršenja ljudskih prava često dobijaju najveći udeo u percepciji sukoba i to izaziva zabrinutost kod realista, jer ovde bavljenje istorijskim odobljescima bez sveobuhvatne svesti o pozadini zlodela i progonitelja i pribegavanje intervenciji kao korektivnoj meri nije ništa drugo nego emocionalna reakcija, daleko od stvarnih činjenica, gde ljutnja ne može biti zamena za uvid.³³

Opasnosti od nezakonitog nametanja vrednosti drugima: U svetlu nedoslednih sistema vrednosti i različitih okolnosti, neprimereno je pribegavati nametanju određenog moralnog principa. Odvajanje religije od države, sloboda izražavanja i promovisanje umetnosti može biti važna vrednost koju svi treba da udruže sa naporima da podrže i druge vrednosti, varijacija kulturnih obrazaca zahteva pažljivo i oprezno pregovaranje s lokalnim stanovništvom u vezi s tim, u protivnom svaki pokušaj intervencije može nametnuti katastrofalne posledice, na primer, pravo na privatnu svojinu nije ograničeno na oružje. Ako je to apsolutna vrednost u očima uplitanja moći, nije li to tako u smislu globalne tvrdnje?³⁴ Morganto je u vezi s tim postavio pitanje u kojoj meri nacija ima pravo da nametne svoje moralne vrednosti drugim narodima? Kennan je tvrdio da "ne postoje međunarodno prihvaćeni etički standardi na koje se vlada Sjedinjenih Država može osloniti ako želi da preuzme zadatak u ime etičkih principa."³⁵

1.3.2 Liberalna teorija

Suprotno onome što realisti vide, pristalice liberalne škole naglašavaju da države nisu jedini akter u međunarodnim odnosima, postoji grupa međunarodnih aktera koji utiču na međunarodni sistem, i predstavljaju grupu i zajednicu koja ima sve veći uticaj na međunarodne odnose, kao i na stabilnost međunarodnog sistema. Oni ističu da najvažniji akteri u međunarodnim odnosima, umesto da govore o periodu bezbednosti i razvoja, moraju da se fokusiraju na razne dimenzije sigurnosti i višestruke oblike razvoja.³⁶ Što se tiče toga kako da se postigne međunarodni mir i bezbednost, zagovornici teorije liberalizma imaju svoju viziju kada tvrde da je mir povezan sa širenjem demokratije u svetu, polazeći od toga da demokratije nisu međusobno suprotstavljene, i što se više povećava broj demokratija u svetu, to se više smanjuje verovatnoća nastanka i vođenja ratova. Demokratske vlade predstavljaju izvor globalnog mira, jer činjenica je da

³³ C.A.J Coady: "*The ethics of armed humanitarian intervention*", Op. cit, p. 16.

³⁴ Ibid, p. 16.

³⁵ Jack Donnelly: „*Universal human rights in theory and practice*“, Op. cit, p. 278.

³⁶ Brand-Jacobsen, Kai Frithjof, *Beyond Security; New Approaches, New Perspectives, New Actors* Available online at <http://www.russfound.org/consult1/papers1/Brand-Jacobsen.htm> >[18May2009]

demokratije ne ulaze u ratove jedna s drugom, i imaju veliku sposobnost da svoje razlike izmire mirnim putem, i to koristeći se jednim od najboljih međunarodnih mehanizama za promovisanje bezbednosti, što je poznato kao demokratski mir.³⁷ Demokratska teza mira je pretpostavka da se demokratije ne bore međusobno, kao i pretpostavka da demokratije čine područje mira, koji počiva na napomeni da postoji visok stepen korelacije između forme vladavine i međunarodnog interesa. Međutim, ovde treba reći da zaista, ukoliko se države pridržavaju određenog političkog sistema, to može ukloniti neke uzroke rata između njih, ali ne može ukloniti sve uzroke, a teza o demokratskom miru ostaje tačna, dok svi uzroci rata postoje unutar zemlje.

Poimanje neoliberala blizu je shvatanja zagovornika realističke teorije u smislu da su države glavni akter u međunarodnim odnosima, da su racionalni akteri u tome i da je i međunarodni sistem haotičan sistem, baš kao što se neoliberali slažu sa neorealisticima u fokusiranju na to da mehanizam međunarodnog sistema utiče na ponašanje država. Iako haotična priroda međunarodnog sistema određuje ponašanje države, neoliberali tvrde da međunarodne institucije pružaju okvir za to, što može biti alternativa za zemlje koje znaju svoje interese i koordiniraju svoju politiku, što je kontradiktorno, pa pristalice neoliberalnog trenda u međunarodnim odnosima Kenneth Waltz i njegovi sledbenici kritikuju neorealiste u pružanju uske definicije međunarodne strukture, baš kao što nisu u stanju da daju tumačenje određenih ponašanja država u njihovim regionalnim i međunarodnim interakcijama.

Zagovornici liberalne teorije veruju da se primena principa ljudskih vrednosti vrši selektivno, ali su oni, za razliku od realista, optimistični u mišljenju da se prakse zemalja mogu promeniti. Ovaj liberalni trend je ugrađen u teoriju međunarodne zajednice. U njegovom okviru postoje dva glavna pravca: teorija pluralističke međunarodne zajednice i teorija solidarne međunarodne zajednice.

Liberalna teorija zasniva se na skupu sledećih premisa:

1) **Teorija prirodnih prava:** Ljudsko biće ima prirodna prava koja su izvedena iz njegovog ljudskog kvaliteta i na njega se obavezuju, stoga država mora priznati i poštovati ta prava, jer ljudsko biće ne može u potpunosti da igra svoju ulogu ako mu prava nisu zagarantovana i ako na njih ne utiče.

2) **Teorija morala:** Zastupljena potrebom da se ljudsko biće pokrene potpunom slobodom, jer će društvo, koje mu omogućava potpunu slobodu, otvoriti vrata slobodnoj konkurenciji pred sobom i postići najbolje rezultate u korist i pojedinca i društva zajedno.

³⁷ Za više detalja pogledaj : Jean-Jaques Roche, Op.cit, p.94–95.

3) **Teorija društvenog ugovora:** Smatra da se uspostavljanje države odvija između pojedinaca sporazumno, na osnovu ideje ugovora koji je osigurao poštovanje njihovih prava i ukoliko je država posvećena poštovanju njihovih prava, pa stoga zagovornici ove teorije opravdavaju dela nasilja i otpora od strane pojedinaca protiv manifestacija tiranije.

4) **Ekonomska teorija:** Ona se zasniva na uverenju da postoji prirodni sistem kojem su podređeni ekonomski fenomeni, a najbolji je sistem onaj koji ima sposobnost da pruži sreću pojedincu, jer radi na dobrobit pojedinca i društva zajedno. Zato liberalizam veruje da se međunarodni odnosi ne baziraju na igri sa nulom sumom,³⁸ i odbija rat kao prirodni produžetak svetskog poretka. To je prirodna odlika svetske politike. On takođe odbija da smatra sukob prirodnim stanjem odnosa između država,³⁹ a njegov intenzitet može se ublažiti samo ravnotežom snaga i uspostavljanjem saveza protiv režima koji pretili državama.

Liberalna teorija takođe dovodi u pitanje mišljenje da je država činilac u globalnoj politici, iako liberali ne negiraju njen značaj i smatraju da su multinacionalne kompanije akteri koji prelaze državne granice poput terorističkih grupa, međunarodnih organizacija i civilnog društva, grupe od velikog značaja na nekim poljima u kontekstu globalne politike, pa stoga država nije najvažniji akter na ovom nivou.⁴⁰ Dakle, naglašava se hipoteza o harmoniji interesa između država, globalna mirovna teza, dobro upravljanje i naglašavanje principa globalne etike, budući da se fokusira na međunarodnu saradnju u prevazilaženju negativnih posledica međunarodnog haosa, uticajem međunarodnih institucija na ponašanje zemalja, što dovodi do sužavanja raskoraka i neslaganja. Takođe međunarodna politička ekonomija, namere i mentalna percepcija su više od mogućnosti i usredsređeni su na apsolutni dobitak, jer veruje da su lideri više zainteresovani za nivo svojih apsolutnih interesa i više vole politiku koja postiže njihove ciljeve.⁴¹

Stoga se liberalizam nije toliko brinuo o konceptima države i međunarodnog sistema, koliko o pojedincu, javnom mišljenju i čovečanstvu, gde je čovekova svest vrhovna presuda u moralnim pitanjima. Etika ima prioritet u međunarodnim odnosima, jer predstavlja glas razuma koji štiti sudbinu čovečanstva, a javno mnjenje ima mogućnost da podrži mir, jer interesi pojedinaca prirodno odgovaraju vrhunskom interesu međunarodne zajednice. Liberalizam gleda na koncept ljudskih prava iz pretpostavke da pojedinac ima prirodna prava iz kojih crpi svoju čovečnost. Ispravan političar je onaj koji štiti osnovna prava, a ta zaštita može se postići samo usvajanjem

³⁸ Stephen John Stedman . *The new Intentions Foreign Affairs*. Vol. 72. No 1. New York. Fall 1993. p. 2–5.

³⁹ Dr.Raymond Haddad, *Međunarodni odnosi*, Dar Al-Hakika, Bejrut, 2000., str. 170.

⁴⁰ Dr.Raymond Haddad, *Međunarodni odnosi*, Op.cit.,str. 173.

⁴¹ Muhammad Ia`koub Abdel-Rahman, Op.cit., str. 53.

demokratije koja je zasnovana na principu narodnog suvereniteta. Ljudska prava u liberalnom konceptu su suština demokratskog sistema i cilj zakona.

Uprkos liberalnom interesu za ljudska prava, njegove pristalice razlikovale su se u pogledu na međunarodnu humanitarnu intervenciju, ali ta ih razlika nije sprečila da ih opravdavaju i da se mešaju u slučaju da se uruše strukture države ili, ako su građani neke države bili izloženi kršenjima njihovih ljudskih prava, od strane države koja se meša u njene poslove.⁴²

Liberalna teorija kritikovala je principe suvereniteta i nemešanja, pošto je smatrala da suverenitet nije apsolutno dobro, jer njegov značaj leži u zaštiti naroda od tiranije i od spoljnog mešanja u unutrašnje stvari jedne države. Država koja zahteva suverenitet zaslužuje poštovanje sve dok štiti ljudska prava svojih građana. Iz njihovih prava izvire njen suverenitet, a kada ga krši, država pada i gubi na svom punom suverenitetu. Ona smatra da u određenim okolnostima moralno dobro suvereniteta mora biti podložno najvišim potrebama čovečanstva, sve dok je pravda za pojedince i grupe unutar države važnija od reda i formalne stabilnosti, pa je intervencija neophodna, jer je način sprečavanja haosa u svetu koji pretil unutrašnjom borbom, nasiljem i širenjem van granica radi održavanja regionalne i globalne sigurnosti. Liberalizam podržava ovu vrstu intervencije i smatra da je to izazov suverenitetu države koja krši ljudska prava, a koje joj nije dozvoljeno.

1.3.3 Marksistička teorija

Marksistička teorija je glavna alternativa realističkim i liberalnim teorijama u tumačenju međunarodnih odnosa do raspada Sovjetskog Saveza i sistema socijalističkih zemalja i završetka Hladnog rata. Marksizam o ekonomskom i socijalnom faktoru je osnova za pojašnjenje i tumačenje različitih interesa.

U interpretaciji međunarodnih odnosa, marksizam proizilazi iz činjenice da država i njene administrativne i vladine institucije predstavljaju očigledne manifestacije nadgradnje, odnosno da je to izraz moći vladajuće klase.⁴³

Socijalna klasa je najvažniji faktor u međunarodnom ekonomskom sistemu, a ne države, a ponašanje svih ostalih sličnih aktera objašnjava se klasnim snagama. Odavde nalazimo da države, multinacionalne korporacije, pa čak i međunarodne organizacije, predstavljaju dominantni klasni

⁴² Abu Bakr Idris, *Princip nemešanja u savremeno međunarodno pravo*, Nacionalna fondacija knjiga, Alžir, 1990., str. 341.

⁴³ Muhammad Ia`koub Abdel-Rahman, Op.cit., str. 55–56.

interes u globalnom ekonomskom sistemu,⁴⁴ a međunarodni sukob se u marksističkoj perspektivi smatra ekonomskom borbom u kojoj kapitalističke suprotnosti rezultiraju različitim oblicima klasne borbe, bilo da je to između buržoazije i proleterske klase unutar iste države, ili između samih kapitalističkih država pod pritiskom ekonomske konkurencije na svetskim tržištima, ili između kapitalističkih i socijalističkih zemalja, jer je potonju videlo kao razlog svog kraja. Marksizam je takođe uvideo da postojeći odnosi između razvijenih kapitalističkih i zemalja u razvoju predstavljaju zavisnosti u kojima se potonji iskorištava uz pomoć saveza vladajuće klase u njemu, a rešenje za taj odnos vidi se u uspostavljanju revolucionarnih vlada posvećenih razvoju nezavisnosti.⁴⁵

Iz prethodnog je jasno da je marksizam kritikovao koncept ljudskih prava, jer je to liberalni koncept koji ne vodi stvarnom oslobađanju, i jer skriva svoje interese iza sebe. Ovaj koncept gleda kroz društvenu perspektivu, a ne individualnu. On odbija povezivanje ljudskih prava s prirodnim pojedincem i smatra da ljudska prava ne treba odvajati od stanja istorijskog društvenog razvoja društva zato što se ta prava menjaju u skladu sa razvojem i, istovremeno, potvrđuju da nema ljudskih prava, osim u okviru prava društva. Ta prava su formalna prava sve dok ljudi nisu ravnopravni u društveno–ekonomskoj situaciji, a onda ljudska prava izražavaju ideologiju koja brani, pre svega, sebične vrednosti buržoaskog društva koje čini osobu izolovanom od drugih. Čovek je, pre svega, društveno biće koje može dostići samo društvena grupa i unutar nje marksizam predstavlja ekonomska i socijalna prava nad građanskim i političkim pravima.

Stoga marksizam smatra da je mešanje u poslove drugih zemalja pod sloganom zaštite ljudskih prava kršenje suvereniteta država, bilo da se radi o pojedinačnoj ili kolektivnoj intervenciji, i da, u stvari, predstavlja pobedu jakih nad slabima. Što se tiče intervencije naprednih kapitalističkih zemalja i njihovog mešanja u poslove zemalja Juga, to je radi postizanja njihovih interesa. Strategija marksizma odbacuje ovo uplitanje i smatra ga rekolonizacijom u zemljama koje pate od unutrašnjih rascepa i sukoba između manjina, obezbeđujući uslove za opravdavanje ove intervencije.⁴⁶ Na osnovu marksističkih analiza, pristupi međunarodnoj zajednici su se razvili kroz koncepte imperijalizma i zavisnosti.⁴⁷

Ovi pristupi pokazuju da su zapadne zemlje zadržale pravo na direktnu intervenciju na poziv lokalnih vlasti ili bez nje, ako je to potrebno, kako bi obnovile stabilnost i sačuvale situaciju u korist intervencijskih država. Ovi slogani koriste se u skladu sa okolnostima i uslovima, a da bi

⁴⁴ John Bellis i Steve Smith, Op.cit., str. 9–10.

⁴⁵ Muhammad Ia`koub Abdel–Rahman, Op.cit., str. 53.

⁴⁶ Stanley Hoffman, Op.cit., str. 14.

⁴⁷ Dr Raymond Haddad, Op.cit., str. 170.

osigurale uspeh ove intervencije, zapadne su se zemlje oslanjale na dve vojne organizacije, od kojih je prva bila Severnoatlantska alijansa, koja je prvobitno osnovana kako bi se suprotstavila zemljama socijalističkog bloka, a kasnije je postala jedan od alata zapadne kolektivne intervencije protiv zemalja Juga. Druga vojna organizacija su brze intervencionističke snage, čija je misija da se izbegne umešanost zapadnih zemalja u nove ratove i da se potčini država u kojoj je nastao nered, a ona se uglavnom zasniva na uvođenju preliminarne strategije pre događaja. To je otežalo uplitanje u poslove ovih država. Pre uspostavljanja narodne vladavine, cilj ove intervencije bio je svrgavanje režima koji nije bio u stanju da zaustavi narodnu plimu ili nemir koji bi mogao da ugrozi situaciju na Zapadu.

Po završetku Hladnog rata, marksistička teorija razvila je novu analizu kako bi razumela međunarodne odnose kroz svoju funkcionalnu klasifikaciju zemalja, jer su zemlje bile podeljene u tri ekonomske regije prema podelama međunarodnog poretka posle Hladnog rata.

I Države Centra

To su kapitalističke države u globalnom sistemu koje imaju političko vođstvo, kontrolu nad ekonomskim institucijama i vojnu nadmoć.

II Poluzavisne države

To su zemlje na čija pleća pada da učine da svet postane bezbednim mestom za kapitalizam. Ove zemlje odlikuju se koherentnijim i efikasnijim administrativnim strukturama koje žele da transformišu položaj svojih zemalja u okviru globalne ekonomije iz regije poluzavisnosti u Centar. Među njihovim nedostacima jeste što su to autoritarni režimi, čijim poslovima upravlja mala elita među političarima, koji su pod nadzorom vojske, a koja vreba da interveniše kako bi povratila red ako su demokratski sistem i interesi koji su deponovani u njihovoj strukturi ugroženi. Jedan od njihovih nedostataka je i podvrgavanje radne snage državnoj vlasti, što pomaže da se osigura da su plate i uslovi rada prikladni za osiguranje socijalne stabilnosti, čak i ako ostanu ispod onih u državama Centra.

III Zavisne države

Marksisti smatraju da vladajuća elita u većini zavisnih država, pa čak i u nekim poluzavisnim državama, deluje na način koji služi interesima zemalja Centra u okviru njihovih sopstvenih društava, i ne sprovodi politiku koja bi stvorila još malo mogućnosti za poboljšanje životnih uslova njihovih građana i ohrabrila zemlje Centra i velike multinacionalne kompanije da prihvate

ovaj pristup. On se često ne ustručava da se direktno ili indirektno meša kako bi pomogao režimima koji saraduju ili srušio vlade koje ne saraduju.⁴⁸

Na osnovu ove podele, marksistička teorija tumači međunarodnu humanitarnu intervenciju ekonomskim motivima kao rezultat pokušaja kapitalističkih zemalja koje kontrolišu međunarodni ekonomski sistem da spreče pokušaje zemalja Juga da redistribuiraju prihod, a zatim da zaustave bilo kakve promene u međunarodnom ekonomskom sistemu i spreče promenu razvijenog industrijalizovanog monopola međunarodne vlasti. Stoga se pribeglo upotrebi vojne sile pod humanitarnim sloganom, tako da će se odnos podređenosti Juga prema Severu nastaviti uz pomoć koalicije vladajućih klasa i tako će međunarodna humanitarna intervencija biti sredstvo za sprečavanje zemalja Juga da se oslobode dominacije razvijenih zemalja ili pronađu oruđe za iznalaženje političke stabilnosti i bezbednosti u ovim državama i zaštite kapitala i stabilnosti međunarodnog sistema, naročito u pogledu pristupa sirovinama i tržištu za povećanje potrošnje i zapošljavanje viška kapitala kako bi se obezbedilo da savremeni kapitalizam pruži bolji život.

Na osnovu prethodnog može se reći da svaku od prethodnih teorija zaokružuje jedan aspekt istine u tumačenju fenomena međunarodne humanitarne intervencije i da oslanjanje u analizi na jednu političku teoriju znači iskrivljeno razumevanje. Dok je kraj Hladnog rata pojačao ulogu liberalne teorije u opravdanju ljudskih intervencija, poštujući etičke principe i upozoravajući na ulogu međunarodne legitimnosti, smatramo da je realistička teorija najsposobnija da objasni selektivnost ovih intervencija, dok marksistička teorija ističe ulogu ekonomskih faktora i odnosa zavisnosti u globalnom sistemu u interpretaciji međunarodne humanitarne intervencije.

POGLAVLJE II

MEĐUNARODNA HUMANITARNA INTERVENCIJA U SVETLU GLOBALNIH TRANSFORMACIJA

UVOD

⁴⁸ Steve Hopden i Richard Vaine Jones, „*Teorija svetskog poretka*“, u: John Bellis i Steve Smith, *Globalization of Global Policy*, Op.cit., str. 291.

Događaji kojima je svet bio svedok u nekim regionima početkom devedesetih doprineli su isticanju koncepta ljudske bezbednosti, kojem je u izveštaju o ljudskom razvoju, objavljen u Razvojnom programu Ujedinjenih nacija (UNDP), posvećeno čitavo poglavlje, gde je inicijativu dala jedna grupa zemalja (Kanada, Norveška, Austrija, Čile, Grčka, Irska, Jordan, Holandija, Švajcarska i Tajland), koje su preuzele ovaj koncept i usvojile ga kao jedan od istaknutih aspekata njihove spoljne politike, ali primetno je da se te zemlje fokusiraju na slobodu od straha kao stub ljudske bezbednosti, umesto na oslobađanje od želje koje je pomenuto u Razvojnom programu Ujedinjenih nacija (UNDP).⁴⁹

To je bio povratak "Kantove misli", što znači da će se globalna bezbednost proširiti i van zaštite granica, uključujući i zaštitu ljudi. Nije bilo načina za ponovni povratak uskim pitanjima poput vladajućih elita ili isključivih interesa države. To je sredinom devedesetih potvrdio odbor koji se bavio globalnim upravljanjem, a zatim je pravilo o nemešanju postalo izvor pretnje.

Ovakav razvoj događaja dokaz je širenja „globalne kosmopolitske kulture“ u kojoj granice između lokalne zajednice i njenog međunarodnog pandana postaju još tajanstvenije, posebno u svetlu više ugovora i sporazuma vezanih za međunarodno zakonodavstvo o ljudskim pravima,⁵⁰ što je upravo rezultat rastuće globalne fascinacije kantovskim modelom sublimacije.

Kanta je hvalila grupa institucionalista koji su podržali njegove republikanske ideje kao osnovu demokratskog mira u mirnoj uniji kojom vlada kosmopolitski zakon, ali postkolonijalni akademici postavljaju pitanja o izvodljivosti međunarodnog sistema zasnovanog na Kantovim idejama i vide da njegove ideje imaju mnogo praznina, što je neizbežno uticalo na validnost njegove teorije, pa su na taj način bili kritični prema viziji „savremenih institucionalista“ koji žele da promene svet ne obraćajući pažnju na opasnosti od takvih promena.

Stoga ćemo u ovom poglavlju pokušati da rasvetlimo humanitarnu intervenciju u svetlu tekuće rasprave između institucionalnih i postkolonijalnih mislilaca i u svetlu stalnih promena kod četiri varijabile, a to su Ujedinjene nacije, javno mnjenje, suverenitet i ljudska prava.

2.1 Međunarodna humanitarna intervencija u svetlu kriza Ujedinjenih nacija i efekata javnog mnjenja

⁴⁹ S. Neil MacFarlan and Yuen Foong Khong: *“Human security and the UN: A critical history U.S.A”*: Indiana university press, 2006, p. 225, 226.

⁵⁰ Robert Jackson: *“Povelja globalizacije: Ponašanje ljudi u svetu država.”* Prevod Fadel Jatkar, Rijad, Obeikan, 1. izdanje, 2003., str. 385–386.

Možda pitanje koje se samo nameće jeste zašto su Ujedinjene nacije bile povezivane sa javnim mnjenjem u proučavanju pitanja humanitarne intervencije?

Veza između njih nastala je kao prirodni rezultat efekata globalnog javnog mnjenja na stavove Ujedinjenih nacija u vezi sa međunarodnom humanitarnom intervencijom. Međunarodne intervencije stekle su svoj legitimitet iz stepena uticaja globalnog javnog mnjenja, i zbog toga smo videli veliko interesovanje za mobilizaciju svetskog mišljenja pre bilo kakve međunarodne humanitarne intervencije.

2.1.1 UN i rasprava o principu suvereniteta i humanitarnoj intervenciji

Zemlje su imale tendenciju da definišu same sebe svojim pridržavanjem suvereniteta i nezavisnosti, ali da bi sačuvalе taj suverenitet i nezavisnost, one su postepeno počele međusobno da koordiniraju osnivanje međunarodnih organizacija koje podržavaju mir, obuzdavaju agresiju, podstiču razvoj, promovišu prosperitet i formulišu zakone koji regulišu saradnju među njima.

Međutim, taj proces nije išao stabilnim i jednostavnim putem, već je prolazio kroz mnoge neuspehe i suočio se sa žestokim otporom onih koji su smatrali da bi uspostavljanje takvog trenda ugrozilo njihov autoritet i umanjilo njihove privilegije. Stoga su glasovi onih koji podržavaju međunarodnu saradnju odgovarali onima koji upozoravaju na pogoršanje nacionalnog suvereniteta.

Kontroverza se nastavlja i dalje po tom pitanju. Možda su Ujedinjene nacije, koje su 1945. godine osnovale države pobednice Drugog svetskog rata, najpoznatije i najambicioznije telo, ne samo zato što su naslednice karakteristika međunarodne saradnje od Lige naroda, već zato što su njihove nadležnosti i ovlašćenja širi, bilo u ekonomskim stvarima, rešavanju međunarodnih sukoba ili u oblasti ljudskih prava.

Napori Organizacije Ujedinjenih nacija da smanje siromaštvo i promovišu razvoj i demokratsku transformaciju postepeno postaju sve integrisaniji i sveobuhvatniji. Svi ovi napori mogu se opisati kao nastojanje da se izgradi preventivni mir koji ima za cilj rešavanje uzroka sukoba.

Međutim, rasprava o suverenitetu države i međunarodnim humanitarnim intervencijama i njihovom legitimitetu uticala je i na Ujedinjene nacije. Pravnici su se razlikovali u legitimitetu međunarodne humanitarne intervencije i načelu državnog suvereniteta, na kojem su Ujedinjene nacije zasnovane kao najvažnijem od svojih principa.

Međunarodna humanitarna intervencija postavila je veliki izazov međunarodnoj organizaciji koja se zasniva na principu poštovanja suvereniteta država, nemešanja u njihove unutrašnje stvari i neupotrebe sile, posebno nakon rasta kulture ljudskih prava koja kriminalizuje gruba kršenja ljudskih prava, mučenja i genocida, što je dovelo do pojave različitih pravaca i trendova po pitanju legitimnosti intervencije, i svi se oni temelje na jednom izvoru, a to je Povelja Ujedinjenih nacija.

Prvi trend: Pristalice ovog trenda vide da neki od Članova Povelje Ujedinjenih nacija omogućavaju unilateralnu međunarodnu humanitarnu intervenciju, a Članovi koji to potvrđuju su sledeći: 1) Član 2. Stav 4. propisuje da se svi članovi komisije uzdržavaju od pretnji upotrebom sile i njene upotrebe protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti bilo koje zemlje ili na bilo koji drugi način koji nije saglasan ciljevima Ujedinjenih nacija.⁵¹

Stone i Lillic smatraju da ovo mešanje nije u neskladu sve dok se ne krši teritorijalni integritet i politička nezavisnost zemlje, i da ne protivreči svrhama Ujedinjenih nacija.⁵²

Teson tvrdi da neuspeh Ujedinjenih nacija da preduzmu efikasne mere daje zakonsko pravo državama da intervenišu da bi ukinule ljudsku patnju, i to na osnovu teksta gore pomenutog stava.⁵³

2) Član 2. Stav 7. predviđa da ništa u ovoj Povelji ne dozvoljava Ujedinjenim nacijama da se mešaju u pitanja koja su u središtu lokalne vlasti neke zemlje, ali ovaj princip ne dovodi u pitanje primenu represivnih mera sadržanih u Poglavlju VII.⁵⁴

Zagovornici ovog trenda smatraju da gore navedeni Stav 4. Član 2 omogućava državama da unilateralno intervenišu u slučaju kršenja ljudskih prava u zemlji u kojoj ta prava proizilaze iz interne nadležnosti međunarodne vlasti, pa je stoga intervencija u ime odbrane ljudskih prava u skladu sa tekstom ovog Stava.⁵⁵

3) Član 51. predviđa da ništa u ovoj Povelji neće oslabiti ili umanjiti prirodno pravo pojedinih država ili grupa da se brane ako oružana snaga napadne člana Ujedinjenih nacija, dok Savet bezbednosti ne preduzme potrebne mere za održavanje mira i međunarodne bezbednosti.⁵⁶

⁵¹ Povelja UN-a, str. 9.

⁵² Samual Makinda Op.cit.WWW.Projuest.com,APV RogerS.Cit. WWW. Projuest .com .

⁵³ Dr. Ghassan Al-Jundi, *Teorija intervencije u korist čovečanstva*, Egipatski časopis za međunarodno pravo, br. 43, 1987., str. 172–173.

⁵⁴John Bellis i Steve Smith, *Intervencija u humanitarne svrhe i njen odnos s međunarodnom politikom, Globalizacija svetske politike*, prevod i publikacija Zalivskog istraživačkog centra, Dubai, 2004, str. 824.

⁵⁵ APV RogerS ,Op.cit. WWW.Projuest.com.

⁵⁶ Jonathan Charny, *Preventivna humanitarna intervencija na Kosovu*, Preveo Al-Taher Bousaya, Strateške studije, br. 40, Emirates Centar za strateške studije i istraživanja, 2001, str. 34–38.

Pravnici ovog trenda oslanjali su se na tekst ovog Člana kako bi opravdali intervenciju u interesu čovečnosti i unilateralnu međunarodnu humanitarnu intervenciju, budući da Waldoek tvrdi da ovaj Član ne samo da dozvoljava pribegavanje sili u slučaju oružane agresije, već isto tako zadržava jednu običajnu normu koja je postojala i pre uspostavljanja Povelje Ujedinjenih nacija. Ova običajna norma omogućava bilo kojoj zemlji da argumentuje teoriju intervencije u interesu čovečanstva kako bi zaštitila svoje građane u inostranstvu, gde Rolin veruje da samoodbrana nije ograničena na reagovanje na agresiju neke zemlje na drugu, već uključuje zaštitu njenih građana u inostranstvu ako su izloženi opasnosti i u slučaju da domaće vlasti u stranoj državi ne uspevaju da ih zaštite.⁵⁷

Lillish smatra da je međunarodna humanitarna intervencija legitimna na osnovu ovog Člana, u slučaju da Savet bezbednosti ne preduzme akcije u skladu sa Poglavljem VII Povelje, jer je tim Članom dozvoljena upotreba sile u slučaju samoodbrane kao izuzetak od Člana 2. Stav 4. U slučaju neuspeha procedura iz Poglavlja VII Povelje, zabrana, sadržana u Članu 2. Stav 4, se poništava, tako da se države vraćaju u stanje pre postojanja Povelje i vrše svoju ulogu samoodbrane u potpunosti.⁵⁸

4 – Zagovornici ovog trenda takođe su svoje opravdanje za intervenciju zasnovali na tekstu Člana 55. i 56. Povelje Ujedinjenih nacija, gde se u tekstu Člana 55. navodi „želja za stvaranjem potrebne stabilnosti i prosperiteta neophodnog za uspostavljanje čvrstih međunarodnih odnosa među narodima zasnovanim na međusobnom poštovanju koje predviđa nagodbu prava među narodima i da svaki od njih ima pravo na samoopredeljenje.

Ujedinjene nacije rade na:

A) Postizanje višeg nivoa životnog standarda i napredovanje faza ekonomskog i društvenog razvoja i napretka.

B) Olakšavanje rešenja međunarodnih ekonomskih, socijalnih i zdravstvenih problema i srodnih pitanja i promovisanje međunarodne saradnje u pitanjima kulture i obrazovanja.

C) U svetu širenje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, bez obzira na razlike u rasi, polu, jeziku ili religiji, i bez pravljenja razlike između muškaraca i žene.

Što se tiče Člana 56., on predviđa sledeće: “Sve članice se obavezuju da će pojedinačno ili zajednički preduzeti ono što moraju učiniti u saradnji sa Komisijom kako bi ostvarile ciljeve utvrđene u Članu 55.”⁵⁹

⁵⁷ Louis Henkin, *Kosovo i Zakon o humanitarnim intervencijama*, Al-Taher Bousaya, NATO intervencija na Kosovu, Op. cit., str. 396.

⁵⁸ Dr. Hossam Hassan, Op.cit., str. 396.

⁵⁹ Dr. Ghassan Al-Jundi, *Teorija intervencije u korist čovečanstva*, Op.cit.,str. 175.

Michael Reisman potvrđuje da ova dva Člana pružaju pravnu osnovu za unilateralnu međunarodnu humanitarnu intervenciju i tvrdi da u suprotnom sledi uništenje utvrđenih ciljeva za koje su Ujedinjene nacije stvorene.⁶⁰

Drugi trend: Predstavlja one koji odbacuju međunarodnu humanitarnu intervenciju izvan okvira Ujedinjenih nacija. Pristalice ovog trenda temelje podršku ovom svom stavu na istim članovima koje predviđa Povelja, i na koje su se oslanjali pristalice prethodnog trenda, kako sledi:

1) Zagovornici ovog trenda smatraju da Član 2. Stav 4. ne dozvoljava unilateralnu međunarodnu humanitarnu intervenciju, pri čemu Schachter smatra da upotreba sile za postizanje humanitarnih ciljeva bez odobrenja Ujedinjenih nacija predstavlja napad na suverenitet države i kršenje njene nezavisnosti, a svrhe Povelje su održavanje međunarodnog mira i sigurnosti i sprečavanje upotrebe sile van okvira Ujedinjenih nacija.

Domestici tvrdi da je pravilo sprečavanja upotrebe sile neosnovana norma, pa je vrlo teško opravdati međunarodnu unilateralnu humanitarnu intervenciju.⁶¹

U istom pravcu ide jedan od pristalica trenda koji odbija intervenciju, Johnathan Throney, koji smatra da upotreba sile bez odobrenja Ujedinjenih nacija, bez obzira na moralne motive, predstavlja opasan presedan. Tada se vrata širom otvaraju za zloupotrebu sile, što dovodi do eskalacije nasilja i haosa i slabi zaštitu ljudskih prava.

On smatra da je ova intervencija bez odobrenja Ujedinjenih nacija u potpunosti suprotna njenim ciljevima, stoga se unilateralna međunarodna humanitarna intervencija ne može opisati kao izuzetak od zabrane upotrebe sile sadržane u Povelji, niti se može prihvatiti da se ovo mešanje temelji na običajnoj normi, ili da je to razvoj novog zakona koji menja postojeći zakon, jer pravilo zabrane upotrebe sile proizlazi iz Povelje Ujedinjenih nacija, čiji članovi prevazilaze i nadvisuju sve druge sporazume i postupke koji su u neskladu s njim, bez obzira na njihovo stupanje na snagu, pored toga što zabrana upotrebe sile predstavlja imperativnu legitimnu normu čija bi promena nalagala donošenje neke nove norme, što bi zahtevalo izmenu Povelje na osnovu pravila jednakih uslova za imperativne norme.⁶²

Član 2. Stav 7.: Ryan Goodman i APV Rogers potvrđuju da ovaj stav zabranjuje državama da se mešaju u poslove bilo koje druge zemlje, bez obzira na obrazloženje intervencije i da su nosilac prava na intervenciju Ujedinjene nacije.⁶³

⁶⁰ Dr Ali Ibrahim, *Međunarodna prava i dužnosti u promenljivom svetu*, Fondacija Arapska renesansa, Kairo, 1997, str. 415–454.

⁶¹ Dr. Ahmed Al-Rashidi, *Međunarodni krivični sistem*, časopis za međunarodnu politiku, br. 15, oktobar 2002., str. 260.

⁶² APV Roger S, Op.cit. WWW.Projuest.com.

⁶³ John Bellis i Steve Smith, *Globalizacija svetske politike*, Op.cit., str.4.

To potvrđuju deklaracije i odluke Generalne skupštine Ujedinjenih nacija kojima se državama zabranjuje da se mešaju u poslove drugih zemalja, uključujući Deklaraciju br. (2131) iz 1965. godine, Proklamaciju br. (2625) iz 1970. godine i Deklaraciju br. (103/36) iz 1981. godine i Rezoluciju br. (119 / 52) za 1997. godinu i Rezoluciju br. (85/55) za 2000.⁶⁴

APV Rogers naglašava da Član 51. državama ne daje pravo na unilateralnu međunarodnu humanitarnu intervenciju pod izgovorom samoodbrane i kaže da se odbrana države vrši samo kada se napad dogodi na njenoj teritoriji, a ne poziva je da brani svoje državljane u inostranstvu ili štiti građane države koji se mešaju u njene poslove.⁶⁵

Kelsen tvrdi da fraza „prirodno pravo“ koja se nalazi na početku Člana 51. ima jezičku, a ne pravnu konotaciju, te je namenjena skretanju pažnje na nasleđe ovog prava i njena argumentacija smatra se teorijskom i nema nikakvu pravnu vrednost.⁶⁶

Dr Hossam Hassan i dr Muhammad Ia`koub Abdel–Rahman smatraju da tekst Člana 55. i 56. naglašava potrebu za saradnjom sa Ujedinjenim nacijama u praktikovanju međunarodne humanitarne intervencije i da države nemaju pravo da je sprovode među sobom, te reći da ti članovi daju zemljama, pojedinačno ili u grupama, pravo na intervenciju van Ujedinjenih nacija predstavlja narušavanje ovih članova.⁶⁷

2) Zagovornici ovog trenda odbijaju da kažu da imperativne norme državama daju pravo na unilateralnu međunarodnu humanitarnu intervenciju iz sledećih razloga: Teorija imperativnih normi sa stanovišta Wela smatra se jednom od najmisterioznijih teorija, kao što ne postoji nijedno efikasno međunarodno telo koje bi radilo na procesuiranju počinitelaca međunarodnih zločina, što dovodi do globalizacije haosa zbog dvosmislenosti imperativnih normi.⁶⁸

Sicilians smatra da je Bečka konvencija o Zakonu o sporazumima donela imperativne norme kao konceptualni format za valjanost međunarodnih sporazuma, ali upotreba unilateralne međunarodne humanitarne intervencije u međunarodnoj zajednici za zaustavljanje grubih kršenja ljudskih prava pomiče norme sa njihove primarne uloge kao kontrole valjanosti međunarodnih ugovora u sferu međunarodne odgovornosti. Ridnuejo naglašava da četiri od pet stalnih članica

⁶⁴ Dr Mustafa Abdullah Khushaim, *Enciklopedija nauke o međunarodnim odnosima*, Izdavačka kuća Al–Jamahiriya, str. 143.

⁶⁵ Joseph Nye Jr., *Međunarodni sporovi — Uvod u teoriju i istoriju*, preveli Ahmed Al–Gamal i Majdi Kamel, Egipatsko društvo za širenje svetskog znanja i kulture, 1997., str. 196–197.

⁶⁶ Dr. Mustafa Abdullah Khushaim, *Op.cit.*, str. 145.

⁶⁷ Thimoty Dunn, *Realizam*, John Bellis i Steve Smith, *Globalizacija svjetske politike*, *Op.cit.*, str. 149–150.

⁶⁸ John Bellis i Steve Smith, *Globalizacija svetske politike*, *Op.cit.*, str. 240.

Saveta bezbednosti nisu potpisale Bečku konvenciju o Zakonu o sporazumima koja predviđa imperativne norme.⁶⁹

Jasno je da je međunarodna humanitarna intervencija, uopšte, stvar pravne polemike između istraživača i obim njenog uticaja na pitanje suvereniteta, koji je jedan od najvažnijih principa predviđenih Poveljom Ujedinjenih nacija je ogroman, što je potpuno normalna stvar sve dok je ova intervencija bliža razmatranju interesa u međunarodnim odnosima nego poštovanju pravila međunarodnog javnog prava.

2.1.2 Efekti javnog mnjenja na međunarodne humanitarne intervencije

Uloga globalnog javnog mnjenja svedočila je opasnom i uticajnom razvoju u globalnoj politici, jer je tehnološki razvoj u medijima doveo do vrlo značajnih uticaja na oblikovanje i proizvodnju globalnog javnog mnjenja i povećao obim njegovog efekta na globalnu politiku uopšte i na međunarodnu humanitarnu intervenciju, posebno počevši od medijskog izveštavanja o događajima na Trgu Tijanamen u Republici Kini koji su imali snažan uticaj na tok događaja u svetskoj politici, dovodeći do događaja koji su potresli komunističke zemlje i završili se padom Berlinskog zida.

U ovom delu istraživanja bavićemo se ulogom najistaknutijih međunarodnih medija i granicama njihovog uticaja na globalnu politiku i međunarodnu humanitarnu intervenciju, gde ćemo se u prvom delu (2.1.2.1) pozabaviti ulogom američkih medija uopšte, a u drugom delu (2.1.2.2) posebno ćemo ukazati na ulogu kanala CNN.

2.1.2.1 Američki mediji i humanitarna intervencija

Istorijski gledano, mediji su igrali veoma važnu ulogu u nadgledanju akcija vlada. Sedamdesetih godina prošlog veka novinari Bob Woodward i Carl Bernstein uspeli su da razotkriju političku korupciju u Niksonovoj administraciji (afera Watergate), a ime Seymour Hersh povezano je sa razotkrivanjem nehumanog zlostavljanja američkih oružanih snaga (Zločin Mi Lay u Vijetnamu i mučenja u zatvoru Abu Ghraib u Iraku). Ovi primeri sadrže u sebi ono što se često naziva "Guard Dog Press" koja deluje po modelu slobodnog tržišta u izolaciji od političke moći.⁷⁰

⁶⁹ Thimoty Dunn, Op.cit., str. 240.

⁷⁰ Pearce Robinson: "Media and US foreign policy". In: Michael Cox and Doug Stokes (Ed): "US foreign policy". Oxford: Oxford university press, 2nd edition, 2012, p. 161.

Stoga postoji konsenzus da politička ideologija i vladina struktura direktno utiču na proces političke komunikacije. Ako se mediji u zapadnim zemljama opisuju kao četvrti autoritet i utelovljuju moć zaštite i praćenja, onda će u autoritarnom sistemu to biti truba koja širi propagandu za postupke vlasti ili "The leadership's Propaganda." Nije iznenađujuće što su sovjetski mediji, u svetlu potpune državne dominacije informacija, priznali prisustvo sovjetskih snaga u Avganistanu tek pošto je prošlo pet i po godina, ali ta teorijska razlika će nestati čim se sazovu istorijski trenuci u kojima su uloge medija slične u oba sistema država – demokratskim i onim koje se opisuju kao totalitarni režimi.

Američki lideri su 1968. najavili proces „Vijetnamizacija“ koji je nalagao predaju vlasti Južnom Vijetnamu, i uprkos njegovom uverenju u suprotno, Amerikanci su ovo smatrali načinom postizanja stabilnosti u regionu. U slučaju Sovjetskog Saveza, „pomirenje u Avganistanu“ bio je naslov koji nagoveštava konsolidaciju vlasti u zemlji, koji će pružiti logično objašnjenje za povlačenje sovjetskih snaga iz Avganistana, koje su se uverile da je njihov saveznik (predsednik Muhamed Najibullah) u stanju da brani zemlju nakon završetka procesa povlačenja.

Iako je sukob u oba slučaja bio uređen u okvirima pregovora, u oba slučaja dve su se velike sile pobrinule da sačuvaju svoju reputaciju od posledica ovog povlačenja, ne samo fokusirajući se na uveravanje protivnika, već i usredsređujući se na ubeđivanje lokalnih masa.⁷¹

Ovi primeri deluju sramotno za ono što je poznato kao "Dogovor Almond–Liebmann", u kome se kaže da racionalizovanje zahteva spoljne politike ne može biti u skladu sa podrškom javnog mnjenja, čije su sklonosti često emocionalne i iracionalne.

Gabriel Almond upozorio je da raspoloženje može gurnuti spoljnu politiku u izolacionizam. Prikupljanjem podataka iz istraživanja od kraja Drugog svetskog rata do početka Hladnog rata jasno je da većini ljudi nedostaju osnovne informacije o međunarodnim poslovima, dok pokazuju više interesovanja za pitanja koja utiču na njihov svakodnevni život (zdravlje, ekonomija, kriminal).

To raspoloženje, prema mišljenju Almonda, ne može biti dobar vođa spoljne politike. Što se tiče Liebmana, on je bio uvredljiviji kada je tvrdio da je nametanje veta na svesne i odgovorne odluke čini da je vlada primorana da traži potrebne i odgovarajuće odgovore, a to je za posledicu imalo kašnjenja, dugo ili kratko, u usvajanju mira sa zagovornicima mira i rata sa agresorima ili

⁷¹ Laura Roselle: *Media and the politics of failure: Great powers, communication strategies, and military defeats*. UK: Palgrave Macmillan, 1st published, 2006, p. 2.

pregovora s neutralnima. Javno mišljenje dobija sve veći autoritet. Ono se pokazalo posebno opasnim u odnosu na sudbonosne odluke.⁷²

U vezi s podrškom “Dogovoru Almond–Liebmann” Bernard Koen je 1973. godine obavio intervju sa službenicima američkog State Departmenta, kroz koje je otkriveno da bi svaki pokušaj službenika da obrazuju javno mnjenje o međunarodnim pitanjima doveo u opasnost spoljnu politiku.

U istom kontekstu, i Warren Miller i Donald Stokes sproveli su studiju Predstavničkog doma 1963. godine, a rezultat toga je bio da većina predstavnika vodi računa o svojim lokalnim pitanjima više od međunarodnih pitanja.

Međutim, nakon završetka Hladnog rata pojavila su se nova istraživanja koja su se odmakla od klasičnog pitanja povezanog sa uticajem javnog mnjenja kao pokušaj da se bolje ispita uticaj javnosti na ratove, posebno jer postoje istorijski incidenti koji pokazuju odnos između javnog mišljenja i vojne intervencije, kao u dva prethodna primera američkog i sovjetskog povlačenja iz Vijetnama i Avganistana.⁷³

Almond–Liebmannov dogovor spada u ono što Pearce Robinson naziva „elitnim modelom“, koji ograničava spoljnu politiku na uske kategorije koje uključuju istraživačke i misaone centre, službenike u spoljnim poslovima i predstavnike glavnih komercijalnih interesa. Pretpostavke ovog modela izgledaju u neskladu s intelektualnim uverenjima „pluralističkog modela“ koji veruje da je moć dovoljno raspoređena po svim segmentima i predstavnicima društva, tako da nijedna grupa ne može sama objasniti javne interese i rasprave.

Između ova dva modela pojavljuje se teza „Industrija odobravanja“ Chomskog i Edwarda Hermana, koja se usredotočuje na statutarnu propagandu,⁷⁴ gde se kaže da su informacione tehnologije pružile priliku državnim misijama i dominantnim privatnim interesima da utiču na javnost.

Chomsky smatra da su američki čelnici radili na kontrolisanju javnog razuma podstaknuti rezultatima "Krilove komisije"⁷⁵ ili rezultatima zastrašivanja komunizmom (crvena panika), jer je bilo važno podstaći javno mnjenje da podrži spoljnopoličke avanture. Treba krivotvoriti

⁷² Helene Dieck: “*The influence of public opinion on post – cold war US military interventions*”, UK: Palgrave Macmillan, 1st published, 2015, p. 20,22, 23.

⁷³ Ibid, p. 24, 25.

⁷⁴ Pearce Robinson: “*Media and US foreign policy*”. Op. cit., p.162, 168, 172.

⁷⁵ Sigurnosno–informativni odbor ili Krilova komisija: Prema George CreeL–u vladin odbor za oglašavanje, osnovan za vreme administracije Woodrowa Wilsona s ciljem pretvaranja mirnog američkog raspoloženja u antinemačko i žeđ za ratom protiv nje i spašavanja sveta, pogledajte: Robert L. Heath and W. Timothy Coombs: “*Today’s public relations: An introduction*”, U.S.A: Sage publications, 2006, p. 56.

istoriju, i ponekad se ponašati kao da je to istina, što je ono što John Mearsheimer naziva "Laža u međunarodnoj politici."⁷⁶

Britanski filozof Ralph Miliband objašnjava da je klasa liderstva u kapitalističkom društvu ona koja poseduje i kontroliše sredstva za proizvodnju, te zahvaljujući svojim privilegijama koristi državu kao alat za kontrolu društva. Od događaja u Temišvaru (Rumunija), preko Prvog i Drugog zalivskog rata, do intervencije u Libiji, veliki mediji su kontinuirano sprovodili vladinu propagandu.⁷⁷

Svedoci smo kako se američka propagandna mašinerija kretala kako bi opravdala humanitarne intervencije, uprkos jasnoj selektivnosti u tim intervencijama. Michael Mandelbaum je promovisao da američke intervencije u doba posle Hladnog rata nisu motivisane zlatom, slavom ili strateškim proračunima, već su rezultat simpatije prema slikama emitovanim u medijima koji su izveštavali o ljudima koji su gladni u Somaliji ili severnom Iraku, kao i želji da se ti ljudi nahrane, što je nateralo američku vojsku da interveniše u tim udaljenim delovima sveta.⁷⁸

2.1.2.2 CNN i njegov uticaj na humanitarnu intervenciju

CNN je igrao istaknutu ulogu u prenošenju informacija za vreme Drugog zalivskog rata tokom čitavog dana sa mesta događaja. To je ukazivalo na njegov sve veći status i uticaj na javno mišljenje u spoljnoj politici.

Čak se ta uloga ponekad protezala i na promenu ratnih strategija. Preovladava upravo uverenje da su slike kurdskih izbeglica igrale važnu ulogu u stvaranju sigurnih utočišta, i u tom pravcu veruje se da je "Autoput smrti" bio motiv za odluku Sjedinjenih Država da okončaju rat.

To kaže i Brent Scowcroft, tadašnji američki savetnik za nacionalnu sigurnost i svojoj izjavi: „Pogledajte televizijske slike s „Autoputa smrti,” videćete prizore paljenja i uništavanja na slikama i fotografijama tehnički prekrasne crtačke opreme. Mislim da je to jedan od važnih aspekata okončanja rata. Ne želimo biti poput mesara koji su odlučili da se osvete klanjem ljudi.”⁷⁹

⁷⁶ Noam Chomsky: "Kontrola medija: ogromna dostignuća propagande." Preveo: Omaima Abdel-Latif, Kairo, Međunarodna biblioteka Al-Shorouk, 1. izdanje, 2003., str. 13, 17, 19.

⁷⁷ Matthias Raymond, *Oni koji upravljaju javnim mišljenjem: Ko kontroliše medije*, u: Bertrand Paddy i Dunmenik Vidal (supervizori): *Ko vlada svetom? : Uslovi u svetu*, 2017, preveo Naseer Marwa, Bejrut, 1. izdanje, str. 239.

⁷⁸ Pearce Robinson: "Media and US foreign policy", Op. cit, p. 166.

⁷⁹ Babak Bahador: "The CNN effect in action: How the news media pushed the West toward war – in Kosovo". New York : Palgrave Macmillan, 1st published, 2007, p. 3,4.

Humanitarna intervencija u Iraku, a nakon nje u Somaliji, imala je ulogu u eskaliranju rasprave u akademskim i vladinim krugovima, gde su neki stručnjaci za spoljnu politiku smatrali da je intervencija četvrte vlasti u politički proces nerazuman upad koji nema opravdanja.

George Kennan je uvideo da su tradicionalni kanali za kreiranje politike uzurpirani velikim medijskim izveštajima o patnjama somalijskog naroda i da su masovni mediji intenzivirali patnje somalijskog naroda.

On je izrazio bojazan da će elite izgubiti kontrolu nad spoljnom politikom u korist medija,⁸⁰ a na tu činjenicu motivisala ga je njegova realistička intelektualna pozadina koja je opsednuta javnim mišljenjem u smislu da su njegovi zahtevi neposredni, trenutni, raspoloženi, hitni i daleko od strateških vizija.

Uticaj CNN-a ukazuje da izveštavanje o stranom događaju na kanalu uzrokuje da publika gledalaca stavi taj događaj u fokus i na taj način prisili vladu da interveniše i donosi odluke.

Američke i britanske administracije bile su prisiljene da odgovore na somalijsku krizu jer se CNN fokusirao na to u medijskim izveštajima, dok u Sudanu građanski rat nije dobio nikakav odgovor niti jedne veće zemlje, jer se CNN nije usredsredio na to iskušenje.⁸¹

Zbog toga, i protivno realističnom mišljenju Georgea Kennana o ulozi medija u kreiranju spoljne politike, neki su cenili ulogu koju mediji igraju u podsticanju uplitanja Zapada. Na primer, američki diplomata za Balkan Richard Holbrooke pohvalio je pomoć medija u skretanju pažnje na pitanje Bosne i Kosova, budući da je Anthony Nick (američki savetnik za nacionalnu sigurnost) pozdravio sposobnost medija da istaknu humanitarne krize širom sveta.

U svom govoru 1999. godine povodom rata protiv Srbije, Tony Blair je takođe govorio da izbeći rizik nalaže da se CNN-u dopusti da luta navlačeći na sebe „cattle prod“ kako bi uočio i pokazao ozbiljan globalni sukob, što implicitno znači nema odvratanja medijskih vlasti u tome da primoraju vlade da intervenišu.

Nicholas navodi da medijsko izveštavanje i uticaj CNN-a nije samo direktan razlog za intervenciju donosilaca odluka, već političarima pruža pokriće koje daje lokalnu potporu vođenju intervencionističke politike⁸², ukazujući da javno mišljenje može biti ranjivo na političku manipulaciju, kao što su i mediji dokazali.

⁸⁰ Pearce Robinson: *“The CNN effect: The myth of news, foreign policy and intervention”*. London and New York : Routledge, 1st published, 2002, p.10.

⁸¹ Thomas L. McVeil: *“Svetski mediji”*, Prevod: Abdul Hakam Ahmad Al-Khazmi, Kairo: Dar Al-Fajr za izdavanje i distribuciju, 1. izdanje 2012., str. 273, 272.

⁸² Nicholas J. Wheeler, *“Saving strangers: Humanitarian intervention in international society”*.: Op. cit, p. 300.

Preneseni ratni prizori među desetinama slika doprinose formiranju vizije i znanja o tom ratu i stvaraju opšti utisak o odredbama i okolnostima u skladu s opštim medijskim okvirom za koji želimo da bude uključen ili promovisan kroz njega.

Na primer, u slučaju Kosova, zapadni mediji radili su na fokusiranju na događaje u Srebrenici, prikazujući ih kao najgori slučaj u evropskoj istoriji nakon Drugog svetskog rata kako bi stvorili stanje kajanja, krivice i sramote u svetskom mišljenju, a zatim gurnuli prema međunarodnoj intervenciji u odbranu ljudskih vrednosti.

Unutar ovog pristupa uspostavljen je kognitivni pristup uticaju CNN-a kao sredstva društvene konstrukcije preoblikovanja događaja krize i pretvaranja u informacije koje podupiru njegovu strukturu i percepcije u društveni mentalitet.

Walter Liebmann bio je prvi koji je u svojoj knjizi *Javno mišljenje* objasnio da postupak prikupljanja, objavljivanja i tumačenja vesti u medijima može uveliko uticati na interpretaciju stvarnosti kod ljudi i na taj način menjati njihove obrasce ponašanja prema njoj.

Liebmann je zaključio da je način na koji se štampa odnosila krajem Prvog svetskog rata bio pogrešan. Štampa treba da odražava ono što se na terenu stvarno dešava. Ljudi su slavili sporazum o primirju 6. novembra 1918. godine na osnovu lažnih slika koje je štampa prenela, a da nisu znali da hiljade vojnika još uvek umire na bojnopolju, i da se primirje dogodilo tek pet dana nakon datuma objave u štampi.

Koja su sredstva postupanja? Mediji izvorno predstavljaju raspored tema i događaja koje primalac mora da prati i brine se, te se mediji fokusiraju na određene teme i informacije, a negiraju ili marginalizuju druge.

U središtu ovog rasporeda mediji svesno biraju vokabular i napomene za naslove i teme izdanja u skladu s uređivačkom linijom politike medija, pa tako mediji, a samim tim i medijski program, postaju sredstvo za vršenje moći i nametanje kolektivne svesti o stvarnosti koja služi interesima najjačih.⁸³

Pierre Bourdieu priznaje da je strašna moć širenja televizije bacila senku na pisanu štampu i polje kulture uopšte⁸⁴, ali čini se da je to malo u poređenju s rezultatima naknadnih tehnoloških dostignuća na polju komunikacionih medija, što se dodatno potvrđuje brojem uređaja povezanih na mrežu koji sada iznosi deset milijardi, s tim da bi taj broj trebalo da se poveća na pedeset milijardi do kraja 2020., budući da je svet na pragu ere Internet stvari (Internet Matters).

⁸³ Shahira Bin Abdullah, *Rat u medijima: Mehanizmi za dobijanje značenja i izgradnju znanja*, časopis Arapska budućnost, br. 429, novembar 2014., str. 98, 99.

⁸⁴ Pierre Bourdieu: „*Televizija i mehanizmi za manipulaciju mozgom*“. Prevod: Darwish Al-Halouji, Damask: Kanaan kuća za studije, izdavačke i medijske usluge, 1. izdanje, 2004., str. 90.

Po rečima Henryja Kissingera, to je doba u kojem je globalni sistem poznat po formuli ljudi koji imaju slobodan pristup i razmenu međunarodnih informacija.

To bi, prema ovoj tezi, pomoglo ljudskoj prirodi, impulsivnoj i željnoj slobode.

2.1.2.3 CNN i javno mnjenje

Sve veća važnost javnog mišljenja u ratu povezana je s rastom liberalnih i demokratskih vrednosti, konkretno s prosperitetom doktrine spasenja javnim mišljenjem („The doctrine of salvation by public opinion“), koju su zagovarali Jeremy Bentham i John Stuart Mill, dok je Edward Hallett Carr,⁸⁵ ili kako su takođe izrazili Rousseau i Kant, tvrdio da se ratovi mogu sprečiti ako javnost učestvuje u odlučivanju.

Francuska revolucija smatra se uzorom za usklađivanje administracije s javnim problemima, dok Prvi svetski rat simbolizuje istorijski znak razdvajanja koji utelovljuje opasnosti marginalizovanja javnog mišljenja od međunarodne politike.

Mnogi istraživači pripisuju temeljne uzroke ovog rata tajnoj diplomatiji, koja nije priznala ulogu javnih konsultacija.

Pri tome američki senator John McCain kaže: "Mislim da Prvi svetski rat ne bi trajao ni tri meseca da je opšta javnost znala pravu istinu sukoba. Neinformisanost javnosti znači da se za mnoge afere ne bi ni saznalo niti bi se utvrdila istina o njima."⁸⁶

Američki rat u Vijetnamu pruža primer sposobnosti javnog mišljenja kroz efekat CNN-a da utiče i promeni jednačinu vojne kampanje. Od samog svog početka, vojna kampanja je ostala koherentna podršci i pomoći javnosti, ali s pojavljivanjem slika smrti i razaranja i prizora mrtve američke vojske nakon ofanzive Tet, za koju ima sve više dokaza da su vladini navodi u vezi s vojnom kampanjom bili zatamnjeni i varljivi, što je doprinelo uticaju na moral svih Amerikanaca i uticalo na odluku o povlačenju.

Slika i reč koju su prenosili mediji bili su standard i mera neuspeha ili uspeha intervencije.

2.1.2.4 CNN i njegov uticaj na vladu

⁸⁵Ole R. Holsti: *“Public opinion and American foreign policy”*. U.S.A: The university of Michigan press, 2004, p. 14.

⁸⁶Babak Bahador: *“The CNN effect in action: How the news media pushed the West toward war in Kosovo”*. Op. cit, p. 50, 51.

Henry Kissinger i Hans Morganto izrazili su žaljenje zbog uticaja medija na diplomatiju, jer većina medija svesno preuveličava dramatičnu prirodu kriza kako bi postigla komercijalni efekat, što povećava napetost i podstiče mržnju.

Uprkos tome, većina vlada ima tendenciju da interkontinentalne medijske mreže koriste kao obeležje demokratskih društava, predstavljajući ih kao moćno sredstvo u borbi protiv neprijatelja i dobijajući podršku vlada koje nisu direktno uključene u sukob.

Prvi zalivski rat pokazao je neke nove diplomatske metode koje bi mogle biti korišćene u medijima tokom rata.

1991. James Baker, tadašnji američki državni sekretar, izašao je pred CNN razgovarajući s novinarima i američkim ratnim vazduhoplovstvom u hangaru u Saudijskoj Arabiji, rečima: "Mogu vam reći: Nećete više morati čekati. I da ne bi bilo nesporazuma, dopustite mi da budem potpuno jasan, preći ćemo ivicu 15. januara."

Iza James Bakera, stajao je borbeni avion F-111, a Baker je bio svestan da ciljana publika za njegov govor nisu pripadnici američkog ratnog vazduhoplovstva, već predsednik Sadam Hussein. Baker je kasnije objasnio da ta poruka nije poslata preko Joea Wilsona (američkog diplomate u Iraku), već preko CNN-a.

Mediji su dozvolili pružanje nove vrste diplomatskih praksi i pritisaka, jer su glavni događaji u medijima pružili novu mogućnost koja ranije nije bila dostupna, a to je mogućnost vršenja političkog i diplomatskog pritiska.

Uticaj CNN-a je stavio novi pritisak na donosiocima odluka i diplomate, gurajući ih da donose hitne odluke kao odgovor na pritiske javnog mnjenja i zahteve medijskih kanala i njihovih 24-časovnih vesti. Ovaj razvoj je kasnije nazvan „ubrzavajućim efektom.“

Kao rezultat toga, vlade su bile usredsređene na medijske poruke i njihovo iskorišćavanje u industriji javnog mnjenja koje podstiče humanitarnu intervenciju i podržava je u skladu sa njegovim političkim orijentacijama, što nazivamo „Industrija medijskog efekta intervencije i njeno kontrolisanje.“

To smo jasno videli u američkoj intervenciji u zemljama Arapskog proleća, tj. kako su se mediji bavili ovim razvojem događaja i prilika od jedne zemlje do druge, i kako su pravili „Industriju medijskog efekta“ da bi podržali humanitarnu intervenciju u službi njihovih interesa.

2.2 Veza između međunarodne intervencije i ljudskih prava

Koncept ljudskih prava dobija socijalnu dimenziju, jer je povezan sa postojanjem ljudi unutar grupe. Pravni sistem smatra se mehanizmom koji u određeno vreme prepoznaje i konstatuje vrednost ovih ljudskih prava u društvu; ova ideja je imala trajno prisustvo u humanističkim teorijama, uprkos činjenici da su francuska i američka revolucija u XVIII veku želele da stvore nacionalnu politiku zasnovanu na zajedničkim ljudskim pravima i globalizaciji koncepata o ljudskim pravima. Međutim, ljudska prava ostaju nacionalno pitanje uprkos sporovima o njihovoj suštini do priznanja univerzalnosti međunarodnog prava 1945. godine.

Odavde možemo vratiti moderne međunarodne prakse u oblasti ljudskih prava na nagodbe i poravnanja u Drugom svetskom ratu i usvajanje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima 1943., ali to se ne može odvojiti od istorijskog konteksta razvoja koncepta ljudskih prava, jer su ovi trendovi i ideje pomenuti još u Vestfalskom miru 1648. godine kroz niz odredaba koje ograničavaju suverenitet nemačkih pokrajina kroz takozvanu kolektivnu garanciju verske tolerancije.

Gotovo isti diskurs pronađen je u antiropskom pokretu u XVIII i XIX veku, da bi 1878. godine Berlinska konferencija usvojila princip verske slobode kao preduslov za priznavanje novih država.

Što se tiče Lige naroda, tamo nije bilo jasnih naznaka ljudskih prava, dok je i japanski projekat propao u garantovanju nediskriminacije na osnovu rase i religije, uprkos odobrenju većine nacrtanog odbora.

Međutim, povelja Međunarodne organizacije rada (ILO), osnovana na Pariskoj mirovnoj konferenciji, usvojila je set međunarodnih standarda za eliminaciju prinudnog rada, zaštitu slobode izražavanja i udruživanja, a manjinski ugovori su takođe dali međunarodne garancije za razna politička, socijalna i građanska prava nacionalnih manjina u centralnoj i istočnoj Evropi i na Balkanu.⁸⁷

Uprkos univerzalnemu priznavanju ljudskih prava, kontroverza oko njih postala je komplikovanija i rezultirala je podelama i trendovima u intelektualnom stavu prema ljudskim pravima i njihovoj globalizaciji Univerzalnemu deklaracijom o ljudskim pravima i Poveljom Ujedinjenih nacija.

Neki zagovornici socijalne pravde podržavaju da formulisanje zahteva potlačenih na jeziku ljudskih prava nije bez pragmatične odbrane, a u tom kontekstu Amy Gutmann ističe da se prvi član Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima odnosi na mnoge koncepte i ideologije i različite temelje, a svi ostaju otvoreni za interpretacije različitih uzroka koji izazivaju ozbiljne političke probleme proistekle iz apstraktnih ideja.

⁸⁷ Charles R. Beitz: *"The idea of human rights"*. Oxford: Oxford university press, 1st published, 2009, p. 14, 15.

Tim Dean i Nicholas Wheeler primetili su da je spor oko ljudskih prava i dalje usredsređen na razloge zbog kojih su prava opravdana i na toj osnovi neki su branili zajedničke etičke koncepte kao osnovu za pravljenje ljudskih prava prihvatljivom idejom, dok su drugi branili ljudsku prirodu, opredelivši se za ljudsko dostojanstvo i sveobuhvatne društvene činjenice, a postoje i oni koji su promovisali pravo na jednakost, bratstvo i na to da smo svi jednako stvoreni.

Neki advokati tražili su božanske dokaze koji potvrđuju postojanje prirodnog porekla ljudskih prava, drugi su bili zainteresovani za više svetovne dokaze proučavanjem istorijske prakse i otkrivanjem sličnosti i razlika između tradicija i kultura, dok realisti i pragmatisti ističu da spašavanjem ljudskih prava ne treba donositi zaključak u vezi sa svojim izvorom.⁸⁸

Uprkos ovom intelektualnom i moralnom mozaiku od različitih izvora ljudskih prava, neki istraživači ističu da moderno međunarodno pravo predstavlja iskrivljenu sliku, što ga stavlja u suprotnost sa pravnim statusom, s jedne, i prirodnim pravom, s druge strane, gde Samantha Besson veruje da ova opozicija pronalazi svoja objašnjenja u prekomernom poštovanju izvora Člana 38 Statuta Međunarodnog suda pravde, jer se više ne isplati oslanjati se na ugovorno pravo, običajno pravo i opšta načela kao osnovu međunarodnog pravnog sistema, s obzirom na njegovu veliku kontradikciju u praktičnoj praksi.

Međunarodni tvorci zakona nose, pre svega, otiske prstiju rada grupe (države i međunarodne organizacije). Što se tiče stvaralaca nacionalnog prava, oni mogu biti samo pojedinci, čak i ako nisu u njihovom ličnom svojstvu.

Prema filozofiji prava, opozicija se produbljuje dalje ako dođe do jedne od glavnih karakteristika modernog doba, a to je "jednak suverenitet država", kada su države u skladu sa svojim opredeljenjem za autoritet međunarodnog prava, a jedno od njegovih najvažnijih pravila je ono što je poznato kao "ugovor je pravo ugovornih strana", a veže ga samo zakon koji je dogovoren obostranim pristankom, što se može odnositi na mnoge dileme, jer međunarodno pravo na ovaj način postaje lično i relativno, i u jednoj meri je ograničeno samo na zemlje koje su pristale na to.⁸⁹ S druge strane, neki etički teoretičari smatraju da je savremeno međunarodno pravo zasenjeno tradicijom „pravnog statusa, što ukazuje da ne postoji neophodan odnos između prava i etike, i što zahteva upotrebu teorijskih tehnika prirodnog prava, koje omogućavaju da etička razmatranja budu sastavni deo formulisanja zakonskih predloga“. I ovde pravni teoretičar

⁸⁸ Julie A. Mertus: *"Bait and Switch: Human rights and U.S foreign policy"*. Op. cit, p. 3, 4.

⁸⁹ Samantha Besson: *"Theorizing the sources of international law"*. In: Samantha Besson and John Tasioulas (Ed): *"The philosophy of international law"*. Oxford: Oxford university press, 1st published, 2010, p. 164,165, 166.

Fernando Tyson drži da se pravne norme oslanjaju na osnovne etičke principe, ubeđenja i institucije, ali tehnički ostaju daleko od moralno neutralnih koncepata.

U tom smislu, međunarodno pravo mora biti shvaćeno kao svrsishodna aktivnost koja nužno čuva značaj morala i nameru poštovanja moralnog imperativa i moralne odgovornosti.

Dopunjavajući ovo, teoretičar zakona o prirodi Lon Fuller smatra da se telo zakona ne može ograničiti samo na njegove umetničke sadržaje, već i na određene procesne aspekte, čija se vrednost ne smanjuje ako se apsorbuje kao da pada u suprotnosti s objektivnom dimenzijom pravnih načela, u čemu Fuller objašnjava da je, da bi se ispunila adekvatna zakonska pravila za humanitarnu intervenciju, minimum potrebno sledeće:

- (1) Fizičko prisustvo skupa nedoslednih pravila.
- (2) Nije o svakom slučaju odlučeno i određeno ad hoc.
- (3) Da se neposredni tok intervencije zasniva na jasnim i dogovorenim činjenicama koje ukazuju na ljudsku patnju (eliminacija mučenja, gladovanja i masovnog ubijanja).⁹⁰

Moralna rasprava o humanitarnoj intervenciji uključuje pravi paradoks upotrebe oruđa za nasilje kao sredstva za izbegavanje nasilja.

Povelja Ujedinjenih nacija primenjivala je opštu zabranu upotrebe sile u međunarodnim odnosima iz perspektive da rat svojom zlom prirodom deformiše i uništava život čovečanstva, ali izuzetni primeri moralnih ljudi koji su učinili da se rat neophodno smatra zlom, dovešće neizbežno na koncu do blagostanja čovečanstva, po analogiji s terminima ljudske sigurnosti, što je nazvano teorijom virtuoznog konsekvencionizma (Virtuous consequentialism).⁹¹

Suprotno konfliktnim moralnim teorijama, David Fischer tvrdi da „virtuozne doktrine daju jednaku težinu svim komponentama i oprečnim materijalima o njima (namerama, rezultatima, pravilima, vrlinama), one pružaju osnovu za procenu ličnog etičkog ponašanja kao i za vrednovanje moralnog ponašanja drugih, i ne zadovoljavaju se samo tumačenjem normalnog oblika ponašanja, već predstavljaju jedan praktični model vođenja, čak i u nekim teškim uslovima, poput rata, kako bi se postigli zdravi rezultati koji bi izbegli sve paradokse i kontradikcije.

Virtuozni konsekvencionizam kaže da će moralno razmišljanje biti bolje ako se uspostavi ravnoteža između mentalnih stanja i ishoda, s ciljem da se utvrdi da li će se nešto učiniti ili ne, i pomoći dobrobiti onih koji će na to uticati.

⁹⁰ Eric A. Heinze: “*Waging humanitarian war: The ethics, law, and politics of humanitarian intervention*”. U.S.A: SUNNY press, 2009, p. 59, 60.

⁹¹ Eric A. Heinze: “*Waging humanitarian war: The ethics, law, and politics of humanitarian intervention*”. Op.cit. p. 60, 61.

Jedan od primera za to je da apsolutna teorija morala, i pod izgovorom svetosti pridržavanja pravila bez obzira na rezultate, može odbaciti hipotezu o eutanaziji za pacijenta, čiji se uzrok bolesti ne može izlečiti, a ovaj stav, prema Fischerovom mišljenju, deluje protivno našoj moralnoj savesti, gde može postojati skup situacija u kojima su etička pravila u sukobu jedna s drugim, pa bi bilo dozvoljeno, čak i izuzetno, prekršiti neko etičko pravilo ukoliko je to jedini način da se spreči veća šteta.⁹²

Pošto Povelja Ujedinjenih nacija nije dovoljno definisana u načinu na koji treba rešavati kršenja ljudskih prava, pristalice Virtuoznog konsekvencionizma pozivaju na razliku između osporavanja zakona i osporavanja vladavine zakona, jer je kršenje zakona u javnosti da bi se postigla pravda, manje opasno od usklađivanja sa njim, što je NATO i učinio zapravo na Kosovu, i kao što je Amerika radila u Iraku, gde je intervencija bila bez odobrenja Ujedinjenih nacija, ali su rezultati ove intervencije širom otvorili vrata za ispitivanje deklariranih ciljeva intervencije.

To je izneo Cvetan Todorov, koji je video da intervencija na Kosovu ne može biti model za rešavanje međunacionalnih tenzija, osim ako intervencija nije ciljala na nešto sasvim drugo od onoga što je oglasila.

Ova pozicija je slična onoj koju je proglasio bivši zapovednik NATO–a Wesley Clark rekavši: "Ne postoji nijedan poseban cilj niti grupa ciljeva kao što je privrženost NATO paktu." Ovde se Todorov pita da li bi održavanje integriteta jedne institucije, čak i ako bi ona bila veličine NATO–a, moglo opravdati žrtvovanje ljudskih života.⁹³

Da li je međunarodno pravo zaista zakon? Ovo pitanje i dalje podjednako muči međunarodne pravnike i međunarodnu pravnu teoriju, a u suštini ono ukazuje na emotivan izraz da međunarodnom pravu nedostaje suverena moć.

Egzistencijalne spekulacije vrte se oko toga kako se međunarodno pravo usmerava na vlast i autoritet ili, na najbolji način, kako se bavi moći u međunarodnoj sferi.

Kao rezultat toga, rad međunarodnih pravnika usredsredio se na objašnjenje načina koji mogu pomoći da ograniče, ometaju ili pregovaraju sa onima koji bi trebalo da drže vlast, ali feministička istraživačica Ann Orford vidi značajan pomak u razumevanju procesa moći otkad je Michel Foucault predstavio svoj poznati tekst "Istorija seksualne aktivnosti".

Prema Foucault–u, modeli sile prisilne pravde i "suverene" moći više nisu dominantni u sistemu liberalnih država, a zamenili su ih centralizovanijom metodom primene sile koja se naziva

⁹² David Fischer: „*Etika i rat: Može li rat biti pravičan u dvadeset prvom veku?*” Op.cit., str. 203, 205, 207.

⁹³ Tzvitani Todorov: „*Novi svetski poredak: razmišljanja evropskog građanina*“, Prevod: Muhammad Milad, Sirija: Dar Al–Hiwar Publishing and Distribution, 1. izdanje, 2006., str. 60, 61.

"disciplinska moć" (Disciplinary Power), novim mehanizmom moći koji svoje korene nalazi u XVII i XVIII veku u Evropi.⁹⁴

Feministički imperijalizam ima tendenciju da se pojavi kada Ann Orford brani pravo da nameće pravni sistem zasnovan na suverenom autoritetu disciplinarnih i disciplinskih mehanizama, tako da suverena i disciplinska moć zajedno koegzistiraju i daju vrlo plodne rezultate, baš kao što je regionalni imperijalizam bio obezbeđen u XVII i XVIII veku na Zemlji i u njenim proizvodima. Ujedinjene nacije i Severnoatlantska alijansa imaju isti uticaj i, možda, veću veličinu, na kulturne proizvode, oni imaju sve sastojke, pa čak i ovlašćenja, da legitimišu hegemoniju.

Talas novog poštovanja vojne intervencije proizlazi iz apsolutnog verovanja u istu ideju koja je prevladavala u imperijalizmu i kolonijalizmu u XIX veku „Postoje zemlja i narodi koji zahtevaju, baš kao što i sami žele hegemoniju.“⁹⁵

2.2.1 Odnos države prema manjinama i njen uticaj na koncept međunarodne intervencije

Karakteristike prvog pokreta za zaštitu manjina pojavile su se u kombinaciji sa raspadom tri multinacionalne imperije (austroougarske, pruske i otomanske).

Iako je Liga naroda dala zakonske garancije za manjine, ona nije uključivala mehanizme koji bi omogućili grupama sa određenim identitetom da pokrenu bilo kakve postupke pred Skupštinom Lige naroda.

Objava karte za manjinu od strane nacističke Nemačke u kontekstu preispitivanja Versajskog ugovora iz 1919. godine utro je put čvrstom neprijateljstvu prema manjinama s jedne, a s druge strane trasirala je put opravdanju invazije na slabije države pod izgovorom zaštite nemačke rase.⁹⁶

Nakon Drugog svetskog rata, "ideja prava manjina" nestala je iz rečnika međunarodnog rečnika, a Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i Povelja Ujedinjenih nacija ne sadrže nikakve naznake o njoj, a isto se odnosi i na ostale regionalne konvencije o ljudskim pravima, poput Američke deklaracije o ljudskim pravima i obavezama iz 1948. i Evropske konvencije o

⁹⁴ Anne Orford: *“Reading humanitarian intervention: Human rights and the use of force in international law”*. Cambridge : Cambridge university press, 1st published, 2003, p. 72, 73, 74, 75.

⁹⁵ Ibid, p.76.

⁹⁶ Gaetano Pentassuglia: *“Minority groups and judicial discours in international law: A comparative perspective”*. Leiden. Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 2.

ljudskim pravima iz 1950., Američke konvencije o ljudskim pravima iz 1969. i Afričke povelje o pravima čoveka i naroda, izdate 1981. godine.

Iskustvo Lige naroda pokazalo je da potrebe manjina moraju biti podložne većem interesu za postizanje sigurnosti za nacionalnu državu, za osiguranje stabilnosti njenih institucija i nametanja harmonije svim populacijama, čak i na štetu uništavanja manjinskih kultura, što je odražavalo jasnu želju nakon Drugog svetskog rata da kontroliše manjine i njihovo slabljenje na lokalnom i međunarodnom nivou, a čini se da je šira perspektiva koju su svi želeli bila da usvoje ljudska prava kao alternativu koja podrazumeva i obuhvata svaku raspravu o manjinskim pravima.⁹⁷

Logika suprotstavljanja međunarodnim standardima za manjine nije preživela naknadne događaje u međunarodnom pravu, počevši od onoga što je utvrdila Konvencija ILO br. 107 za zaštitu i integraciju autohtonih i plemenskih naroda, sve do onoga što je navedeno u Članu 27 Međunarodnog sporazuma o građanskim i političkim pravima.

Zemlje u kojima postoje etničke, verske ili jezičke manjine, uskraćuju osobama, pripadnicima pomenutih manjina, pravo da uživaju u svojoj kulturi, da prime svoju religiju, da praktikuju svoje obrede ili da koriste svoj jezik u saradnji sa drugim članovima svoje grupe.

Manjina je ovde svaka brojčano mala grupa u poređenju sa stanovništvom bez ikakvog određenog brojčanog ograničenja. Komitet za ljudska prava označio je Semite u Švedskoj manjinom, iako njihov broj čini samo 0,2 % ukupnog stanovništva.⁹⁸

Sa nastupanjem 1989. godine patrijarhalni jezik na kojem je napisana Konvencija br. 107 Međunarodne organizacije rada postao je neoblikovan, čak je često izgledao i sramotno, što je rezultiralo odlukom o njegovoj preformulaciji.

Usvojena je Konvencija br. 169 u kojoj je organizacija navela da je vreme za odustajanje od prethodnog govora asimilacije (Absorption) i potrebu da se usvoje novi standardi koji će zadovoljiti početne aspiracije za ostvarivanjem kontrole nad njihovim institucijama, i koji bi možda razmotrili novu konvenciju s tim da ona obuhvati najraznovrsnija prava poput pitanja zemlje i prava na jezik.

Ta su zakonodavstva odobrila ponovni uspon ljudskih prava. Kao rezultat raspada bipolarnog sistema i kraja Hladnog rata pojavile su se slabe ili propale države koje su se protezale od Severne Afrike preko Balkana do Bliskog Istoka i Južne Azije.

⁹⁷ Will Kimlica: „Odessa i multikulturalizam: Istraživanje nove međunarodne politike različitosti“, Op.cit., str. 48, 49, 50.

⁹⁸ Steven Wheatley: *“Democracy, minorities and international law”*, Cambridge : Cambridge university press, 1st published, 2005, p. 14, 15,19.

Te slabe i neuspele države, od kojih su se neke nedavno i iznenadno osamostalile od Moskve, nisu bile od presudnog strateškog značaja, i obeležili su ih unutrašnji sukob, masovno raseljavanje i kršenje ljudskih prava, pojave koje je Mary Kaldor nazvala "Novi ratovi, " koji naginju prema organizovanom kriminalu i sistemskom kršenju ljudskih prava.

Ova eksplozija u kršenju ljudskih prava nametnula je jasne rizike ne samo građanima pogodnih zemalja, već i u sve većem smeru pretnju međunarodnom miru zbog potencijalnog širenja sukoba.

Tekovine globalizacije, poput povećanja ekonomskog povezivanja i rasta zapadnih stranih investicija, postale su ugrožene pod dejstvom tih kriza.

Ovo je potvrdio Komitet Ujedinjenih nacija za globalizaciju 1994. godine, „Iako nema naznaka za istrebljenje rata između zemalja, svet će u godinama koje dolaze najverovatnije biti uznemiren izlivima unutrašnjeg nasilja u prvom redu.“⁹⁹

Will Kymlicka je prethodno preispitivanje smatrala važnom tačkom za prelazak na pristup "prihvatanja razlike", jer on više nije bio ograničen na autohtono stanovništvo, već se razvijao kako bi se fokusirao na manjine i etničke kulturne grupe, što se odrazilo i na višu institucionalnu stranu, poput uspostavljanja "radne grupe za manjine" u Ujedinjenim narodima 1995. godine i imenovanje nezavisnog eksperta Ujedinjenih nacija za manjine 2005.¹⁰⁰

Nije iznenađujuće što je Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) branila kulturnu raznolikost i diverzitet pokazujući svoju predanost zaštiti kulturnih prava nacionalnih manjina, posebno onih koji se suočavaju s različitim vrstama pretnji.¹⁰¹

Četrdeset posto zemalja sveta uključuje najmanje pet etničkih grupa. Brojke govore da postoje 862 etničke grupe (tj. više od četvorostrukog broja zemalja na svetu), pa je moguće isplesti sliku opasnih sudbinskih situacija ako bi se dogodilo i da su neke od tih grupa samo potražile svoje pravo na formiranje države.¹⁰²

Član 2. Konvencije o prevenciji i kažnjavanju zločina genocida iz decembra 1948. godine, koja je stupila na snagu u januaru 1951., naglasio je "ulogu namere", odnosno neophodnost utvrđivanja namera počinioca pre bilo kakve karakterizacije genocida, nešto što je podstaklo Guenter Lewyja da se preispituje u čuđenju: Da li se neki genocid može dogoditi bez namere da se počini?

⁹⁹ Aidan Hehir: "Humanitarian intervention after Kosovo: Irak, Darfur and the record of global civil society". U.K : Palgrave Macmillan, 1st published, 2008, p. 34,35.

¹⁰⁰ Will Kimlica: „Odessa i multikulturalizam: Istraživanje nove međunarodne politike različitosti“. Op.cit. str.54, 55.

¹⁰¹ Steven Wheatley: "Democracy, minorities and international law." Op. sct, p. 1.

¹⁰² Adel Zaqaa: *Upravljanje etničkim sukobima u periodu posle Hladnog rata: uloga treće strane*, Univerzitet Hadž Lakhdar, 2004., str. 76.

Norbert Finzsch je tvrdio da je ova pretpostavka štetna za istorijske činjenice, jer dovodi do poricanja genocida u kolonijalnim društvima, a nedaleko od toga David Stannard je video da je naglasak na nameri rezultat onoga što je proizvela politika međunarodnih sila, i da je to političko sredstvo, ili, bolje rečeno, ljudska industrija koja se koristi, suočena s bilo kakvim okolnostima koje su proizišle iz opravdanosti određene odluke, kada je bio još veći pesimista slikanjem tamnije strane neuspeha međunarodne zajednice da spreči zločin genocida, bilo tako kao da je isteklo vreme,¹⁰³ ili nema efikasnosti u praksi,¹⁰⁴ ili je to nedostatak efikasnog poštovanja teksta Člana 8 Konvencije,¹⁰⁵ zaključivši je da je odgovornost za zaštitu prazna, posebno kada se otkrije obrazac međunarodnog neaktivnosti prema počinjenim teškim zločinima, gde je pozajmio opis britanskog novinara Adama LeBora "dogovaranje sa zlom"(Complicity with evil).¹⁰⁶

Suočene s rastom ovog diskursa, spasonosne solidarnosti, koji gura međunarodnu intervenciju, neke postkolonijalne studije proizišle su iz preuveličavanja ovog govora, a jedan od najvažnijih pionira ovog pristupa bio je Muhammad Ayoub.

Muhammad Ayoub prihvatio je teorijski pristup koji problematiku zemalja trećeg sveta stavlja u prvi plan intelektualne analize, a svoju teoriju je definisao "Predmetnim realizmom" (Subaltern Realism) kao izazovom teorijama međunarodnih odnosa koje nisu obraćale pažnju na okolnosti i interese sveta u razvoju.¹⁰⁷

Ayoub tvrdi da je teoretizacija u međunarodnim odnosima zasenjena elementom nejednakosti, i da prevladavajući modeli nisu uspeali da pruže adekvatno objašnjenje dva centralna pitanja u međunarodnom sistemu: poreklo većine sukoba i ponašanje većine zemalja; ovi modeli nisu uspeali, jer su formulisali generalizacije zasnovane na ograničenim podacima u ograničenom svemiru, pored nedostatka istorijske dubine.

¹⁰³ U govoru na Univerzitetu Purdue u aprilu 1991. godine, generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Javier Perez de Cuellar pozvao je na novi koncept: "Brak između zakona i etike" koji bi u nekim slučajevima omogućio odbranu potlačenih oružanom intervencijom, bez obzira na načelo suvereniteta. "Ali, trebalo nam je četrnaest godina da učinimo jedan jednostavan korak ka sprovođenju tog poziva."

¹⁰⁴ Guenter Lewy primećuje neuspeh intervencija i neprihvatanje odgovornosti za zaštitu ili ono što je simbolično u R2P, u: Ruandi, Darfuru, Zimbabveu, Kosovu, Mjanmaru, Somaliji i Libiji.

¹⁰⁵ Član 8. omogućava svakoj ugovornoj strani Konvencije da pozove odgovarajuće organe Ujedinjenih naroda da donesu odgovarajuće odluke o sprečavanju i kažnjavanju počinitelja genocida, čije su odredbe u velikoj meri bez realizacije, prema viziji Guentera Lewiya.

¹⁰⁶ Guenter Lewy : *Essays on genocide and humanitarian intervention* . U.S.A: The university of Utah press, Utah Series in Middle East Studies, 2012, p. 5, 6, 7, 8, 9.

¹⁰⁷ Shaun Narine: "*Humanitarian intervention and the question of sovereignty: The case of ASEAN*". In: Richard B. Day and Joseph Masciulli (Ed):"*Globalization and political ethics*". Leiden. Boston: BRILL, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, 2007, p. 218.

Stoga je proizvodnji znanja u teoriji međunarodnih odnosa potrebna komplementarna perspektiva, ako ne i alternativa, da se ova situacija popravi i da se popuni taj jaz. Ayoub sugerira da formulacija ove nove perspektive zavisi od tri temelja:

- (1) Klasična realistička misao, pre svega ideje Tomasa Hobbesa
- (2) Sociologija istorijskog formiranja države, posebno literatura koja govori o razvoju evropske države od faza sličnih onoj u kojoj danas žive države Trećeg sveta
- (3) Normativni značaj engleske škole, posebno analize međunarodne zajednice Headlei Ball-a.

Kombinacija ove tri perspektive i njihova primena u analizi obrazaca konflikata Trećeg sveta i spoljnog i unutrašnjeg ponašanja njegovih jedinica mogu pružiti zadovoljavajuće interpretacije porekla većine savremenih sukoba, a takođe mogu pomoći u smanjenju uticaja nejednakosti u ovom polju.¹⁰⁸

Prema Muhammadu Ayoubu, glavni problem sa kojim se suočava proces međunarodnog razvoja, leži u unutrašnjim politikama većine zemalja u razvoju, jer se te zemlje bore da se predstave kao održive jedinice koje poprimaju karakter legitimnih političkih subjekata i teže tome u okruženju koje karakteriše podela i suprotnost između različitih elemenata u društvu, sama država, i podele zasnovane na rasi, religiji i jeziku. Ta se briga podudara sa kritičnim fazama izgradnje države i političkim pritiscima s kojima se država suočava na lokalnom i međunarodnom nivou.

Ayoub se fokusira na realizam Hobbesa i Machiavellija u smislu da lideri zemalja u razvoju možda treba da se uključe u ponašanja manja od idealnih da bi sačuvali državu. Neke zemlje u razvoju u svetu su preokupirane opsednutošću nesigurnošću.

Prema Ayoubovom mišljenju, stopa razvoja koju je Evropa doživela u XIV i XV veku može ponuditi duboka objašnjenja koja naglašavaju funkciju prevazilaženja prepreka sveta u razvoju i pokazuju efikasne mere koje su ovlašćene da istraju.¹⁰⁹

Većina sukoba, nakon završetka Drugog svetskog rata, uzrokovana je unutrašnjim borbama, a većina njih je bila svedok oštre rasprave o prirodi i moći država, tokom kojih su se mnoge grupe borile određenim putem za nezavisnost ili razmatrale specifičan interes, a u međuvremenu su razlike u prirodi režima dovele do eksplozije nasilja.

U zapadnom svetu izgradnja nacija odvijala se tokom vekova čestih ratova, građanskih sukoba i drobljenja država, što je često rezultiralo genocidom i pokoravanjem starosedelačkog

¹⁰⁸Muhammad Ayoub: *"Inequality and theorizing in international relations: The case of Subaltern Realism"*. *International studies review*. 4 (3), 2002, p. 39.

¹⁰⁹Shaun Narine: "Humanitarian intervention and the question of sovereignty: The case of ASEAN". *Op. cit*, p. 218–219.

stanovništva. Ishod toga bile su snažne, politički stabilne i ekonomski prosperitetne zemlje, industrijalizovane zemlje koje su uživale podršku ogromne većine svog stanovništva.

Uprkos nastanku novih pitanja koja podstiču industrijalizovane zemlje da redefinišu sebe i svoje odnose sa građanima, pregovaranje o tim pitanjima je samo u strukturama državne vlasti kao jedinog monopoliste legitimiteta i u reprodukciji zapadnog iskustva.¹¹⁰

2.2.2 Međunarodna humanitarna intervencija i teza svetskog poretka o ljudskim pravima

Anne-Marie Slaughter govori o novoj globalnoj jurisprudenciji koja je nastala zahvaljujući dejstvu „Transustavne unakrsne oplodnje“ (Constitutional cross-fertilization), koja odražava želju za traženjem dobrih ideja koje utelovljuju pravi duh unakrsnog ispitivanja sudija u transnacionalnom društvu.

Ovo je zamena za stari obrazac zasnovan na činjenici da neke sudije primenjuju zakon, dok ga druge primaju i budući da su neke prakse međunarodnog prava počele da se razvijaju, verovatnije je da će to obuhvatiti i osnovna pitanja ljudskih prava.

Slaughter to sa uspehom dokazuje ukazujući na Evropski sud za ljudska prava u otvaranju dijaloga između svojih sudija i nacionalnih sudija, koji je završen priznanjem predsednika Vrhovnog suda Norveške da su prava zaštićena sporazumom jasnija od onih koja su usvojena norveškim ustavom, ali i više od toga, da je isti sud postao izvor zvaničnih izjava o ljudskim pravima na nacionalnim sudovima koji nisu direktno u njegovoj nadležnosti.

Vrhovni sud Južne Afrike takođe je citirao Evropski sud za ljudska prava u svojoj odluci da je smrtna kazna neustavna. Isto tako, kolega u Zimbabveu naveo je svoju odlučnost da je fizičko kažnjavanje odrasle osobe surova i neuobičajena mera, a Savetodavno veće britanskog kralja takođe se oslanja na odluku Evropskog suda za ljudska prava da pretvori smrtnu kaznu koja je izrečena državljanke Jamajke u doživotnu robiju.

Takvi i drugi slučajevi dovode do izjave da je Evropski sud za ljudska prava postao svetski sud za ljudska prava, i da drugi sudovi kopiraju njegove presude, iako nemaju nikakvu formalnu vlast nad sudovima i njihova funkcija je samo ubeđivačka.¹¹¹

¹¹⁰ Ibid, p. 219.

¹¹¹ Anne-Marie Slaughter: „*Novi svetski poredak*“. Prevod: Ahmed Mahmoud, Kairo: Nacionalni centar za prevod, 1. izdanje, 2011., str. 118, 120, 121, 122, 123.

Uprkos snažnim prethodnim zaključcima Slaughterove, to ne znači da ona uspeva u potpunosti da okrene stranicu složenijih pitanja koja prate ljudska prava od 1948. godine.

U središtu ovih problema je stalna tenzija između relativnosti i globalizma. Relativnost kulture je nepobitna činjenica, to etička pravila nalažu.

Društvene institucije koje pružaju jasne dokaze o kulturnoj i istorijskoj raznolikosti i teorija kulturne relativnosti tvrde da deo te raznolikosti ne podnosi kritiku stranaca, ali ako su ljudska prava univerzalna, kako onda možemo pomiriti zagovornike kulturne relativnosti sa onima koji brane univerzalnost ljudskih prava.¹¹²

Nakon Drugog svetskog rata, delegacije zemalja zapadnog, komunističkog i trećeg sveta razgovarale su na filozofskoj osnovi o sadržaju buduće deklaracije o ljudskim pravima, sa jednog stanovišta. Pošto su Kinezi insistirali na tome da u deklaraciju ugrade konfučijansku kulturu, katolici bili oduševljeni učenjima Tomasa Lackenija, liberali branili ideje Johna Lockeja i Thomasa Jeffersona, dok su se komunisti pridržavali stavova Karla Marksa, ove razlike i protivrečnosti ostali su odlika koja je razdvajala strane u dijalogu, više nego što ih je spajala, uprkos naporima Komiteta Ujedinjenih nacija za ljudska prava koji je nadgledao diskusije.¹¹³

Adamantia Pollis i Peter Schwab su videli da sva društva pokazuju istorijske, međukulturalne, višestruke koncepte ljudskih prava, dok druga misle da sve savremene filozofije imaju obaveze prema ljudskim pravima, a Dunstan Wai dolazi do uverenja da su doprinosi tradicionalnih afričkih društava obogaćivanju ovog sistema obično zanemareni.¹¹⁴

Iako etička pravila razlikuju ono što je povezano sa sukobom između prava pojedinca i grupe, svaki bliži pogled otkriva da se većina većih religija i različitih kultura slažu u zajedničkom uverenju koje Robert Strange McNamara naziva „Zlatnim pravilom“ (Golden rule).

Na primer, budizam kaže, „Ne šteti drugima na načine koje sami smatrate štetnim.“

Hrišćanstvo kaže da sve ono što želite da drugi učine za vas, morate to učiniti i vi za njih, a u konfučijanizmu stoji: "Ne činite sa drugima ono što vi ne volite da rade sa vama", dok hinduizam u svojim učenjima kaže: "To je vaša dužnost: ne činite sa drugima ono što kod vas može izazvati bol ako to urade sa vama."

U islamskoj religiji stoji: "Niko od vas nije verujući dok ne voli za brata ono što voli za sebe."

U judaizmu, „ono što mrziš sebi, ne radiš sa svojim bližnjima.“

¹¹² Jack Donnelly: *“Universal human rights in theory and practice”*. Op. cit., p. 137.

¹¹³ Loire Nader: *„Kultura i dostojanstvo: Dijalog između Bliskog Istoka i Zapada“*. Kairo: Fondacija Hindawi za obrazovanje i kulturu, prevod: Atiya Afifi, 1. izdanje, 2015., str. 208.

¹¹⁴ Jack Donnelly: *“Universal human rights in theory and practice”*. Op. cit., p. 67,70.

To je zakon, a sve osim toga je puko objašnjenje i tumačenje¹¹⁵

Uprkos jasnim naporima ovih pokušaja da se da jedan univerzalni pečat postavci ove ideje, nad pitanjem ljudskih prava još uvek prevladava sve veća zainteresovanost da se ono okarakterise kao deo pokreta zapadne hegemonije (uglavnom američke u osnovi).

Odbor za formulisanje ljudskih prava prevashodno je zapadni, a za izradu prvih nacрта nadležan je upravo američki Stejt department, a da ne spominjemo ukus prava pojedinaca koji preplavljuje reklamu u zamenu za minimalna kolektivna prava uprkos neposrednoj pretnji koju ovo predstavlja za autohtone narode.¹¹⁶

Richard Falk govorio je o fenomenu "Zatamnjenje standarda" (Blindness Standard), vrsti slepila ili gubitka uvida koji prati modernističke vizije kultura koje su postojale u predmodernom razdoblju kao oblika zaostalosti i reakcije koje treba eliminisati u smislu organizovane integracije.

I upravo unutar prostora najradosnije modernističke etike, dakle, i pod sloganom razvoja, starosedelački narodi bili su i još uvek podležu uništavanju i raseljavanju u mnogim zemljama Trećeg sveta, te stalnoj istorijskoj ironiji da su u vreme kada su napori nacрта bili na samom pragu da se završe, Palestinci te iste godine (1948.) bili izloženi progonu iz svojih domova.¹¹⁷

Muhammad Bejawi se prethodno podigao u UNESCO–u protiv jasne prevlasti hrišćanstva nad međunarodnim pravom, a najistaknutiji angloamerički naučnici za međunarodne odnose prepoznali su tu činjenicu. Dugo vremena je ime Giuseppe Mazzini ostalo izvorna verzija „arhetipa krstaške liberalne intervencije“ (The archetype of the crusading liberal intervention).

U stvari, Mazzini je bio prvi koji je pozvao vojske liberalnih zemalja da interveniše silom izvan zemlje kako bi proširile slobodu i demokratiju, a prema teoretičarima engleske škole Martin White i John Vincentu, Mazzini je u XIX veku bio prvi zagovornik "međunarodne intervenciju protiv autoritarnih vlada."

Kenneth Waltz izvestio je da su Mazzinijeve tvrdnje¹¹⁸ o ovom „mesijanskom intervencionizmu“ (Messianic interventionism) nastale odmah nakon neuspeha liberala koji su pozivali na načelo nemešanja u suočavanju sa jednim teškim problemom, a to je kako se narodi mogu interno promeniti na bolje, dok međunarodni odnosi u svetu ostaju na svojim starim osnovama?

¹¹⁵ Robert S. McNamara, „Wilsonov duh: Smanjenje rizika od konflikta, ubijanja i katastrofe u XXI veku“, Prevod: Hisham Al-Dajani, Riyad: Biblioteka Obeikan, 1. izdanje, 2003., str. 61, 62.

¹¹⁶ Loire Nader: *Kultura i dostojanstvo: Dijalog između Bliskog Istoka i Zapada*, Op.cit., str. 210.

¹¹⁷ Ibid, str. 211.

¹¹⁸ Stephano Recchia: „The origins of liberal Wilsonianism: Giuseppe Mazzini on regime change and humanitarian intervention“. In: Stephano Recchia and Jennifer M. Welsh (Ed): „Just and unjust military intervention: European thinkers from Vitoria to Mill“. Cambridge: Cambridge university press, First published, 2013, p. 23.

Mazzini je primetio ovaj problem izjavivši pred Međunarodnom ligom Skupštine naroda 1847. da „nas autoritarne snage muče svojim izazovima, dok pravo stanje stvari kaže: Mi zaslužujemo da vladamo jer imamo hrabrost sotone, mi radimo, a vi, vi nemate hrabrosti da nam se uopšte suprotstavite.“

Mazzini se pita: „Da li je dovoljno da propovedamo mir i nemešanje, a oružanoj sili prepustimo da presuđuje o ovome bez prigovora, dok tri četvrtine Evrope mora da interveniše zarad svojih groznih ciljeva kadgod želi, gdegod želi i kakogod želi?“

Dok su se optimisti poput Richarda Cobdena i Johna Brighta kockali sa liberalizacijom trgovine i smanjenjem naoružanja kao alternativom direktnoj intervenciji, pesimistički liberalni Mazzini branio je opciju vojne moći za demokratizaciju celog sveta,¹¹⁹ što je neke istraživače navelo da povezuju Mazzinijev internacionalizam sa modernom ideologijom neokonzervativnih i drugih uverenja koja su zahtevala promenu režima silom. Mazzini, koji je pomagao u organizovanju narodnih ustanaka u Italiji, verovao je da demokratija raste iznutra stvarnim političkim sukobom i potrebnom pomoći stranih vojski.¹²⁰

Na Bečkoj svetskoj konferenciji o ljudskim pravima 1993. godine neki Azijci videli su da se zapadnjački pojmovi o ljudskim pravima suprotstavljaju vrednostima zemalja kontinenta, i da se azijski svet zasniva na otvorenim društvima koja vode zatvorene vlade, a demokratija je sredstvo za postizanje cilja, a ne glavna vrlina.

Običaji Azije i konfučijanizam obično osporavaju tu američku ideju o ljudskim pravima, dok daje prednost ekonomskim i socijalnim pravima nad građanskim i političkim pravima.

Paralelno s tim, branitelji univerzalnosti ljudskih prava tvrdili su da je argument „azijskih vrednosti samo pokušaj opravdanja tiranije i prikrivanje zloupotrebe represivnih režima, mada se geografija protesta proširila i na zahteve autohtonih naroda i feminističkih pokreta, okupljenih na Pekinškoj konferenciji o ženi i razvoju 1995. godine.¹²¹

Uprkos ovoj polemici oko koncepata o ljudskim pravima, proizašlim iz različitih kulturnih i verskih referenci naroda sveta, dominantne međunarodne sile ignorisale su ovaj duboki spor i gurnule svoj koncept ljudskih prava u krug međunarodne prakse, napravivši ga modelom kojeg bi se trebalo pridržavati sve zemlje sveta, čak su ga načinile standardom po kojem se mere napredak država i njihova humanost ili njeno nepostojanje, pored velike promocije ovog globalizovanog

¹¹⁹ Kenneth N. Waltz: *Human, State and War: Teoretska analiza*, Prevod: Omar Salim Al-Tal, Abu Dabi: Turistička i kulturna uprava u Abu Dabiju, Projekat Reč, 1. izdanje, 2013., str. 215, 217, 218.

¹²⁰ Stephano Recchia: *“The origins of liberal Wilsonianism: Giuseppe Mazzini on regime change and humanitarian intervention”*. Op. cit., p. 237.

¹²¹ Robert W. Cox and Michael G Schechter: *“The political economy of plural world: Critical reflections on power, morals and civilization”*. Op. cit., p. 6 .

modela kroz ogromne medijske mreže koje su njegovo kršenje ili neopredeljenje za njega predstavljale kao međunarodni zločin koji zahteva međunarodnu intervenciju.

Na osnovu toga svet je bio svedokom međunarodnih intervencija u kojima su mobilisane ogromne armije u cilju rušenja i svrgavanja političkih režima koji se nisu pridržavali ovog globalizovanog modela ljudskih prava, a da ne spominjemo ekonomske i političke sankcije koje su uvele velike zemlje, posebno Sjedinjene Američke Države, u velikom broju zemalja pod izgovorom kršenja ljudskih prava.

Trend ovog jednosmernog puta, pojačan snažnom ekonomskom i vojnom silom, može jednog dana navesti svet da svedoči ratu u kome padaju politički režimi, pod izgovorom da nisu priznali homoseksualna prava, i to nije preterivanje, već je očekivana mogućnost koja će se pojaviti u svetlu hegemonije objedinjene misli ojačane silom.

Nisu li Sjedinjene Države priznale prava homoseksualaca? Dakle, prema ovom priznanju, homoseksualna prava su u potpunosti jednaka svim ostalim ljudskim pravima, kao što su pravo na izražavanje i prava manjina, između ostalih.

Tako, njihovo nepriznavanje ili kršenje postaje međunarodni zločin koji može učiniti da njegovog počinioca traži Međunarodni krivični sud.

POGLAVLJE III: REZULTATI PRAKTIČNIH PRIMENA HUMANITARNE INTERVENCIJE

Zaštita ljudskih prava i spasavanje ljudi od genocida ili zaustavljanje grubih kršenja glavni je deklarisan cilj svakog humanitarnog intervencionog postupka, bilo da ide preko Ujedinjenih nacija ili van njih, ali pitanje koje ovde postavljamo je da li je humanitarna intervencija postigla ovu zaštitu?

Drugim rečima, da li je humanitarna intervencija dovela do zaustavljanja kršenja prava i napada na čovečnost i učinila da su oni radi kojih se intervenisalo u boljoj situaciji nakon što se intervencija dogodila?

Procena postignutih rezultata predstavlja važan i suštinski element u proceni akcija i proceni razmera njihove relevantnosti, važnosti i valjanosti.

Stoga je poznavanje rezultata postignutih međunarodnom humanitarnom intervencijom i opseg ostvarenja deklarisanih ciljeva važan posao u proučavanju humanitarne intervencije, uopšte, i radi

toga ćemo u ovom delu istraživanja pokušati da pregledamo neke slučajeve humanitarnih intervencija i proučimo njihove rezultate.

3.1 Međunarodna intervencija u Somaliji

Nakon bekstva somalijskog predsednika Mohamed Siad Barrea iz prestonice Mogadish tokom januara 1991. došlo je do vakuma na vlasti i zemlja se podelila na dvanaest sfera uticaja. Između ovih snaga počeo je nasilni sukob uprkos sazivanju konferencije o pomirenju u Džibutiju u junu 1991. godine između zaraćenih strana u Somaliji, i izbora gospodina Omara Ghaliba za vršioca dužnosti premijera. Sukob je i dalje eskalirao sve dok nije stigao do pravog građanskog rata.

Gospodin Omar Ghalib poslao je pismo Savetu bezbednosti 11. januara 1992. godine sa zahtevom da se održi hitan sastanak radi proučavanja situacije u Somaliji.

Shodno tome, Savet bezbednosti je 22. januara 1992. godine doneo Rezoluciju br. 733, postupajući na temelju poglavlja VII Povelje UN, i u 5. stavu je odlučio da sve države odmah, kako bi se postigle svrhe Rezolucije o miru i stabilnosti u Somaliji, primenjuju potpunu opštu zabranu isporuke bilo koje vrste naoružanja i vojne opreme u Somaliju dok Savet ne odluči drugačije.

Svojom rezolucijom br. 751 od 24. aprila 1992. Savet bezbednosti je odlučio da osnuje operaciju Ujedinjenih nacija u Somaliji i u skladu sa 3. stavom ove rezolucije zatražio je od generalnog sekretara da odmah pošalje 50 posmatrača Ujedinjenih nacija da nadgledaju primirje u Mogadishu.¹²²

Nakon pogoršanja situacije u Somaliji, Savet bezbednosti doneo je 27. juna 1992. godine Rezoluciju br. 767, prema kojoj je smatrao da situacija u Somaliji predstavlja pretnju međunarodnom miru i bezbednosti.

U skladu sa tim, u preambuli rezolucije navedeno sledeće: „Duboko uznemireni ljudskom patnjom prouzrokovanom ovim sukobom, zabrinuti da situacija u Somaliji predstavlja pretnju međunarodnom miru i bezbednosti, i svesni da je pružanje humanitarne pomoći u Somaliji važna komponenta napora Saveta za obnavljanje međunarodnog mira i bezbednosti u regionu...“¹²³

24. novembra 1992. generalni sekretar Ujedinjenih nacija poslao je pismo predsedniku Saveta bezbednosti, u kojem je naznačio da je došlo do pojave grupe vojnih operacija protiv snaga Ujedinjenih nacija i ometanja programa distribucije humanitarne pomoći koje sprovode agencije

¹²²Dokument Ujedinjenih nacija: S/RES / 751 (1992).

¹²³ Dokument Ujedinjenih nacija: (S/RES / 767 (1992).

Ujedinjenih nacija i Međunarodni komitet Crvenog krsta, a u pismu je potvrđeno da je to posledica akcija somalijskih frakcija otpora protiv operacija humanitarne pomoći, koje time krše pravila međunarodnog humanitarnog prava.

Na kraju pisma generalni sekretar ukazuje na sledeće:

„Međutim, od Saveta bezbednosti ne mogu sakriti da se situacija ne poboljšava i da uslovi koji su nastali u Somaliji od pada prethodnog režima veoma otežavaju operacije Ujedinjenih nacija da postigne ciljeve koje je Savet bezbednosti dogovorio. Skrećem pažnju na ovu situaciju po hitnom postupku i ne odbacujem mogućnost da bi moglo biti potrebno preispitati osnovne pretpostavke i principe na kojima počivaju napori Ujedinjenih nacija u Somaliji.“¹²⁴

S obzirom na gore navedeno, Savet bezbednosti je, u skladu sa poglavljem VII Povelje UN, doneo Rezoluciju br. 794 od 3. decembra 1992., kojom je ovlastio američke snage da upotrebe sva neophodna sredstva za što brže stvaranje sigurnog okruženja za humanitarne operacije u Somaliji, aludirajući na ozbiljnost ljudske tragedije uzrokovane sukobom u Somaliji, gde su nastavili da pristižu izveštaji o kršenjima međunarodnog humanitarnog prava u velikoj meri u Somaliji, a sa odlučnošću za postizanje mira, stabilnosti, zakona i reda kako bi se olakšao proces pronalaženja političkog rešenja pod okriljem Ujedinjenih nacija.

U skladu sa Stavom br. 10 gorenavedene Rezolucije 794, koja ovlašćuje, prema Poglavlju VII Povelje UN, Generalnog sekretara i države članice koje saraduju na ovome da sprovedu izloženo, na koje ukazuje Stav br. 8, koristeći sva sredstva neophodna za što brže stvaranje bezbednog okruženja za humanitarne operacije u Somaliji, američke snage ušle su na somalijsku teritoriju. Procenjuje se broj oko 24 000 vojnika koji su primenili sadržaj rezolucije Saveta bezbednosti.

Međutim, operacija "Vraćanje nade", koje su sprovele ove snage suočila se sa stvarnim otporom somalijskog naroda, što je američkim silama i snagama Ujedinjenih nacija nanelo velike gubitke u ljudskim životima. Kao rezultat toga, Amerika je povukla svoje snage iz Somalije u martu 1994. godine, a rad Ujedinjenih nacija pretvorio se u njegov originalni posao koji se ogledao u pružanju humanitarne pomoći.

Sa pravnog stanovišta, nalazimo da je Rezolucija 794 ovlastila snage Ujedinjenih nacija da intervenišu u Somaliji i odobrila im upotrebu svih potrebnih sredstava, odnosno odobrila je upotrebu sile, opravdavajući ovo pogoršanom humanitarnom situacijom i postojanjem teških kršenja pravila međunarodnog humanitarnog prava, i time da građanski rat ugrožava međunarodni mir i bezbednost.

¹²⁴ Dokument Ujedinjenih nacija: (S /28859 (1992).

Međutim, sa našeg stanovišta vidimo da ta opravdanja apsolutno ne postoje i to iz sledećih razloga:

1) Ne verujemo da se situacija u Somaliji može podvesti pod okvir poglavlja VII Povelje Ujedinjenih nacija. U vezi s tim profesor Charvy kaže da je Rezolucija 794 doneta na osnovu Poglavlja VII Povelje Ujedinjenih nacija, a to znači u okviru pretnje međunarodnom miru i bezbednosti.

Ovaj opis nije u skladu s logikom. Kako unutrašnji rat u Somaliji može ugroziti međunarodni mir?

2) Ne postoji zvanična vlada u Somaliji koja može biti optužena za kršenje principa ljudskih prava.

3) Poštovanje i osiguranje poštovanja načela međunarodnog humanitarnog prava mora se obavljati prema pravilima utvrđenim ovim principima, a ne ratom, što je potpuno u suprotnosti sa međunarodnim humanitarnim pravom, a kako kaže Hehir, ako nije lako opravdati ratno stanje, biće veoma teško opravdati i intervenciju.

4) Intervencija Sjedinjenih Američkih Država u Somaliji u ime Ujedinjenih nacija je pokušaj stvaranja presedana koji bi opravdao davanje mandata Savetu bezbednosti u budućnosti da interveniše pod izgovorom zaštite ljudskih prava i načela međunarodnog humanitarnog prava.

Ova operacija je u potpunosti propala, ne samo zbog slabosti njenih pravnih argumenata, već i zbog toga što joj se somalijski narod usprotivio i snažno joj odolevao, smatrajući to invazijom na svoju zemlju.

Kao potvrdu toga, generalni sekretar Ujedinjenih nacija jasno je izneo ovo stanovište u svom pismu predsedniku Saveta bezbednosti od 24. novembra 1992. | (24859 / S), u kojem se kaže:

„Postoji još jedan uznemirujući trend koji se pojavio poslednjih nedelja i čini se da su ga vođe lokalnih grupa provocirale. Raširena je percepcija među Somalijcima da su Ujedinjene nacije odlučile da napuste svoju politiku saradnje i da nameravaju da napadnu zemlju. Kao rezultat tih strahovanja od navodne invazije, postoje izveštaji koji ukazuju da je general Aideed možda preduzeo probne korake u pravcu približavanja g. Ali Mahdiju protiv zajedničkog neprijatelja, odnosno Ujedinjenih nacija“.

5) Savet bezbednosti je opravdao usvajanje Rezolucije 794, pored prethodnih opravdanja za obnavljanje mira, stabilnosti, zakona i reda kako bi se olakšao proces pronalaženja političkog rešenja pod okriljem Ujedinjenih nacija, ali ta opravdanja ne spadaju u nadležnost Saveta

bezbednosti koja se spominje u Članu 39 Povelje UN, ni sadržajem ni duhom, budući da on nema nikakvu ulogu niti ijedno drugo telo Ujedinjenih nacija u zakonodavnoj vlasti.

Pred teškoćom pravnog opravdanja za intervenciju Saveta bezbednosti u Somaliji, profesor Teson je dao opravdanje za intervenciju Saveta bezbednosti kroz koncept "Jedinstven slučaj" ili „Jedinstvena karakteristika“ (Unique characteristic).

Ovaj slučaj, prema profesoru Tesonu, trebalo bi da bude izuzetan, tako što se kao takav ne može rešiti nikakvim raspoloživim sredstvima, već samo kolektivnom intervencijom silom i preko Saveta bezbednosti, a da će pozitivan prijem ove intervencije biti od strane same žrtve.

Tako je ovaj jedinstveni slučaj u očima profesora Tesona izuzetak od načela nemešanja u unutrašnje poslove zemalja.

Odgovor na to je da ovo jedinstveno tumačenje nije u skladu s odredbama Povelje i da Ujedinjene nacije intervišu u Somaliji, kao što smo pokazali u prethodnom stavu.

Somalijci su to smatrali invazijom na njihovu zemlju. Drugim rečima, žrtva se odupirala ovoj intervenciji i smatrala je odstupanjem od politike saradnje i humanitarne pomoći koju UN vode u slučaju sukoba u skladu s ciljevima i svrhama iz Povelje, i u skladu sa odlukama Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o humanitarnoj pomoći.

Vreme za procenu međunarodne intervencije u Somaliji zahteva pravljenje razlike između humanitarne strane intervencije i političke strane.

Što se tiče humanitarnog aspekta, on utelovljuje važnu ulogu mirovnih snaga Ujedinjenih naroda i humanitarnih organizacija za pomoć u rešavanju pretnje gladi koja prethodi životima hiljada civila i koja je ubila skoro 350 hiljada Somalijaca tokom 1991–1992. godine, a to je bilo pružanjem humanitarne pomoći onima kojima je to potrebno i doprinoseći revitalizaciji poljoprivrednog sektora i podsticanjem poljoprivrednika da se vrate i bave svojim uobičajenim poslovima, pored ponovnog bavljenja mnogim komercijalnim aktivnostima.¹²⁵

Ta uloga imala je odjeka u vreme postojanja takvih organa.

Što se tiče političkog aspekta, njega je predstavljala masovna američka intervencija koja je mirovne snage transformisala u policijske okupacijske snage, što je dovelo do stanja konkurencije za vođenje interventnih snaga između Ujedinjenih nacija i Sjedinjenih Američkih Država.

Američko prisustvo u Somaliji podstaklo je neke evropske zemlje, posebno Francusku i Britaniju, da učestvuju u intervenciji radi očuvanja interesa na Afričkom rogu.

¹²⁵ Dr. Najwa Amin al-Ghawal, „*Post-internacionalna Somalija*“, Časopis za međunarodnu politiku, br. 121, 1995, str. 144, 145.

Američka intervencija u Somaliji bila je deo izborne kampanje koju je vodila američka Bela kuća za pobjedu u na predsjedničkim izborima u Sjedinjenim Američkim Državama.¹²⁶

Uopšte rečeno, rezultati intervencije su najvažniji pokazatelj u proceni stepena uspeha međunarodne intervencije u Somaliji, s obzirom na to da je jedan od najvažnijih uslova za intervenciju ljudsko biće, koje treba da ima pozitivne rezultate i stvarno poboljšanje u slučaju poštovanja ljudskih prava i uslova građana uopšte.

Somalija i dalje živi u veoma lošoj situaciji zbog toga što su Ujedinjene nacije prestale obavljati svoje aktivnosti u njoj, što je dovelo do povlačenja mnogih humanitarnih organizacija iz Somalije, kojoj još uvek nedostaje ujedinjeni autoritet u zemlji, jer glad u Somaliji i dalje uništava hiljade somalijskih stanovnika, tako da se situacija u toj zemlji vratila na stanje kao i pre međunarodne intervencije, s jednom razlikom što je situacija u Somaliji tokom perioda intervencije bila u centru pažnje međunarodnih medija, koji su svim ljudima na svetu donosili vesti o tragediji somalijskog naroda, a sada su mediji gotovo slepi za ono što se dešava u Somaliji, posebno pošto međunarodna intervencija nije uspjela da postigne mir u njoj.

Uprkos činjenici da je Savet bezbednosti opisao tamošnju situaciju kao pretnju međunarodnom miru i bezbednosti, kao da na mešanje utiču mediji više nego što na njega utiču ljudske patnje.

3.2 Međunarodna intervencija u Iraku

Uprkos formalnom prekidu vatre, ustanovljenom Rezolucijom Saveta bezbednosti 687(1991), Sjedinjene Države Amerike, Britanija i Francuska iskoristile su preovlađujuće uslove usled izbijanja nasilja koje ga je podstaklo i učešća spoljnih snaga nakon toga, kao izgovor za nastavak pada vlasti u Iraku.

Te silne akcije imale su oblik mešanja u unutrašnje stvari Iraka, s jedne strane, i nastavak akcija vojnih snaga protiv Iraka, s druge strane, pod krinkom pružanja humanitarne pomoći i zaštite civilnom stanovništvu, kao što su takođe poprimile oblik nametanja zone zabrane leta u severnom i južnom Iraku.¹²⁷

Pristalice humanitarne intervencije opravdale su slanje 30.000 vojnika na sever Iraka od strane Sjedinjenih Američkih Država, Britanije, Francuske i drugih zapadnih zemalja Rezolucijom 688 Saveta bezbednosti, koja je 5. aprila 1991. usvojena većinom od 10 glasova za, 3 protiv

¹²⁶ Dr. Najwa Amin al-Ghawal, „Somalija nakon međunarodne intervencije”, Op.cit., str. 143, 144.

¹²⁷ Detaljno pogledajte ovu temu, prezentaciju iračke delegacije u dijalogu sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija u New Yorku, 26. i 27. februara 2001., Publikacije iračkog Ministarstva spoljnih poslova, Freedom House za štampu i izdavaštvo, Bagdad, 2003, str. 32–42.

(Zimbabve, Kuba, Jemen) i 2 uzdržana 2 (Kina i Indija) (688/1991/S/RES), gde oni smatraju da ova odluka originalno odražava koncept kolektivne humanitarne intervencije. Njihov stav se zasniva na sledećem:

1. Rezolucija (688) uključuje izraze obuhvaćene odredbama Člana (39) Povelje, a ova referenca je potvrda da deluje u skladu s glavom VII Povelje, i, u skladu s tim, upućuje na izraz (pretnja međunarodnom miru i sigurnosti) u 3. stavu iz preambule, kao i na njen sadržaj u 1. i 2. radnom pasusu.

2. Tumačenje fraze (humanitarne organizacije), sadržane u 3. radnom stavu Rezolucije (688): pod ovim se podrazumevaju vojne snage koje će obavljati određenu misiju, posebno humanitarnu pomoć.

3. Okolnosti oko primene Rezolucije 688 pokazuju da Savet bezbednosti ima pravo da koristi vojnu silu kroz sledeće faktore:

- Koalicione snage ulaze u severni Irak s ciljem da uspostave sigurno utočište za Kurde.
- Koalicione snage su zapretile da će odgovoriti na bilo kakve vojne operacije sa iračke strane.
- Raspoređivanje snaga Ujedinjenih nacija za zaštitu humanitarnih aktivnosti.
- Imati sporazum s Irakom znači da, ako se to ne poštuje, postoji mogućnost upotrebe sile protiv Iraka.

4. Rezolucija (688) je usvojena u kontekstu niza rezolucija koje je Savet bezbednosti doneo protiv Iraka. Mere koje je Savet bezbednosti odobrio Rezolucijom 688 za zaštitu Kurda predstavljaju proširenje prinudnih mera preduzetih protiv Iraka, i to ukazuje da je intervenciju za zaštitu Kurda bila argument za primenu odredaba Poglavlja VII Povelje UN.¹²⁸

Ova rezolucija podseća na Rezoluciju 687, na osnovu koje je odlučeno da se Irak razoruža i da mu se oduzme nuklearno oružje.

Sa naše tačke gledišta, vojne akcije Sjedinjenih Američkih Država i njihovih saveznika na severu Iraka i nametanje zona zabrane leta na severu i jugu, pod izgovorom pružanja humanitarne pomoći i zaštite Kurda, nemaju osnovu u Rezoluciji 688 Saveta bezbednosti ili drugim prethodnim rezolucijama, pa su stoga prisilne mere, izglasane protivzakonito protiv Iraka, njegovog teritorijalnog integriteta i nacionalnog jedinstva, te predstavljaju kršenje principa nekorišćenja sile, utvrđenog Poveljom Ujedinjenih nacija.¹²⁹

¹²⁸ Fernando R. Teson, Op. cit., str. 343–348.

¹²⁹ Dr. Abd al-Majid al-Abdali, Zakon o međunarodnim odnosima, Art and Colours Press, Tunis, I 1, 1994, str. 475, 487. Vidi takođe d. Ali Ibrahim, Međunarodna prava i dužnosti u svetu koji se menja, Međunarodna biblioteka za štampu i izdavaštvo Al-Resala, Kairo, I 1, 1995, str. 363, 461.

Naše mišljenje, kojim podržavamo gorenavedeno, ogleda se u sledećem:

1. Sve prethodne rezolucije Saveta bezbednosti donete su u skladu sa poglavljem VII Povelje Ujedinjenih nacija, dok Rezolucija 688 nije usvojena u okviru ovog poglavlja, a to znači da je to nameravao i Savet bezbednosti.

Ovaj trend je potvrdio i britanski ambasador David Hanae na sastanku sa stalnim predstavnikom Iraka u Njujorku 10. maja 1991. godine, kada mu je rekao:

„Oklevamo da osiguramo usvajanje rezolucije u skladu s glavom VII. Znamo da možemo, ali radije ćemo raditi prema Rezoluciji 688, koja se ne zasniva na poglavlju VII.“¹³⁰

2. Rezolucija nije sadržavala eksplicitne ili implicitne reference na upotrebu sile ili bilo koje druge prisilne mere. Postoji međunarodna saglasnost u međunarodnoj sudskoj praksi da Rezolucija 688 Saveta bezbednosti nije izričito odobrila mešanje niti je uključivala bilo koji jezik koji dozvoljava upotrebu sile.

3. Savet bezbednosti je želeo da naglasi princip nemešanja u unutrašnje stvari država kada je to izričito naznačio, a to retko čini u 2. preambularnom stavu Rezolucije 688 do 7. stava Člana 2 Povelje, koji sprečava Ujedinjene nacije da se mešaju u pitanja koja se događaju uglavnom u unutrašnjoj vlasti bilo koje zemlje.

5. Pozivanje na frazu (koja ugrožava međunarodni mir i sigurnost), sadržanu u Rezoluciji 688, ne može se objasniti činjenicom da je ova odluka doneta na osnovu poglavlja VII, jer taj pojam tradicionalno koristi Savet bezbednosti kada se odnosi na stanje agresije, pa stoga pozivanje na njega u Rezoluciji 688 ne znači da deluje prema Poglavlju VII Povelje, i ne može se tumačiti na osnovu toga.

Protivnici humanitarne intervencije tvrde da Rezolucijom 688 ne dozvoljavaju nikakve prisilne mere, već samo mirne humanitarne akcije.

6. Odredbe Rezolucije 678/1990 formulisane su u skladu sa odredbama stava 33 Rezolucije 687/1990, koja je izjavila da će u slučaju da Irak formalno obavesti Generalnog sekretara i Savet bezbednosti o prihvatanju gorenavedenih odredbi, formalno primirje stupiti na snagu između Iraka i Kuvajta i zemalja članica koje sarađuju sa Kuvajtom na osnovu Rezolucije 678/1990 i narednog stava koji je poslednji stav Rezolucije 687/1991.

Savet bezbednosti potvrdio je da svako buduće prinudno delovanje protiv Iraka zahteva novu autorizaciju.

¹³⁰ Izlaganje Iračke delegacije u dijalogu sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija, Op.cit., str. 34.

U stavu 34 pomenute rezolucije stoji: Odlučuje se da se stvar nastavi da razmatra i da se preduzmu ovi drugi koraci koji mogu sprovesti ovu odluku i osigurati mir i sigurnost u regionu.¹³¹ To potvrđuje i profesor Malanczuk, kada kaže: „U slučaju čitanja Rezolucije 688 na osnovu pozadine Rezolucije 678, koja je odobrila upotrebu sile protiv Iraka, ovo odobrenje je svršeno prekidom vatre prema Rezoluciji 687“.

7. Primena Rezolucije 688 mora biti u skladu sa odredbama međunarodnog humanitarnog prava. Pružanje humanitarne pomoći civilnom stanovništvu od strane vladinih i nevladinih humanitarnih organizacija unutar zemlje mora biti uz odobrenje te države, a pomoć treba da bude neutralna, objektivna i humanitarna, kao i da se pruža u skladu sa relevantnim rezolucijama Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, posebno Rezolucijom 45/100 od 14. decembra 1990. godine pod nazivom „Pružanje humanitarne pomoći žrtvama prirodnih katastrofa i sličnih vanrednih stanja“, u kojoj se u 2. stavu navodi:

„Takođe potvrđujemo suverenitet pogođenih zemalja i njihovu suštinsku ulogu u tome da iniciraju, organizuju, koordiniraju i sprovode planove za pružanje humanitarne pomoći na svojoj teritoriji“.

8. Argumenti pristalica intervencije, navedeni u gorepomenutom stavu (c), predstavljaju oblik upotrebe sile ili pretnje njome, pa su stoga kršenje odredaba Povelje, i na njih se ne može osloniti da bi se opravdala humanitarna vojna intervencija, zasnovana na Rezoluciji 688.

Drugim rečima, oni su rezultat agresije i stoga ne mogu biti opravdanje za projekat ove intervencije.

9. Rezolucijom 688 i drugim ranijim rezolucijama Saveta bezbednosti nije bilo dato ovlašćenje Sjedinjenim Američkim Državama, Britaniji i Francuskoj da nameću zone zabrane letenja u iračkom vazдушnom prostoru.

Savet bezbednosti nije ovlašćen da preduzima bilo kakve prinudne mere protiv Iraka u obliku neletačkih zona i stoga položaj tih zemalja nema zakonsku osnovu za takvu meru.

Pored toga, postoje i druge činjenice koje podržavaju ono do čega smo došli:

A. Francuska vlada je 1996. suspendovala svoje učešće u nezakonitim radnjama u zoni zabrane letanja na severu Iraka i odlučila da generalno potvrdi ovaj komentar 23. decembra 1998. godine.

B. Položaj Sjedinjenih Država i Velike Britanije ne podržavaju dve stalne članice Saveta bezbednosti, naime Ruska Federacija i Kina, i to je razlog zbog čega te dve države nisu u stanju da dobiju mandat Saveta bezbednosti za svoj ilegalni rad.

¹³¹ Izlaganje Iračke delegacije u dijalogu sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija, Op.cit, str. 38.

C. Bivši generalni sekretar UN dr. Boutros Ghali naglasio je u više navrata, od kojih poslednji put u svojoj knjizi *Unvanquished* da su zone zabrane letenja jednostrane i da nemaju osnova u međunarodnom pravu, kao što nemaju odobrenje Saveta bezbednosti za upotrebu sile da sprovedu odluku za koju Amerika i Velika Britanija tvrde da su ih odobrile.

Stoga Rezolucija 688 nije izdata u skladu sa glavom VII Povelje. Kako je to rekao Joz Sails, portparol Ujedinjenih nacija, „nametanje zona zabrane letenja nema nikakve veze sa rezolucijama Saveta bezbednosti.“¹³²

10. S druge strane, Irak je u pismu upućenom predsedniku Saveta bezbednosti 10. aprila 1991. potvrdio da je spreman da obezbedi siguran povratak svih kurdskih građana njihovim kućama i pruži sve što je potrebno za njihov povratak, i da pozdravlja to što su ovaj proces pokrivali međunarodni mediji i što je to je omogućio Međunarodni komitet Crvenog krsta.

U tom pismu je Irak takođe potvrdio opštu odluku o amnestiji Kurda i pozdravio komitet koji će generalni sekretar poslati da nadgleda situaciju na severu.

Na osnovu prethodnog, vojne operacije koje su sprovele Sjedinjene Američke Države i njihovi saveznici na severu Iraka, nezakonite su akcije i predstavljaju izričito kršenje odredaba Povelje i utvrđenih pravila međunarodnog prava.

To su pokušaji država i pristalica humanitarne intervencije da se pozivaju na rezoluciju 688 i druge rezolucije, donete o Jugoslaviji, da označe pojavu takozvanog prava na intervenciju država, uz pojedinačna ili grupna ovlašćenja, da vojno intervišu pod izgovorom zaštite ljudskih prava i pravila međunarodnog prava bez saglasnosti Saveta.

Ti pokušaji su potpuno neuspešni, jer je veoma teško razmišljati o stvaranju običajnog pravila polazeći od nezakonitog poteza, što izražava latinska poslovice: „Nezakonitost ne sme stvarati zakonitost“.

To je iz pravne i legitimne perspektive intervencije, a što se tiče posledica koje proističu iz nje, predočavamo sledeće aktivnosti

1) Međunarodna intervencija koja je podigla zastavu zaštite ljudskih prava pretrpela je praktično najveću štetu.

Ispitujući situaciju Iračkog Kurdistanu i njegovih Kurda koji su bili meta ovog osiguranja, jasno je da su pretrpeli dvostruku pretnju: od međunarodne zajednice s jedne strane, i iračkog režima koji je ometao dolazak hrane, lekova i goriva, s druge strane.

¹³² Izlaganje Iračke delegacije u dijalogu sa generalnim sekretarom Ujedinjenih nacija, Op.cit, str. 40–41.

Slabost centralne vlasti na severu bila je katalizator prevladavanja političke nestabilnosti, sa intenziviranjem sukoba Patriotske unije Kurdistana i Kurdistanske demokratske stranke, a sukob je bio priča ozbiljnih kršenja ljudskih prava na obe strane.

2) Kad su koalicione snage bombardovale Irak, nije bilo načina da se otvori nijedan humanitarni koridor niti da se izvrši bilo koja humanitarna akcija koja se odbijala.

U Iraku je bilo desetina hiljada ubijenih civila i nije učinjen ni minimalni napor da se pruži pomoć i spas Iračanima, što je zaista bilo za ne verovati i neprihvatljivo, jer humanitarna aktivnost ne može biti različitih boja.

Nakon završetka rata Savet bezbednosti je odlučio da proširi opsadu nametnutu Iraku, presudivši tom čitavom narodu da ostane u bedi i očaju, jer je, jednostavno, želeo da udovolji Sjedinjenim Državama Amerike, koje su vršile veliki pritisak na ovu zemlju da bi srušile režim u njemu. što se stvarno i dogodilo marta 2003. godine.

Uprkos izveštaju koji je Sadruddin Agha predstavio povodom radne posete koja ga je odvela u Bagdad u septembru 1991. godine, članovi Saveta bezbednosti dozvolili su Iraku da proda samo par hiljada tona nafte i to pod međunarodnom kontrolom, i tako bacili 80% stanovništva u nezaposlenost, epidemije i bolesti zastrašujućih razmera.

Koje je pravilo primenjeno iz Povelje UN-a na ovom polju?

Prema istrazi koju je sproveda grupa britanskih univerzitetskih istraživača objavljenoj u nedeljniku "Jeune Afrique", stopa smrtnosti dece porasla je na 380% u periodu od dvadeset meseci, među kojima je 240 dece koja su umrla od gladi.

ZAKLJUČAK

Nema sumnje da je polje političke misli, poput većine područja istraživanja u humanističkim naukama, ušlo u labave, nedefinisane koncepte, indikacije koje su izazvale intelektualnu raspravu o tome, takozvane intelektualne trendove, koji su zauzimali različite i raznovrsne stavove o tim konceptima, a te su se razlike produbile kada su ti pojmovi ušli u praksu i krenuli putem primene. Koncept međunarodne humanitarne intervencije dolazi na čelu onih političkih koncepata oko kojih se vodila velika rasprava, kako na teorijskom nivou, tako i na nivou praktične prakse, a to smo videli kroz naš pregled nastanka koncepta i pratećih okolnosti, kao i njegovih različitih faza razvoja na teorijskom i praktičnom polju.

Ono što još više usložnjava problem proučavanja humanitarne intervencije je to što je bio direktno povezan s drugim pojmovima koji pate od istog problema (ljudska prava, zaštita manjina i prestanak teških kršenja).

Uz to, praktična praksa ovog koncepta zahteva njegovo povezivanje s međunarodnim pravom, koje je i dalje suočeno sa istom kontroverzom oko mnogih njegovih stavova, posebno onih koji se odnose na pitanje suvereniteta i odnos između međunarodnog prava i nacionalnih zakona.

S druge strane, sila je preduslov za njeno postizanje, pa je nezamislivo da će neka slaba država ili, čak skupina malih država, koje nemaju ovu snagu, preduzeti intervenciju da zaustave kršenja koje čini neka velika država.

Ovde se pred nas postavlja važno pitanje, a to je da li ideja ko generiše političke koncepte i ko radi na njihovom pretvaranju u stvarnu praksu da bi oni nastali i razvili se?

Ili je stvarnost kojom se upravlja silom, ta koja proizvodi prakse koje onda postaju nametnuta stvarnost i šta drugo preostaje misli i misliocima nego da rade na pokušaju da ih razumevaju, opisuju i stvaraju teorije koje podržavaju ili se suprotstavljaju tim konceptima?

Ovi koncepti mogli bi se pretvoriti u neosporne teorije i činjenice i uspostaviti novu stvarnost, pri čemu bi se odstupanje od njih smatralo odstupanjem od istine.

Napraviti koncept i pretvoriti ga u stvarnost pojačanu silom jedan je od najozbiljnijih problema političkih nauka uopšte i, posebno, međunarodnih odnosa.

Kada se ovaj problem odnosi na pitanja etičke i ljudske dimenzije, problem postaje komplikovaniji, jer je njegovo izlaganje suočeno sa nizom emocionalnih i senzitivnih situacija, koje oni uglavnom izazivaju, i kojima se upravlja alatima medijske kontrole i dominacije, koji su povezani sa tvorcem koncepta.

To je upravo ono što se je primenjeno na koncept međunarodne humanitarne intervencije i ono što donosi jednu humanitarnu i moralnu dimenziju.

Ovaj koncept je pokrenut kako bi opisao jedan fenomen u međunarodnim odnosima, utemeljen na političkoj volji ojačanoj silom, kada su se države mešale u poslove drugih država i upadale na njihove teritorije, a u mnogim slučajevima anektirale te teritorije uz humanitarna opravdanja i pod humanitarnim parolama (pravedan rat).

Videli smo kako se ovaj koncept razvio iz pravednog rata u intervenciju u ime čovečanstva, u pravo na intervenciju ili, štaviše, dužnost intervenisanja, u odgovornost za zaštitu i sl, ali sve to su imena jednog ponašanja, a to je međunarodna intervencija, i čak i ako njeni mehanizmi razlikuju, ona ostaje ista po svojoj suštini.

Međunarodna humanitarna intervencija praćena je složenim i višestrukim problemima, bilo na nivou samog koncepta, njegove strukture i njegovih implikacija, bilo na nivou pravne legitimnosti njene upotrebe, ili na nivou mehanizama za njenu praktičnu primenu i procenu njenih rezultata, pored dileme oko povezanosti njenih ciljeva i namera sa drugim konceptima koji trpe velike polemike i idejnih i političkih stavova koji proizilaze iz razlićitosti u kulturnim i verskim referencama, ili takozvanom multikulturalizmu međunarodne zajednice.

Povezanost međunarodne intervencije sa ljudskim pravima, koja su u osnivaćkom razdoblju Ujedinjenih nacija i izdavanju Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima 1948., ostala statićna i zasnovana na liberalnim pravnim i političkim teorijama, što je međunarodna zajednica podržala, koja je stenjala pod težinom brojnih istorijskih, geografskih i kolonijalnih ogranićenja, a da ne spominjemo njen rad u istorijskoj fazi, u kojoj je moralna, politička i pravna raznolikost u njemu bila nepoznata, ili je bolje prepoznata od strane grupe opskurnih istraživaća, lojalnih kolonijalnim zvanićnicima, ćiji su ih interesi prisiljavali da suzbijaju ili, bar, negiraju razlićitost. To je doprinelo postojanju razlićitih stavova o globalizaciji ljudskih prava, u kojima su ojaćani položaji političke i vojne moći uspeli da uspostave selektivne interpretacije i standarde u skladu sa njihovim interesima i ciljevima.

U mnogim slućajevima to im je omogućilo da koriste i brane ljudska prava kao oružje pred državama koje odbijaju da im se podrede. Nedostatak jasnog i eksplicitnog pravnog teksta za humanitarnu intervenciju omogućio je velikim zemljama da je iskoriste kako bi ostvarili svoje svrhe i interese.

S druge strane, ćak i ako nadićemo problem koncepta i legitimiteta i razmotrimo humanitarnu intervenciju preko Ujedinjenih nacija kao izvora legitimnosti, mehanizmi za izbor odluke o intervenciji i kriterijumi za odabir slućajeva obaveznih intervencija podležu Savetu bezbednosti, koje zauzvrat podleže volji pet velikih zemalja i tada zavisi od njihovih sukoba i političkih interesa, kao što se Savet bezbednosti takođe optužuje za postupke koji krše Povelju UN-a i nema sile koja može odvratiti njega ili njegove ćlanove od primene tih kršenja.

Mogu li Ujedinjene nacije i međunarodna zajednica smatrati NATO odgovornim za njegovu vojnu intervenciju izvan okvira međunarodnog legitimiteta u Jugoslaviji ili Iraku i za katastrofalne posledice po njih, koje su nanele štetu ljudskim pravima i dovele do strašnih kršenja, ili može li Savet bezbednosti da podnese raćun za svoje postupke izvan Povelje UN-a u Libiji i Somaliji, ćiji katastrofalni i pogubni rezultati traju sve do dana današnjeg.

Situacija koju sad proživljava koncept humanitarne intervencije je situacija slična slučaju mnogih političkih koncepata koji su zalutali i izgubili se, poput koncepta međunarodnog terorizma.

To je situacija koja se zove plutajući kurs, odnosno stanje slično plutanju valuta (Floating currency), gde valuta postaje povezana sa plutajućim kursom (Floating Exchange Rate), a to je sistem prema kojem se vrednost razmene valuta utvrđuje samo kroz interakciju ponude i potražnje između tržišnih sila.

Kroz plutanje koncepta humanitarne intervencije, on postaje povezan sa interakcijom između političkih pozicija država sposobnih za intervenciju i odabir utvrđeni interesnim kriterijumima, i humanitarne situacije i njenih zahteva i prava.

To je rezultat transformacije iz jednog sveta, kojim vlada zakon džungle, u svet kojim upravlja zakon tržišta, čija je tiranija umotana u blistav omot građanskih i civilizacijskih parola, i u kojem se praktikuje ubijanje usred aplauza i međunarodnog ohrabrivanja.

LITERATURA

- 1 — David Fisher: *Etika i rat: Može li rat biti fer i pravedan u 21. veku?* Prevod: Imad Awad, Kuvajt, Svet znanja, Nacionalno veće za kulturu, umetnost i književnost, 2014.
- 2 — Adam Roberts: “*NATO’s humanitarian war over Kosovo*”. Survival Global politics and strategy. Vol 41, No 3 Autumn 1999.
- 3 — Martin Wight and others: “*Power politics*”. London : Leicester university press, 1995.
- 4 — Franco Benion, *Pravedni rat, Agresijski rat i Međunarodno humanitarno pravo*, Međunarodni pregled Crvenog krsta, br. 847 iz 2002.
- 5 — Muhammad Ghazi Nasser Al-Janabi, *Humanitarna intervencija u svetlu međunarodnog javnog prava*, Al-Halabi Publikacije o ljudskim pravima, Prvo izdanje 2010.
- 6 — Izveštaj Odbora: Odgovornost za zaštitu: Izveštaj Odbora za intervenciju i državni suverenitet, Međunarodni istraživački centar za razvoj, Kanada, decembar 2001.
- 7 — D. Chandler, *Constructing Global Civil Society, Morality and Power in International Relations*, UK: Palgrave Macmillan, 2005.
- 8 — C.A. J Coady: “*The ethics of armed humanitarian intervention*” Washington: United States institute of peace, 1 st published, July 2002.
- 9 — John M. Kabia: “*Humanitarian intervention and conflict resolution in West Africa: From ECOMOG to ECOMIL*”. U.K : Ashgate Publishing limited, 2009.
- 10 — J.L. Holzgrefe “The humanitarian intervention debate”. In: J. L. Holzgrefe and Robert O Keohane: *Humanitarian intervention : ethical, legal, and political dilemmas*. U.K: Cambridge university press. 1 st published, 2003.
- 11 — Guy Wilson Roberts: “*Humanitarian intervention: definitions and criteria*”. Wellington : Centre.
- 12 — Dr. Hussam Hassan Hassan, *Humanitarna intervencija u savremenom međunarodnom pravu*, Fondacija Arapska renesansa, Kairo 2004.
- 13 — Muhammad Ia’koub Abdul Rahman, *Međunarodna humanitarna intervencija u međunarodnim odnosima*, Emirates Center za strateške studije i istraživanja, Abu Dabi, 2004.
- 14 — Abeer Basyouni Arafa, *Spoljna intervencija u unutrašnjem sukobu*, magistarski rad, Ekonomski fakultet i političke nauke, Kairo univerzitet 1997.

- 15 — Samuel. M. Makinda, “*Human right .Humanitarianism and Transformation in the Global community*” Gover Global Governance, BOULDER: July – Sep 2001 . Vol.7155.3:PG.343 20 PGS . <http://WWW.Proquest.com>.
- 16 — Richard Falk, *Reading Humanitarian Intervention :HumanRights and the use of force in International Law*. New York: Spreng 2005. Vol.l20.lss l:PG .l44.2 PGS. <http://WWW.Proquest.com>.
- 17 — Nicholas. C. Wheeler, *Humanitarna intervencija i njen odnos prema međunarodnoj politici*, prevod i publikacija zalivskog istraživačkog centra, Dubai, 2004.
- 18 — Dr. Hossam Ahmed Mohamed Al–Hindawi, *Međunarodna humanitarna intervencija: Nadležna i primenjena studija u svetlu pravila međunarodnog prava*, Fondacija Arapska renesansa, Kairo 1996. — 1997.
- 19 — Jean–Jaques Roche, *Théories des relations internationales*, Paris, 5eme éditions, Montchrestien, 2004.
- 20 — Ismail Sabri Makal, *Teorije međunarodne politike: komparativna analitička studija*, prvo izdanje, Kuvajt, Kuvajtski univerzitet, 1982.
- 21 — Chris Brown, *Razumevanje međunarodnih odnosa*, prevod i publikacija Gulf Research Center, Dubai, Ujedinjeni Arapski Emirati, 2004.
- 22 — Thimoty Dunn, *Liberalizam, globalizacija svetske politike*, prevod i publikacija zalivskog istraživačkog centra. Dubai, 2004.
- 23 — John Bellis i Steve Smith, *Globalizacija svetske politike*, prevod i publikacija Zalivskog istraživačkog centra. Dubai, 2004.
- 24 — Kenneth Waltz, *Strukturalni realizam nakon hladnog rata*, Arapski časopis za međunarodne studije, prvo izdanje, zima 2003.
- 25 — Stanley Hoffman: “*America goes backward*”. U.S.A: New York review books, 2004 .
- 26 — Niall Ferguson Idol: *Uspon i pad američke imperije*. Prevod: Moeen Muhammad Al–Imam, Rijad, Obeikan biblioteka: 2006.
- 27 — Brand–Jacobsen, Kai Frithjof, *Beyond Security; New Approaches, New Perspectives, New Actors Available* online at [http: / www.russfound.org/consult1/papers1/Brand-Jacobsen.htm](http://www.russfound.org/consult1/papers1/Brand-Jacobsen.htm) :
- 28 — Stephen John Stedman, *The new Interentions*, Foreign Affairs. Vol. 72. No 1. New York. Fall 1993.
- 29 — Dr. Raymond Haddad, *Međunarodni odnosi*, Dar Al–Haqiqa, Bejrut, 2000.

- 30 — Abu Bakr Idris, *Princip nemešanja u savremeno međunarodno pravo*, Nacionalna fondacija knjiga, Alžir, 1990.
- 31 — S. Neil MacFarlan and Yuen Foong Khong: "*Human security and the UN: A critical history U.S.A*", Indiana university press, 2006.
- 32 — Robert Jackson: "*Povelja globalizacije: Ponašanje ljudi u svetu država.*" Prevod: Fadel Jatkar, Rijad, Obeikan, 1. izdanje, 2003.
- 33 — Dr. Ghassan Al-Jundy, *Teorija intervencije za čovečanstvo*, Egipatski časopis za međunarodno pravo, br. 43, 1987.
- 34 — Intervencija u humanitarne svrhe i njen odnos s međunarodnom politikom, John Bellis i Steve Smith, Globalizacija globalne politike, prevod i publikacija zalivskog istraživačkog centra, Dubai 2004.
- 35 — Jonathan Charny, *Preventivna humanitarna intervencija na Kosovu*, preveo Al-Taher Bousaya, Strateške studije, br. 40, Emirates Center for Strategic Studies and Research, 2001.
- 36 — Dr. Ali Ibrahim, *Međunarodna prava i dužnosti u svetu koji se menja*, Fondacija Arapska renesansa, Kairo, 1997.
- 37 — Dr. Ahmed Al-Rashidi, *Međunarodni krivični sistem*, časopis za međunarodnu politiku, br. 15, oktobar 2002.
- 38 — Dr Mustafa Abdullah Khushaim, *Enciklopedija nauke o međunarodnim odnosima*, izdavačka kuća Al-Jamahirija,
- 39 — Joseph Nye, Jr., *Međunarodni sporovi: Uvod u teoriju i istoriju*, preveli Ahmed Al-Gamal i Majdi Kamel, Egipatsko društvo za širenje svetskog znanja i kulture, 1997.
- 40 — Pierce Robinson: "*Media and US foreign policy*". In: Michael Cox and Doug Stokes (Ed): "*US foreign policy*", Oxford: Oxford university press, 2nd edition, 2012.
- 41 — Laura Roselle: "*Media and the politics of failure: Great powers, communication strategies, and military defeats*". UK: Palgrave Macmillan, 1st published, 2006.
- 42 — Helene Dieck: "*The influence of public opinion on post-cold war US military interventions*". UK: Palgrave Macmillan, 1st published, 2015.
- 43 — Robert L. Heath and W. Timothy Coombs: "Today's public relations: An introduction" U.S.A: Sage publications, 2006.
- 44 — Noam Chomsky: "*Kontrola medija: ogromna dostignuća propagande.*" Preveo: Omaima Abdel Latif, Kairo, Međunarodna biblioteka Al-Shorouk, 1. izdanje, 2003.

- 45 — Matthias Raymond, “*Oni koji upravljaju javnim mišljenjem: Ko kontroliše medije*”, u: Bertrand Paddy i Dunmenik Vidal (supervizori): *Ko vlada svetom?: Uslovi u svetu*, 2017, preveo Naseer Marwa, Bejrut, 1. izdanje
- 46 — Babak Bahador: “*The CNN effect in action: How the news media pushed the West toward war — in Kosovo*”. New York : Palgrave Macmillan, 1st published, 2007.
- 47 — Pierce Robinson: “*The CNN effect: The myth of news, foreign policy and intervention*”. London and New York : Routledge, 1st published, 2002.
- 48 — Thomas L. McVeil: “*Svetski mediji*.” Privod: Abdul Hakam Ahmad Al-Khazmi, Kairo: Dar Al-Fajr za izdavanje i distribuciju, 1. Izdanje, 2012.
- 49 — Shahira bin Abdullah, *Rat u medijima: Mehanizmi za dobijanje značenja i izgradnju znanja*, časopis Arapska budućnost, br. 429, novembar 2014.
- 50 — Pierre Bourdieu: “*Televizija i mehanizmi za manipulaciju mozgom*”. Prevod: Darwish Al-Halouji, Damask: Kanaan kuća za studije, izdavačke i medijske usluge, 1. izdanje, 2004.
- 51 — Ole R. Holsti: “*Public opinion and American foreign policy*”. U.S.A: The university of Michigan press, 2004, p14. higan press, 2004.
- 52 — Charles R. Beitz: “*The idea of human rights*”. Oxford: Oxford university press, 1st published, 2009.
- 53 — Samantha Besson: “*Theorizing the sources of international law*”. In: Samantha Besson and John Tasioulas (Ed): “*The philosophy of international law*” , Oxford: Oxford university press, 1st published, 2010
- 54 — Eric A. Heinze: “*Waging humanitarian war: The ethics, law, and politics of humanitarian intervention*”. U.S.A : SUNNY press, 2009.
- 55 — Zvitan Todorov: *Novi svetski poredak: Razmišljanje evropskog građanina*. Prevod: Muhammad Milad, Sirija: Dar Al-Hiwar Publishing and Distribution, 1. izdanje, 2006.
- 56 — Anne Orford: “*Reading humanitarian intervention: Human rights and the use of force in international law*”. Cambridge : Cambridge university press, 1st published, 2003.
- 57 — Gaetano Pentassuglia: “*Minority groups and judicial discours in international law: A comparative perspective*”. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009 .
- 58 — Steven Wheatley: “*Democracy, minorities and international law*” , Cambridge: Cambridge university press, 1st published, 2005.
- 59 — Aidan Hehir: “*Humanitarian intervention after Kosovo: Irak, Darfur and the record of global civil society*”. U.K: Palgrave Macmillan, 1st published, 2008.

- 60 — Adel Zaqaq: *Upravljanje etničkim sukobima u posleratnom ratu: uloga treće strane*, Univerzitet Hadž Lakhdar, 2004.
- 61 — Guenter Lewy: “*Essays on genocide and humanitarian intervention*”, U. S.A: The university of Utah press , Utah Series in Middle East Studies , 2012.
- 62 — Shaun Narine: “*Humanitarian intervention and the question of sovereignty: The case of ASEAN*”. In: Richard B. Day and Joseph Masciulli (Ed): “*Globalization and political ethics*”. Leiden, Boston: BRILL, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, 2007
- 63 — Mohammed Ayoob: “*Inequality and theorizing in international relations: The case of Subaltern Realism*”. *International studies review*. 4 (3), 2002.
- 64 — Anne-Marie Slaughter: “*Novi svjetski poredak*”. Prevod: Ahmed Mahmud, Kairo: Nacionalni centar za prevođenje, 1. izdanje, 2011.
- 65 — Loire Nader: *Kultura i dostojanstvo: Dijalog između Bliskog Istoka i Zapada*. Kairo: Hindawi fondacija za obrazovanje i kulturu, prevod: Atiya Afifi, 1. izdanje, 2015.
- 66 — Robert S. McNamara, Wilsonov duh: *Smanjenje rizika od konflikta, ubijanja i katastrofa u dvadeset prvom veku: prevod: Hisham Dajani*, Riyad: Biblioteka Obeikan, 1. izdanje, 2003.
- 67 — Kenneth N. Waltz: *Ljudstvo, država i rat: teorijska analiza*, prevod: Omar Salim Al-Tal, Abu Dabi: Turistička i kulturna uprava u Abu Dabiju, projekt Kalima, 1. izdanje, 2013.
- 68 — *Dokumenti Ujedinjenih naroda* S / RES / 751 (1992), S / RES / 767 (1992, (1992) S / 28859 (S / RES / 1794 (1992, S / 2001/715).
- 69 — Dr. Najwa Amin al-Ghawal, *Post-internacionalna Somalija*, časopis za međunarodnu politiku, br. 121, 1995.
- 70 — *Publikacije iračkog Ministarstva spoljnihih poslova*, Freedom House za publikacije i izdavaštvo, Bagdad, 2003.
- 71 — Dr. Abd Al-Majid Al-Abdali, *Zakon o međunarodnim odnosima*, Art and Colours Press, Tunis, 1, 1994.
- 72 — Dr. Ali Ibrahim, *Međunarodna prava i dužnosti u svetu koji se menja*, Međunarodna biblioteka Al-Resala za publikacije i izdavaštvo, Kairo, 1. i 1995.